

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

116g
G 31

Boekbinderij
V. OOSTERMAN
52 - A'DAM

BEKNOOTE AANLEIDING

TOT DE KENNIS DER

Spelling, Spraakdeelen, en Zinteeenen

VAN DE

NEDERDUITSCH E TAAL;

ten dienste van Mingevorderden, naar den
nieuweren smaak, ter Uitgave opgesteld

DOOR

KLAAS STIJL,

na des Schrijvers tusscheninvallenden dood uitge-
geven, aangeprezen in eene Voorrede, en voor
de helft vermeerderd met bijgevoegde Aanmer-
kingen, die den weg openen tot dieper en
uitgestrekter onderzoek,

DOOR

LAMBERTUS VAN BOLHUIS,

Predikant te Oostwold, in den Oldambte.

Te GRONINGEN,

By JAN OOMKENS, Boekverkooper. 1776.

NED.
LETTERK.

GESCHENK

VAN

DR. EELCO VERWIJS.

1880.

VOORREDE

VAN DEN

UITGEVER.

Onze Schrijver KLAAS STIJL, GEERDSZON, was Organist en Schoolmeester te *Midwolda*.

Verwondert zich hier op iemand, dat ik het werkje van eenen Schoolmeester ten vorschijn bringe; hij bedenke, dat men in de Wetenschappen geen rang eerbiedigt, dan van Kundigen; en dat kunde met goeden smaak in den kring dezer Bediening nog niet geheel is uitgesloten; gelijk daar van de Geschiedkundige FOEKE SJOERDS in Friesland, en onze Schrijver in dit Gewest ten getuige strekken kan. Allen toch, die den onzen kenden, zyn overtuigd, dat, door 's Hemels milde hand eene meer dan gemeene en vry uitgebreide kennis in hem vereenigd was met eene voorbeeldige godvrucht, eene bevallige minzaamheid, en ijverige getrouwheid, ja, meer deugden, die een' Christen, en een' Leermeester veraangenamen in het oog van God en menschen.

* 2

Hij

Hij achtte het daarom zijnen plicht, zich uitleggen op de kennis onzer voortreffelyke Moederspraak, waarin hij anderen onderwijzen moest, en die kundigheden aan zijne Leerlingen mée te deelen. Dit bezef deed hem het Opstel schrijven, dat wij voor ons hebben; zyne uitteerende ziekte, waar mede bij bezocht was, benam hem 'er nog lust, nog kracht toe; gelijk hij 'er ook tijd toe had, daar hij al in zijne gezonde dagen, door Gods hartvernieuwende Genade zijn eeuwig welzijn had leeren behartigen, en gewijd geworden was aan den dienst zijns HEE-REN, waar van hij nu de zalige vruchten smaakte, en op de trouwe van den Verbondsmiddelaar verder te gemoet zag. Hij voltooide dit werkje en wilde hetzelfde eerlang in 't licht brengen. Doch, terwijl hij bezig was eene Voorrede te ontwerpen, staakte de Opperheer van ons leven dit werk, en voerde hem in den Ouderdom van bijna 50 jaren, op den 10 van Bloei maand 1774, door den dood over tot het volmaakte werk der verheerlijkte, en God verheerlijkende zielen.

Had ik met den Schrijver over dit onderwerp meermalen gesproken, waar toe de naburigheid onzer woonplaatzen goede gelegenheid verleende, zoo wierd ik bij zijnen dood, verzocht dit werkje te willen overzien, en uitgeven. Ik las het; ik bewonderde den zui-

zuiveren smaak, de nauwkeurigheid, de kortheid, de klaarheid, de meer dan gemeene vorderingen des Opstellers; vond het zelve geschikt, om Mingevoorderden op den weg te helpen; en kon daarom niet weigeren mijne hand hier toe te leenen.

Het nut der Scholen te bevorderen, en aan den Meesteren eene handleiding te geven tot onderwijs, was de bedoeling van den Schrijver: hij had daarom den Titel dus opgegeven; *Aanleiding tot de kennis van de Nederduitsche Schrijfsaal, waar in verscheiden Aanmerkingen over derzelver spelling, Spraakdeelen, Zintekenen enz. worden voorgesteld, ten dienste der Schooljeugd opgesteld door --*. Moet niet elk dezen toeleg goedkeuren? Wilden de Schoolhouders zich uitleggen op de kennis onzer Sprake, en naar dit voorschrift de jeugd onderrichten, hoe veel voordeel zou men niet verwachten mogen? Gelyk nu de algemeene verbaftering voortgeplant wordt door de Scholen, zoude langs dezen weg eene algemeene verbetering worden aangekweekt. En zou men de kinderen niet met weinig moeite zoo wel aan eene zuivere Taal kunnen doen gewennen, als nu aan eene bedorvene? Ja, ik zie, met den Hr. M. T. in de *Proeve* van 't Utrechtsch Genootsch. *dulces ante omnia Musae* bl. 15-20, geen' beteren weg ter her-

vorming van onze Spraak, dan dat de Meesters op hoog gezag der Overheid vooraf beproefd gekeurd wierden in de kennis onzer Tale, en verplicht om anderen, naar zeker voorschrift te onderwijzen, wanneer tevens de verkeerde spelling der Schoolboeken, op gelijk Gezag moest verbeterd worden. Terwijl wij hier naar blijven wenschen, en de onkunde te dezen opzigte tot nog toe even groot is bij de Schoolhouderen, als bij anderen; prijzen wij intusschen dit werkje aan hun ter eigene beoefeninge zeer ernstig aan; opdat zij hunne Leerlingen op het rechte spoor te beter mogen voorlichten.

Ik durf het zelve ook veilig aanprijzen aan allen, die slechts weinig bedreven zijn in den aart der Nederl. Tale; vooral aan hun die eens openlijk zullen spreken of schrijven; zelfs aan mijne Ambtgenooten, op dat die in hunnen smaak hier omtrent verbeterd mogen worden daar het noodig is, of ten minsten door hunnen invloed den goeden smaak in de scholen bevorderen.

Maar zal elk hier gebruik van maken, en zal zulk een algemeen nut verwacht worden, dan was 'er in het Opstel van den Schrijver veel, dat nadere beoordeeling, bevestiging, of uitbreiding vereischte.

Dit heeft mij, thans geroepen om dat werkje uit te geven, ook bewogen eenige aanmer-

merkingen ten gemelden einde 'er bij te voegen. En hier door word ik dan geleid, om nader verflag te geven van mijn werk.

Des Schrijvers werk heb ik onveranderd gelaten uitgenomen 't geen, ik hier en daar in mijne Aanmerkingen genoemd heb, zie n° 12, 39. Ik heb hem zelfs zijne eigene spelling laten behouden, ook dan, wanneer ik van hem verschille, zie §. IX: alleenlijk heb ik wel een woord tusschen [ ] ingevoegd, zie § XXII. XLIV, XLV; en eenige feiten verbeterd, die hij zelve waarschijnlijk bij nadere herlezing van zijn handschrift veranderd zoude hebben: doch, van de menigvuldige voorbeelden, die hij bijbragt, heb ik, ter verkorting, wel eenige achtergelaten. Ik heb straks erinnert, dat de Schrijver dit boekje voor de Scholen schikte. Wierd het zoo uitgegeven, het zou misschien weinig voordeel aanbrengen: de onkunde en belangeloosheid der Schoolmeesters zouden wel eens oorzaak kunnen zijn, dat het zelve of niet gekocht, of niet onderzocht wierd: anderen zouden op het lezen van genoemden titel kunnen denken, dat het voor hun ook niet geschreven ware. Het zelve is echter naar den nieuweren smaak opgesteld, en is in staat om aan allerlei Eerstbeginnenden eenig denkbeeld te geven van onze sprake, en hen te zuiveren van grovere mislagen. Om het zelve

dan smaaklijker aan elken te vertoonen, heb ik dien titel zoo veranderd, als gy voor aan ziet.

En om te meer nut aan te brengen heb ik in bijgevoegde Aanmerkingen, of door nadere beredenering, of door aanwijs op andere Schrijvers eenen korten weg geopend tot dieper onderzoek. De meeste dezer Aanmerkingen worden daarom slechts voorgesteld meer dan beredeneerd: sommige behelzen echter een ruimer vertoog, als no 5, 17, 18, 19, 31, 38, enz. Niemand stoote zich aan menigvuldige aanhalingen van andere Schrijvers: ze waren hier noodig; of om mijne gezegden te bekrachtigen; of om de gedachten van andere Spraakkonstenaars te noemen, of om te toonen, dat door anderen reeds aangemerkt was, 't geen ik bijbragt; maar voornaamlijk, om dat die Schrijvers breeder bevestigen of verwerpen 't geen door mij wordt voorgesteld. Door de reeks van Spraakkonstschrijvers worden Eestbeginnenden dikwijls afschrikt, om dezelve te onderzoeken. Door mijne aanhalingen krijgen zij nu gelegenheid, om de gedachten van anderen te weten, elken op zijne plaats in te zien, en het voorkomende stuk daar te onderzoeken; of lust hun dit niet, zij mogen dan mijn spoor volgen. Hier door ontwijk ik ook de moeite, om alles te beredeneren; waar toe een rui-

ruimer omflag vereifcht zou worden, dan de evenredigheid mijner aanmerkingen met het kleine werkje van den Schrijver dulden zou: gelijk ik ook, ingeval ik lust gehad had om alles uirehalen, vele stukken, die nog donker zijn, meer had moeten bepeinzen, en over andere, die nu overgeslagen zijn, b. v. de afleiding, en beteekenis der woorden, de samenstelling eener rede enz. opzettelijker spreken; maar dan zou ik liever, naar eene andere orde, mijn eigen werk op zich zelve hebben willen uitgeven. -- Men denke echter niet, dat ik al het bijgebrachte van den Schrijver, vooral omtrent de spelling op mijne rekening neem. Daar zijn veel dingen van weinig belang, welke het mij onnoodig voorkwam aantehalen. -- Om dat ik kort wilde zijn, heb ik doorgaans in eenen beknopten stijl geschreven, schoon die daar door ook minder duidelijk mogte zijn. -- Voor te lichten aan anderen is mijn eenig doelwit: daarom wilde ik eerst mijnen naam verbergen; maar ik heb dien bij rijper overleg uitgedrukt, of de hoedanigheid van een' openbaren Leeraar iets meer, dan die van eenen Schoolmeester, mogt toebrengen, om dit boekje het lot van vele anderen te doen ontwijken, die ras na hunne geboorte in vergetelheid verfmoooren.

Niemand, die de algemeene verbaftering onzer Sprake kent, en overweegt, hoe

noodig Godsgeleerden , Rechtsgeleerden , ja allen zuiver moesten spreken en schrijven , en dan bedenkt , dat 'er eene handleiding naar den nieuweren smaak ontbreekt , zal onzen arbeid overbodig kunnen achten : gelijk men de beoefening van 's Lands tale kan aangedrongen vinden in de voorrede van FRANCIVS voor de vertaalde Redevoer. van *Gregor. Nazianzen.* over de *Mededeelzaamheid*; in de eerste Verhand. van het Utrechtsch Genootsch. *dulces ante omnia Musae* ; in de keurige Verhand. van den Heer TRIP over den invloed der Tale op 's Lands wetten in het I deel van het Groningsch Genootsch. *pro jure patrio excolendo*; en in de Prysverhand. van J. D. MICHAELIS over den wederkeeringen invloed van de Taal op de nationale wijze van denken enz.

Ik weet wel , daar zijn Mannen van naam en grote kunde , die dezen weg reeds gebaad hebben . Wy eeren hen , en benemen , door ons werk , hun den welverdienden lof niet ; wy eten zelfs de vruchten van hunnen arbeid . Maar wie kan echter onzen toelag wraken ? daar wy slechts mingevoorderden willen helpen ; en de samenstellen dier Mannen of te veel taalkunde onderstellen , of al te uitgestrekt , of niet volledig genoeg , of op een' ouderen trant geschreven zijn . Aan zulk eenen die gansch onkundig is van den aart eener tale , en op onze
 voor-

voorlichting daar van nog geen toereikend denkbeeld krijgen kan, zouden wij het keurig en duidelijk Opstel van K. VAN DER PALM *Ned. spraekk voor de jeugd*, in 4 Stukjes, te Rott. 1769, aanprijzen: hoewel wy in alles met dien Heer niet overeenstemmen, en meenen, dat het werkje van onzen Schrijver beknopter is, en mijne Aanmerkingen den Lezer op den weg van Nederlandsche Taalkunde verder zullen voortbrengen. Ik weet ook dat 'er Mannen van naam en groote kunde zyn, die met ijver werken aan de beschaving onzer sprake, en van welke wij een samenstel te gemoet mogen zien; gelijk het Leijdsch Genootsch. *kunst wordt door arbeid verkregen*, in het uitgegeven I deel, bl. 6. der wetten, ons daar toe hoop geeft, en ik onlangs vernam, dat 'er een diergelijk Opstel van eenen Hoogleeraar verwacht wordt, voornaamlijk, daar de Leden van de Leijdsche Maatschappye der Nederl. Letterkunde veel toefstel maken, om ons spraakgebouw tot allen luister, en alle mogelijke volkomenheid op te trekken. Des zoud ik, was ik niet in de verplichting om het werkje van onzen Schrijver uitgegeven, en vond ik het niet gevoeglijk 'er iets by aantemerkken, nimmer gedacht hebben aan mijn opstel; daar ik de bekrompenheid mijner kundigheden te dezen opzichte ken, en niet ontvein-

veinzen wil, dat ik zelve nog in veel donkerheid nederzitte, ja daarom beschroomd ben, in eene zoo kiesche eeuw als wij beleven, in de geletterde wereld openlijk te verschijnen: doch, wij hebben de handen reeds aan't werk geslagen, en wagen het, ons licht, hoe gering het zy, te laten schijnen, om een weinig van die dikke duisternis, die algemeen heerscht, te verdrijven. Blijkt bij nader licht, door anderen ontstoken de juistheid of verkeerdheid van onze stellingen, ik zal mij verblijden, daar het alleen mijn toeleg is aan mijne Vaderlanderen nuttig te zijn, en de waarheid voortestaan.

Gebruik gij nu, Lezer! vlijtiglijk onzen arbeid: dan zal de moeite van Schrijver en Uitgever betaald zijn. En God, bij wien de gaven der Tale zijn, [verleene daar toe een' voorspoedigen uitflag! Oostwold den 5 van Herfstmaand 1776.

LIJST DER AFDEELINGEN.

E E R S T E D E E L,

Over de Nederduitſche Letterschrijving
of Spelkonſt.

- §. I. Over de *Letteren* derzelve Ge-
daante en Benaming, bl. 1.
- II. Eigenheid in het *Nederduitſch*, bl. 3.
- III. Onderſcheiding van den *Aars*, en
Krachs der Letteren, bl. 9.
- IV. Over de Samenſtelling der *Twee-
klanken*, bl. 12.
- V. Over de *Spelling* in 't gemeen,
bl. 14.
- VI. Behoorlijk gebruik der *enkele lange*
Klinkletteren, bl. 15.
- VII. Klank en Gebruik der *enkele korte*
Klinkers, bl. 18.
- VIII. Klank en Zinverſchil tuffchen een
korte en verlengde Klinkletter,
in anders gelijke woorden, bl. 18.
- IX. Nuttige Spelling van twee voka-
len in 't zaaklijke deel van
Meervoudige woorden, die
maar een Konzozant tuffchen
in hebben, bl. 22.
- X. Klank en gebruik der dubbele
Klinkers *eu*, *ie*, en *oo*: met
derzelve Verſchil in zin en uit-
ſpraak van de *u*, *ij*, en *oo*,
bl. 45.
- XI.

- XI. Over de Spelling der *Tweeklan-*
ken in 't gemeen, bl. 47.
- XII. Manier van Spelling in 't *Meer-*
voudige van woorden, die in
hun Eenvoud of zaaklijk deel
eenen tweeklank hebben, bl. 48.
- XIII. Noodzaaklijk onderscheid tusschen
de *ei* en *ij*, bl. 49.
- XIV. Van de verdubbeling der *Konzo-*
nansen, bl. 50
- XV. Over het gebruik der verwante Let-
ters *b, p; d, t; g, ch; v, f;*
z, s; wanneer dezelve vooraan
de woorden geschreven wor-
den, bl. 51.
- XVI. Haar gewoone gebruik achter aan,
bl. 52.
- XVII. Van de Spelling met *dt*, bl. 57.
- XVIII. Eenige nuttige onderscheidingen in
de Spellinge, bl. 58.

T W E E D E D E E L,

Over de Nederduitsche Taalbeschrijving of Spraakdeelen.

- XIX. De algemeene *Taaldeelen*, bl. 60.
- XX. Van de *Naamwoorden*, bl. 62.
- XXI. Van de *Valbuiging*, bl. 74.
- XXII. Van de *Voorleden*, en derzelve
Buiging, bl. 77.
- XXIII. Voorbeelden van de buiging der
Naam-

- Naamwoorden , met derzelver
Voorled. n, bl. 81.
- XXIV. Van de *Bijvoeglijke* Naamwoer-
den, bl. 85.
- XXV. Van de buiging der bijvoegl. Naam-
woorden, gepaard met hun vol-
gend zelfstandige bl. 87.
- XXVI. Van de *Vergrooing* der Bijnaam-
woorden, bl. 91.
- XXVII. Van de buiging der bijv. naamw.
als ze, zonder een volgend zelf-
standige geschreven worden,
bl. 94.
- XXVIII. Van de *Voornaamwoorden*, bl. 96.
- XXIX. Van de buiging der *Persoonlijke*
Voornaamw. bl. 97.
- XXX. Bijvoegfel dezer buiging tot nuttige
onderscheiding, bl. 99.
- XXXI. Buiging van den Vragenden voorn-
naam *wie?* en *wat?* met het
aanwijzende *die, dat*, als zelf-
standig; en van *wat*, als bij-
voeglijk, bl. 101.
- XXXII. Verbuiging van het Vragende voorn-
welke, welk? met het Aanwij-
zende *deze, dis*, tot antwoord
beide bijvoeglijk, bl. 104.
- XXXIII. Van de *Werkwoorden*, bl. 106.
- XXXIV. Van de *Tijdvoeging* der werkwoor-
den in 't gemeen, bl. 110.
- XXXV. Tijdvoeging van de *Bedrijvende*
werkw. *beminnen, bidden*,
bl. 112.
- XXXVI.

- XXXVI. Tijdvoeging van 't *lydende* werkw.
bemind worden, bl. 122.
- XXXVII. Tijdvoeging van 't *Onzijdige* werk-
woord *blijven*, bl. 126.
- XXXVIII. Tijdvoeging van 't *Onpersoonlijke*
werkw. *berouwen*, bl. 128.
- XXXIX. De onderscheiden *Rangen* der
werkw. naar het verschil hunner
worteltijden, bl. 129.
- XL. Van de *Deelwoorden*, bl. 133.
- XLI. Van de *Bijwoorden*, bl. 135.
- XLII. Van de *Voorzetselen*, bl. 138.
- XLIII. Van 't onderscheiden gebruik der
Voorzetsels bij de werkw. bl. 142.
- XLIV. Van de *Voegwoorden*, bl. 144.
- XLV. Van de *Tusschenwerpsels*, bl. 145.

D E R D E D E E L.

Over de *Scheiding* en *lezing* van een
ontworpenere rede.

- XLVI. Van de *Schifping* der gezegden, en
derzelver *Teekenen*, bl. 146.
- XLVII. Voorbeelden van 't gebruik der
Zinteeiken. bl. 147.
- XLVIII. Van eenige andere *Schrijfteeke-
nen*, bl. 148.
- XLIX. Van de *Klankseeken*, bl. 150.
- L. Van de *Lees-konst*; bl. 150.

A A N-

A A N L E I D I N G

T O T D E

N E D E R D U I T S C H E

T A A L K U N D E.

E E R S T E D E E L,

over de Nederduitſche LETTERBESCHRIJ-
VING of SPELKUNST.

---

§. I.

Over de Letteren , derzelve Gedaante,
en Benaaming.

Het Nederduitſche Abecé vervat 26
Letters, of onderscheidene Woord-
klankteekens: waat van de Gedaan-
te, zoo der groote, als der kleine drukletters,
met haare Benaaming, is, als volgt.

Hoofdletters: (1)

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T U V W X Y Z.

A

Ge-

(1) De *Hoofdletters* gebruikt men bij het begin
van een' nieuwen volzin, voor eigene namen,
voor Kunstwoorden, en voor elken regel in
Dicht: anders altijd de *Kleine*,

Gemeene Letters :

a b c d e f g h i j k l m n o p q r z s t u v w x y z.
 a b c d e f g h i j k l m n o p q
a bé cé dée ef gé ba i jé ka el em en opè kuuw
 r f s t u v w x y (2) z.
er es té u vé wé ix ij zé.

De Hoofdletters hebben voor *i* en *j* maar één teeken: dus moet men het zelve noemen en gebruiken, naar dat de uitspraak van het woord vereischt: by voorbeeld als *i* in IK, als *je* in IA (3)

In tegendeel de kleine Letters hebben *r* en *z*, *f* en *s*. De *z* zal doorgaans dienen naast een letter, die achter rondachtig is, als *door*: de lange *f* opent, de korte *s* sluit een lettergreep of woord, als *fissen*. (4)

§. II.

- (2) De gedaante dezer letter is *y*; ze moet onderscheiden worden van *ij*, gelyk wy toonen zullen onder de volgende §.
- (3) Ik zie geen reden, waarom men niet even zoo wel twee teekens I en J aan de Hoofdletters geven mag, als aan de Gemeene *i* en *j*. Nauwkeurige Drukken nemen dit ook in acht.
- (4) Dit onderscheid van *r z*, en *f s* wordt niet bestendig waargenomen, vooral niet in Schrijfletteren. Men is echter niet gewoon met *f* een woord te sluiten, als *buis*, maar wel een lettergreep als *fissen*: zie SEWEL Nederd. Spraakk. bl. 2.

§. II.

Eigenheid in het Nederduitsch.

Van de gemelde 26 Letteren, houdt men de *c q x* en *y* voor *Uitheemsche*: welke dienvolgens in het schrijven van zulke woorden alleenlyk gebruikt worden: bij voorbeeld in de eigen naamen *Claudius*, *Cicero*, *Quartus*, *Felix*, *Xerxes*, *Olympias*. Maar in zuiver Nederduitsch gebruikt men *k* of *f* voor *c*; *kw* voor *qu*; *ks* voor *x*; en *ij* voor *y*. (5)

A 2

Men

(5) Omtrent de *Uitheemsche Woorden* hebben wij het een en ander aan te merken, over derzelve gebruik, buiging, uitgang, en spelling.

Hun *Gebruik* behoorde men te vermijden, wijl onze eigene Taal rijk genoeg is in woorden, die men noodig heeft om onze gedachten uittedrukken. Eigene namen, en zulken, die bij ons eigen geworden zijn, mag men behouden. Dit stuk is al door SAM. AMPZING bepleit in zyn *Taelbericht* bl. 11-13.

Even zeer wachte men zich van de *Latijnsche Verbuging Christi*, *Paulo*, *Petrum*, *Feste*, *Euangelio*: Dezelve behoort geenszins tot onze Taal, gelijk al aangemerkt is door oude Spraakkunstenars, AMPZING op de aangeh. plaats, en C. VAN HEULEN *Ned. Gramm.* bl. 27, 28.

Maar

Men heeft echter de *c* noodig tot het dub-
buld

Maar hoe zal het met den *Uitgang* zijn? zal men den oorspronliken volgen, *Sama-ria*, *Roma*, *Maria*, *Petrus*, *Paulus*; *Horatius*, *Homerus*, *Ovidius*? of den Nederduitschen uitgang, *Samarië*, *Samariën*, *Rome*, *Romen*, *Marië*, *Marij*, *Peter*, *Paul*, *Hoorat*, *Homeer*, *Ovijsd*? Men volge het geen beeft luidt: zie B. HUYDECOPER *Proeve van Taal en Dichtkunde* bl. 501, 502.

Meer valt er te zeggen over de *Spelling* van Uitheemsche woorden. Men vindt eene groote verscheidenheid bij onze Schrijvers in het gebruik van *c*, *q*, *x*, *y* enz. Doch die verscheidenheid zou meestendeels weggenomen worden; indien men acht gaf op de volgende billijke aanmerkingen.

1. *Dat in zuiver Nederduitsche woorden de c, q, x, y overtollig zijn.* Als zoodanige worden deze letters ook aangemerkt door L. TEN KATE *Aenl. tot de kennisse van het verbevene deel der Nederd. Sprake* I deel, bl. 123, 124. Wij hebben toch gelijkkluidende klanken *k* of *f*, *kw*, *ks*, *ij*.

Immers, het gebruik der *k* in plaats van *c* is al door langdurigheid gewetigd: hoewel de Ouden doorgaans de *c* gebruikten, *ic*, *coninc*; en de *k* alleenlijk, wanneer die voor een' *e* komt, *kerke*. Doch PONTUS DE HEUTER van Delft, *Kanonik van Gorinchem*, wiens *Nederd. Orthographie* 1581. gedrukt is, heeft al, bl. 42, 43, aangemerkt, de

beld Letterteeken *cb*: waar van de naam en

A 3

Klank

dat men de *c* nimmer in het begin van een woord behoorde te gebruiken, maar wel op het einde van eene lettergrepe, en in *ck*. Maar dit gebruik is sedert ook vervallen: zie AMPZ. *Taelbl.* bl. 38-42.

De *kw*, die wij hebben, gebruiken wij daarom ook liever in *kwaad*, *kwellen* enz. dan dat wij met A. MOONEN *Nederd. Spraakk.* bl. 11, 12, en met J. NYLOË *Aant. tot de Nederd. Taal* bl. 42: *quaad*, *quellen* schrijven zouden.

Om diezelve reden volgen wij liever MOON. *Spr.* bl. 15. in de spellinge van *zulks*, dan NYL. bl. 43. en PONTUS DE HEUITER bl. 59, 60. die korthedshalve *zulx* voorstaan.

Doch deze aanmerking is van meer belang omtrent de *y*. Men begaat veeltijds eenen misflag omtrent den aart het gebruik, de gedaante en den klank van deze letter. In haren aart is zij onderscheiden van de *ij*, waar mede zij dikwijls verwisseld wordt. In zeer vele boeken vind men *y* daar *ij* moest staan. De *Spraakkunstige Opstellen* zijn alle zelfs hier in niet zuiver. MOONEN *Spr.* bl. 18, 19, 20. NYLOË bl. 42, en K. VAN DER PALM *Ned. Spraakk. voor de jeugd* bl. 4, 5. pleiten er voor en behouden de *y* onder de Ned. klinker. SEWEL merkt *ij* aan als een samenstelling van *i*, en *j* bl. 35. Dog verkeerdelijk. De *y* is een Latijnsche letter, en luidt

Van de Spellinge.

luit als de Griekſche *u*: maar *ij* is eene verdubbelde *i* of *ii*, waar van de laaſte met een haal naar beneden getekend wordt ter onderscheidinge van *u*. De Ouden gebruiken y willekeurig voor *i*, en *j*; maar nooit voor *ij* of de verlengde *i*: zij ſchreven wel eens *dyt*, *ys*, *yemand*, *veranderyngen*, *dync*; gelijk wij uit eenige van die Oude Stukken zien, welke in het eerſte deel van de verhandelingen der Groninger Kunſtgenooten *Projure patrio excolendo* aangehaald of uitgegeven zijn. MELIS STOKÉ die een weinig voor het jaar 1300. zijn *Rijk-kronijk* ſchreef heeft al B. I: 2 *yet*, en PONTUS DE HEUTER nog hier en daar. Hier van is de ſpelling *leyden*, *waarbeyd*, *buys*, oortſpronglyk, die bij SEWEL en anderen gevolgd wordt. — Gij merkt uit het even bijgebrachte, dat men y nimmer behoorde te *gebruiken*, dan in woorden van Griekſchen oortſprong *Cyrus*, *Cryſoſthomus* maar in gevalle van verlenging altijd *ij*, *zijn*, *ſrijt*. — En dat de *gedaante* dezer letter dan ook billijk y zij, ter onderscheidinge ven de lange *ij*. — Eindelijk, is *ij* niet dan eene verdubbelde *i* of *ij*, dan mag ze ook nimmer als *ei Klinken*, gelijk in Holland geſchiedt; maar moet als eene lange *i*, met de Groningers en Friezen worden uitgesproken. — Ter bevestiging van alle deze aanmerkingen kan men omtrent y en *ij* den kundigen Heer A. KLUIT inzien in zijne *Aantekeningen op HOOGSTRAT. Geſlachts-Lyſt*, bl. 501-517. B. HUYDEC. *Proev.* bl. 286. en 644. AMPZ. *Taelb.* bl. 49-58. TEN KATE I deel bl. 116, 156.

2. Ik merk verder aan, dat in woorden, die wel van eenen uitbeemschen oorsprong zyn, doch door langdurig en veelvoudig gebruik by ons het burgerschap verkregen hebben, en als eigene geworden zijn, ook eene zuivere Nederduitsche spelling plaats moete hebben. Ik schrijf daarom geen *c* maar *k* in *kapittel*, *kamp*, *kanaal*, *kist*, *kroon*, *vokaal*, *orakel*, *Apotheker*, *Predikant*.

3. In zuiver-vreemde woorden is die spelling de beste, welke naauwst met de oorspronkelijke Hebreuwsche, Grieksche, of Latijnsche overeenkooft. Zie AMPZ. Taelb. bl. 35-38, 42, 43. Gevolglijk moet men *c* behouden in *Caeto*, *Claudius*, *Creta*, *Cyrus*, *Cicero*, *Occaan*, *Ceder*, *Cupido*: gelijk men dan ook billijk aan de *c* den klank van den *k* geeft voor *a*, *o*, *u*, voor een' medeklinker, en achter een' klinker, en dien van *s* voor *e*, *i*, *y*; niet tegenstaande MONEN bl. 4. en de *Verdediger van MOON*. spelling bl. 35. 38. voor *kikero*, *keder*, *okeaan* pleiten. — Uit kracht van deze zelve anmerking volg ik de oorspronkelijke spelling met *a* in *Quartus*, *Quintilius*, *questie*; met *x* in *Xerxes*, *Anaragoras*, *exempel*; *y* in *Cyrenius*, *Cyrus*, *Cyprus*; — met *cb* in *Christus*; met *th* in *Timotheus*, *Mattheus*, *Korinthen*, welk laatste woord de *k* behouden kan uit hoofde van den Griekschen oorsprong.

4. De spelling van zuiver-vreemde woorden moet echter zoo ook geschikt worden,
A 4 dat-

Klank niet *ce-ba*, maar enkelvoudig *cbæ* is. (6)

Ook dienen *c* en *x* voor Talletters, neffens de *D*, *l*, *L*, *M*, en *V*. (7)

§. III.

datze van een Nederd. Lezer verstaan kunne worden. Deze kent geen Latijnsche *æ*, *œ*, *pb*, of Hebreusche achter aangevoegde *b*; des is de *æ* te verwerpen in *Predikant*; de *œ* in *Fenix*, op het spoor van HUYD. *Pr.* bl. 252; de *pb* in *Filozof*, *Profeet*, zie NYLOË bl. 40. 41; de *b* achter *Jebova*, *Sela*.

5. Eindelijk, moet de spelling van zuiver vreemde woorden ook geschoeid worden naar den aart der Nederd. Letteren, en derzelver uitspraak. Des zou men de scherpe Nederd. *f* gebruiken moeten in *Sion*; de zachtere *z* in *Jezus*, *Jezaja*. Doch men geve acht, bij bijzondere woorden, of deze, dan of onze derde aanmerking de meeste waarde hebbe, en daar naar regele men hunne spelling.

(6) Men gebruikt de *cb* in uitheemsche woorden *Christus* enz. en in Nederd. *kracht*, *noch* enz.

(7) I. beduidt 1, V 5, X 10, L 50, C 100, D 500, M 1000. Een minder getal, geplaatst voor een grooter, neemt van het grootere zoo veel af, en een minder getal, gevoegt achter een grooter, voegt daar zoo veel bij: naar dezen regel beduid IV 4, VI 6, IX, 9.

§. III.

Onderscheiding van den Aart, en
Kracht der Letteren.

De 22 zuiver-nederduitſche letters worden, ten aanzien van derzelve aart en kracht, onderscheiden in *Klinkers*, en *Medeklinkers*.

De *Klinkers* of *Vokaalen*, die aan de woorden den hoofdklank geeven, zijn deze vijf *a, e, i, o, u.* (8) Van dezelve worden

A 5

den

IX 9, XI 11, XIV 14, XVI 16, XIX 19,
XXI 21, XL 40, LX 60, XC 90, CI 101,
CX 110; enz. Gy kunt er meer van vinden
by MOON. *Spr.* bl. 10, 11.

(8) Over de Nederd. Vokaalſpelling vindt gij eene verhandeling van A. VERWER den Schrijver der *Idea Ling. Belg. Gramm.* in de *Boekz. Sept.* en *Oct.* 1708. bl. 353-372.

De *Klankvorming* der Vokalen geſchiedt door eene meerdere of mindere opening van mond en keel. Die opening is grootſt in de uitſpraak van *a*, en vermindert trapswijze in *e, i, o*, tot op *u*. Dit wordt kortlijk voorgesteld in de *Idea Ling. Belg.* p. 61. en bij den *Verdediger* van MOON. *Spelling* bl. 6, 7. maar breeder beredeneerd door den nauwkeu-

den drie Dubbelde Klinkers samengesteld, die eenvoudig en altoos lang van klank zijn: waar in ze zoo wel als de Enkelde Klinkers in vereischte langheid kunnen uitgesproken of gezongen worden. Deze zijn *eu*, *ie*, *oe*. (9).

De

keurigen TEN KATE I. d. bl. 116-119, 144, 145.

In den *Klank* hebben sommige Vokalen veel verwantschap, en worden daarom dikwyls verwisseld: b. v. de *a* en heldere *e* in *smart*, *smert*; *vlak*, *vlak*; *tam*, *temmen*; *kam*, *kemmen*: de doffe *o* en *u* in *dol*, *dul*: *e*, en *i* zyn ook wisselletters zie HUYD. *Pr.* bl. 63, 209, 210, 318, 381, 382. — De *e*, heeft ook een' zachteren of scherperen klank *ezel*, *gezel*; het welk door E. ZEYDELAAR *Ned. Spelk. voor de jeugd* onderscheidenlijk met voorbeelden gestaafd wordt bl. 13-30. — Ook is de *o* dof en helder zie onder §. VII.

Velen vergroten het *Getal* der Ned. Klinkers met *y* of *ij*. Doch wij hebben in onze 5de aanmerking reeds aangewezen, dat *y* een uitheemse letter, en *ij* een verlengde *i* is.

Van de *Overeenkomst*, welke er is tusschen onze Klinkers, en de Klinkers onzer vermaagschapte Talen kan men TEN KATE lezen I. d. bl. 147, 148.

(9) *Eu*, *ie*, en *oe* worden hier dubbelde Klinkers

De overige 17 letters zijn *Medeklinkers* of *Konzonanten*: die alleen met hulpe van eenen Klinker kunnen worden uitgesproken; en, door een zeker bijgeluid, den klank des klinkers tot de vereischte uitspraak des woordklanks vormen.

On-

kers genoemd in navolging van TEN KATE I. 115, 117. Doch het is bedenkelijk, of die niet liever tot de Twee-Klanken gebragt zouden moeten worden; althans de beide klinkers worden hier eenigzins gehoord.

Sommigen beschouwen de *ae* in dat zelve oogpunt, als onze Schrijver *eu*, *ie*, *oe* beschouwt. Zy geven er den klank aan van de Grieksche *eta* of Fransche *ai*, en gebruiken dezelve in *paerd*, *staert*, *vaerdig*. Deze gedachte is mij wel eens aanneemlijk voorgekomen, gelijk ze ook SEWEL behaagt bl. 6-8. Dog deze Spelling schijnt haren oorsprong verschuldigd te zijn aan de poging om twee verschillende Tongvallen langs dezen middelweg te vereenigen. Men sprak, en schreef toch beide *paard* en *peerd*, *vaardig*, en *veerdig*. Daarom zie ik nu geene reden, waarom wij beiderleie spelling niet zouden mogen goed keuen de vermenging door *ae* verwerpen. Gelyk MOONEN ook ontkent *Spr.* bl. 21, 22, dat de klank van *Eta* aan *ae* toekomt: Waar mede VERWER instemt *Boekz. Sept. en Oct.* 1708 bl. 361, 362.

Onder dezen, neffens de *cb*, zijn er, die slechts in zacht- of scherpheid van hunnen medeklink verschillen: te weten, de *b* en *p*; *d* en *t*; *g* en *cb*; *v* en *z*; *f* en *f*. (10)

§. IV.

Over de Samenstelling der Tweeklanken.

Een *Tweeklank* is, naar het gewoone gebruik, een Samenvoeging van twee onderscheidene Klinkletteren tot een woordklank, waar in beiden gehoord worden. De

(10) Behalven deze *Verwantschap*, die er is, ten opzichte van de *Klank*, tusschen *b* en *p* enz. en waar van §. XV en XVI nader zal gesproken worden: — is er ook veel verwantschap, ten opzichte van hunne *Vorming* waar door *b, f, m, p, v, w*. Liplatters; *d, l, n, r, t*. Tongletters; *g, b, j, k, q*. Keelletters; *c, f, x, z*. Tandletters genoemd kunnen worden: PONTUS DE HEUITER heeft deze vorming reeds beschreven in zijne *Orthogr.* maar TEN KATE nauwkeuriger Id. bl. 120-123, 145, 146. — Ook is er Verwantschap der Medeklinkers ten opzichte van de *naburige Talen*; zie TEN KATE I. 148-150: — en ten opzichte der *Samenvoeging*, waar door de een naast den anderen in dezelve lettergreep wel of kwalijk plooit; zie Denzelve bl. 124, 125: — eindelijk ten opzichte der *Verwisseling l, en r*; *stamelen stameren* enz.

De eerste deelen der gebruikelijke Twee-klanken bestaan; of uit de korte enkelde *a, e, o, u*; of uit de verlengde of dubbelde *aa, ee, oo, ie*, en *oe*, die allen enkelvoudig van klank zijn. De laatste deelen zijn *i*, of *u*, in stede van *j* of *w*, welker draai in de uitspraake gehoord wordt.

De gebruikelijke Twee-klanken zijn de volgende 11; waar van 6 op de *i*, en 5 op de *u* uitgaan: als *ai, ei, ui, aai, ooi, oei: au, ou, aau, eeu, ieu.* (11)

§. V.

(11) Wij mogen et *eui* te hooren in het Groninger *reuien*, met C. VAN HEULE *Ned. Gramm.* bl. 15, wel bijvoegén.

Onze schrijver spreekt van geene *Drickklanken*, waar onder men anders *eui, ieu, oei* tellen konde, om dat Hij § III de *eu, ie, oe* een' eenvoudigen klank begrijpt te hebben: gelijk Hij daarom dezen hier niet onder de Twee-klanken brengt, zoo als anders meesten tijd geschiedt.

Waarom wij den laatsten klinker van sommige Twee-klanken *i* spellen en niet *y* of *ij* met SEWEL bl. 22-29, kunt gij opmaken, uit het geen wij omtrent *y* en *ij* no 5 hebben aangemerkt, en het geen bijgebracht wordt in de *Spell. van MOONEN verdedigd* bl. 26-30.

De reden der spelling *aai, aau*, in onderscheiding van *aei, aeu*, die bij MOONEN en anderen voorkoomt, zal uit §. VIII. blijken.

§. V.

Over de Spelling in 't gemeen.

De *Spelling* bestaat in eene geregelde schikkinge en Samenvoeginge.

1) der vereischte klankteekenen of letteren, tot eene *Greep* of *Sijllabe*, als *bo*, *be*, *ven*, *ne*, enz. of tot een *Eenledig woord*: als *is*, *was*, *wast*, *wascht*.

2) der *Greepen*, tot een *Meerledig woord*: als *boven*, *beneden*, *goedertieren*, *goedertierenheid*, *goedertierenbeden*. En

3) der woorden, tot een *Samengezet woord*: als *Erfsprins*, *Erfstadbouder*, *kroonrecht*, *ryksbestier*: insgelyks *byeen*, *daarmede*, *opdat*, *waaraan* enz.

De *Regels*, al schrijvende, hier waarteneemen; zijn, te voldoen:

1) aan den vereischten woordklank, of de uitspraak des woords:

2) aan deszelfs eigenschap en afleiding: waar door, in 't lezen, de duideljkheid van den zin dikwijls bevorderd wordt:

3) aan het beschaafde en doorgaande gebruik in de gemeenlandsche Schrijftaale:

4) behoudens al het gemelde, aan de behoorlyke kortheid; op dat men weete, van ieder letter, op het papier gebragt, reden te geeven. (12)

§. VI.

(12) De *Spellingkunde* is een groote tak van de

§. VI.

Behoorlijk gebruik der *enkelde lange* Klinkletteren.

Ieder enkele Klinker, zonder achtervoeging van een' Medeklinker, in een zelfde gree-

de Nederl. Letterkunde zij vereifcht een volledig begrip van de afleiding, de verbuiging en vervoeging der woorden. Wy vinden hier over eene Verhandeling by TEN KATE I. 114-30. die nuttig is in hare foorte. Gewigtige lessen worden ons ook hier omtrent opgegeven in de *Proev. van Oudb. Taal- en Dichtk.* door het Utrechtsch Genootsch. *dulces ante omnia Musae* onlangs uitgegeven, bl. 79-102. Daar is echter nog zoo veel donkerheid in over, dat wij naar eene uitvoerige Verhandeling van den Heer KLUIT met veel verlangen reikhalzen, welke wij door de Leidfche Maatschappij der Nederl. Letterkunde te gemoet zien. Intuffchen zal de waarneming der Regelen, die door onzen Schrijver genoemd worden, zeer noodig zijn. En hier bij voegen wij een' vijfden, *dat men, naamlijk, ook acht fla op de welluidendheid.* Men moet altijd gemaaktheid vermijden, en mag zich nimmer te ftiif binden aan de regels eener kunfte; vooral niet in het ftruk der Talen, waar op de gefteeldheid onzer ooren en tongen eenen ongemeenen invloed heeft, en eene zoetvloeiendheid vereifcht, die wel eens den nauwkeurigften buiten 't fpoor drijft der

greepe staande, wordt in zijnen natuurlijken klank gehoord, en kan dienvolgens *lang* van uit-

der billijkste regelen. Uit dezen hoofde wordt dikwijls eene letter ingelafcht, schoon die door de afleiding niet gevorderd wordt: b. v. de *d* in *meerder*, de laatste *e* in *verkeerdelijk*. Om deze zelve reden wordt meermalen eene letter of greep verworpen, die anders gespeld moest zijn: b. v. *by vat* voor *vatt*, *vattt* van *vattet*, *by vatte* voor *vattede*, *doorgaans*, *volgens*; voor *doorgaands*, *volgends*, *gemeld* voor *gemeldd*: wij hebben hier en daar in onzen Schrijver de *d* in *volgends*, *gemeldd* en foortgelijken daarom ook uitgelaten. Boven allen hebben de Dichters hier in veel vrijheid: waar over de Kunstgenooten *Nil volentibus arduum* eene Verhandeling hebben uitgegeven: gelijk men er ook meer van vinden kan by VAN HEULE *Gramm.* bl. 71-83, AMPZ. *Taelb.* bl. 79-83, *Idea* L. B. p. 53-60, TEN KATE II. 28-30, MOON. *Spr.* bl. 351-6, SEWEL *Spr.* bl. 374-379, VAN DER PALM *Spr.* III. bl. 67, 68 ——— Eindelijk moet ik aanmerken, dat men in het beoordeelen der spelling, dikwijls nuttelooze twisten aanricht in zaken van weinig belang.

Wat schaadt het b. v. dat ik den verlengden uitgang der Ouden gebruike in *vermaninge*, *tale*; of naar een korteren en jongeren tongval *vermaning*; *taal* schrijve? dat ik *peerd* of *paard* zegge, en diergelijke? daar beide goed is.

uitspraak zijn (13). Zie dit bij voorbeeld, in de eigene naamen *Adam, Eva, Simeï, Jozef, Juda*. Dus spelt men ook met één *a* *Vader, wapen, water*; met één *e* *even, reden, zeden*; met één *o* *oben, boven, mogen*. Hier voegen geen twee klinkers *Aadam, Eeva, Vaader* enz. Dit strydt

1) tegen de afleiding veeler woorden, die in hun Meervoud één Klinkletter vereischen, vermids die ook in het Eenvoud is: als *a* in *baden* van *bad*, *dagen* van *dag*; *e* in *geden* van *gebed*, *spelen* van *spel*; *o* in *Goden* van *God*, *loten* van *lot*.

2) tegen het gewoone gebruik niet alleen van onze Schrijftaal, maar ook tegens den „voorgang (zegt de grooie J. van Vondel) „van Hebreëen, Grieken, Latijnen, Italianen, „Spanjaarden, Franschen, Hoogduirschen, „en andere tongen.” En immers ook

3) tegen de behoorlyke beknoptheid der Spelling. De gemelde Vader der Poëeten noemt het gebruik van twee klinkers in *Vaader, Vreede, Kooning* eene gansch ongerijmde en overtollige misspelling (14).

B

§. VII.

(13) Een Klinker zonder *volgenden* Medeklinker in dezelve grepe is echter niet altijd lang: b. v. de laatste in *aarde*; en de eerste in *bedrijf*.

(14) Zie MOON. Spr. bl. 23, 24.

§. VII.

Klank en Gebruik der enkele *korte* klinkers.

Maar een enkele klinker, in een zelfde greepe door een Medeklinker achtervolgd, wordt in de uitspraake hard en kort: dieswege noemt men hem een' *korten* klinker.

Dewijl de korte *o* tweederleie uitspraak heeft de eene *dof*, de andere *helder*, als een *dolle os*; zo heeft men 6 onderscheiden korte vokaalklanken, overvloedig in de volgenden te hooren: *a* in *al, dan, rad*; *e* in *bel, den, vel* (15) *i* in *blik, bind, ik*; de doffe *o* in *bot, dol, op*; de heldere *o* in *pot, mol, sop*; *u* in *dun, gul, but*.

§. VIII.

Klank- en Zin verschil tusschen een *korte* en *verlengde* klinkletter in anders gelijke woorden.

Zal dan in zulke woorden die natuurlijk lange klank des klinkers gehoord worden; hij moet versterkt of verlengd worden. Zoo-

(15) De korte *e* is ook helder of dof van klank; b. v. in de tweede lettergreep van *gezel* en *naakfel*: Zie boven, aanm. 5. — Dus zou men 7 onderscheidene korte Vokaal-klanken kunnen stellen.

danig eene heet daarom een *Verlengde* klinker.

Deze Verlenging geschiedt nu doorgaans van achtbaare Schrijveren door de verdubbeling of toevoeging van een zelfde klinkletter: dus gebruikt men *aa*, *ee*, doch niet *ii*, maar *ij* (16), *oo*, *uu*; die ongetwijfeld, gelijk Unifoonen in de Musijk, allernaauwkeurigt met elkander overeenstemmen (17).

B 2

Zie

(16) Wij hebben boven, no 5, aangemerkt, dat men *ij* en niet *ii* Schrijft om de vermeniging met *u* te ontwijken.

(17) De *verlenging der Klinkers* geschiedt in de uitspraak door uitrekking van den klank, en in de Spelling door verdubbeling. Maar hoe moet die verdubbeling geschieden? door samenvoeging van twee gelijken? of zal de tweede een *e* zijn? Men schrijft nu eenparig *ee*, *ij*, *oo*, *uu*: maar verschilt omtrent de *a*. TEN KATE acht dit verschil van weinigaanbelang te zijn, zo maar de *ae* zuiver, en niet gemengd worde uitgesproken l. d. bl. 118. Hij gebruikt echter doorgaans *ae* met de Onden, met VONDEL en anderen, waar in Mannen van naam en kunde hen thans volgen.

Gij kunt de gronden, waar op men deze schrijfwijze bouwt, bij VERWER vinden *Idea* p. 61, 62 en in een brief van Denzelven in de *Boekz. Sept. Oct.* 1708. bl. 360-365;

Zie hier een weezenlijk verschil in klank en beteekenis tusschen een of twee vo-kaalen in de volgende woorden: het welk van zoo groot een belang is, dat het den achteloozen Leerling nauwlijks genoeg kan wor-

365; bij KLUIT *Aant.* op *Hoogstr. Lyf.* bl. 511, 512, schoon deze de *ai* gebruikt; bij AMPZ. *Taelb.* bl. 24-29; MOON. *Spr.* bl. 18-24; *de Spell. van MOON. verded.* bl. 5-10, 31-34; V. D. PALM *Spr.* bl. 30-34. Anderen spelen *aa*, en volgen een spoor, dat al door *de Kamer in liefde bloeiende te Amsterd.* 1584. geopend, en sedert betreden is door KOORNHERT, HOOFD en andere voorname mannen; ook de taalkundige Kiesheeren onzer nieuwe *Psalmerijminge*, en den grooten HUYDECOPER die er voor pleit in zijne *Proev.* bl. 154; gelijk ook SEWEL *Spr.* bl. 4-8, NYL. *aant.* bl. 36, 37.

Wien zullen wij volgen? Langen tijd stond ik tusschen beiden, en ben nog nauwlijks bepaald. Laat ons onderzoeken, hoe gewigtig de redenen zijn voor *ae*.

Men beroept zich op de Ouden, die *ae* spelden. -- Ik sta dit toe: maar zij gebruikten de *e* zoo wel tot verlenging van *o*, en *u*, als van *a*; meermalen stelden zij ook *i* tot verlenging: b. v. *deck*, *poert*, *muer*, *oir*, *saik*. Zie slechts M. STOKES. En de *Wilkeoeren van Langewold* 1207, met den brief van

worden ingescherpt; *a* en *aa* in *al*, *aal*;
bak, *baak*; *zak*, *zaak*; *e* en *ee* in *bek*,
beek; *bet*, *beet*; *men*, *meen*; *i* en *ij* in *bil*,
bijl; *dik*, *dijk*, *lid*, *lijd*; *o* en *oo* in *dof*,
doof; *won*, *woon*; *zon*, *zoon*; -- *o* en *oo* in
B 3 *kop*,

van den Bisschop van Utrecht 1324 uitgegeven en aangehaald in het I. d. der *Verband*. van de Groninger kunstgen. *pro pure patrio excolendo* overtuigen ons eenigermate dat deze de Schrijftrant dier tijden was. Waarom de Ouden dan hier in minder nagevolgd dan in *ae*?

Men zegt 2do het is de aart der *e*, datze verlengte. --- Maar dan moest men ook *ie*, *oe*, *ue* schrijven.

Men brengt 3tio de welvoeglijkheid bij: de opening van den mond op *a* beginnende daalt af op *e*, en wordt aangenaam met den laatsten medeklinker gesloten, *maen*. --- Dit is te fijn gesponnen: heeft men ook niet *ooi*, *oei*, *ie*, *ui*, daar de opening van den mond in den laatsten Klinker grooter is, dan in den eersten?

Eindelijk redeneert men 4to uit de oudste en oorspronkelijke spelling; die was *mane*, wierd vervolgens *man'*, *ma'n*, *maen*, en niet *maan*. --- Maar waarom dan ook niet *zone*, *zon'*, *zoen*, en *boem*, voor *zoon*, *boom*?

Het

kop, koop; lof, loof; pot, poot; --- Van de *u* heeft men dezerwijze weinig of niets bijbrengen; zie hier alleenlijk het onderscheid tegen deze eigen naamen; *Hur, buur; Ur, uur; Zur, zuur.*

§. IX.

Nóttige Spelling van twee Vokaalen in 't zaaklijke deel van Meervoudige woorden, die maar één' Konzonant tusschen in hebben.

Wanneer nu zulke woorden die in hun Eenvoudige eenen verlengden klinker hebben, met een Konzonant geflooten, door het bijvoegen van *-en* Meervoudig worden, of eenig ander toevallig bijvoegsel *e, er, ig, ing* ontvangen: dan behoort men in het wezenlijke of zaaklijke deel des woords, die verlengde of dubbelde Vokaal te behouden, en schrijven b. v. *zaaken, beenen, tyden, boe-*

Het zal dan best zyn eenparigheid in acht te nemen, en uit dien hoofde zoo wel *aa* te schryven, als *ee, ij, oo, uu*; te meer wijl de klank van *aa* meer zuiver schijnt dan die van twee verschillende klinkers *ae*; welke ook ligt in een' gemengden klank samenstemten, daar de uitspraak, zelfs naar de oorspronglyke spelling *mane*, zuiver blijven moet

boomen, muuren, offchoon zulks voor het gehoor na §. VI niet volstrekt nodig is.

De redenen hier voor zijn.

1) de *Afleiding* van die ten diergelijke woorden. Het Eenvoud heeft een' verlengden klinker; dies behoort het afgeleide denzelfden ook in zijn weezenlijke deel te vertoonen. Want *zaaken* komt van *zaak*, *kwaade* van *kwaad*, *dooper* van *doop*, *geloovig* van *geloov*, *meening* van *meen*.

2) De *Duidelijkheid van den zin*. Met een opslag van 't oog ziet men terstond in *aalen*, *beeken*, *pooten*, door afleiding van het toevallige *en*, de grond of hoofdbetekenis, *aal*, *beek*, *poot*: maar schrijft men *alen*, *beken*, *posen*, dan heeft men, zonder *en*, woorden van een geheel anderen zin, *al*, *bek*, *pos*. Ongerwijfeld is deze duidelijkheid noodig in een Nederlandsch woordenboek, en dienstig voor Vreemdelingen, die onze taal gedenken te leeren.

3) Het *Onderscheid van betekenis*, hier door, voor het oog in 't leezen; terwijl het oor een zelfden klank hoort. Hier uit blijkt te meer de gemelde duidelijkheid van den zin, door deze Spelling. Want dus onderscheidt men *aamen* (vaten) van *amen* (in een gebed); *braaken* (een land braaken) van *braken* (ik brak); *daagen* (aanlichten) van *dagen* (dag); *daalen* (naar beneden) van *da-*

len (dal); *waagen* (ingeveer begeeven) van *wagen* (een rijdtuig); *zaagen* (het hout) van *zagen* (ik zag); *beveelen* (gebieden) van *bevelen* (van bevel); (wij) *leeden* van *leden* (een lid); de zwaarte *weegen* van *wegen* (een weg); *looten* (het lot werpen) van *loten* (meerv. van lot); *slooten* (grafter) van *sloeten* (kasteelen).

4) De *Nadruk der uitspraak*, die hier door altoos op het zaaklijke deel des woords gebragt wordt: dewijl een dubbelde klinker, wegens de verlenging, noodzaaklijk lang is. Zie dit allerdaidlijkst in de volgende woorden, die nog een grooter onderscheid dan de evengemelde aanwijzen, te weeten, beide in zin en uitspraak: *bedeelen* en *bedelen*, *becken* en *beken*, *beteeren* en *beteren*, *beeving* en *beving*.

5) Eindelijk het ontbreekt hier ook niet aan het *achtsbaare gebruik*. Groote Taalgeleerden, zo Spraakkunstschrijvers als Dichters, zijn hier in Verdedigers en Voorgangers. Bij voorbeeld, A. MOONEN, en W. SEWEL in hunne *Spraakkunsten*; vooral die uitmuntende taal- en dichtkundige B. HUYDECOPER in zijne *Proeve van Taalen Dichtkunde*. En laat mij er alleenlijk maar bijvoegen, de uit gansch Nederland uitgekijpte Bezending tot de nieuwe *Psalmbereijming*; wier voorbeeld in dezelve, mijns *bedun-*

dunkens, wel mogt naargevolgd worden, ter wegneeming van de groote verschillendheid der spellinge (18).

B 5

De-

(18) In het gebruik van één of twee Klinkers op het einde van een lettergrepe vindt men veel verscheidenheid. De Spelling met twee Vokalen in *zaaken* enz., die onze Schrijver hier bepleit, wordt ook door MOONEN beweerd *Spr.* bl. 28-30, *Verded. van MOON.* bl. 11-25, SEWEL *Spr.* bl. 8-12. — Groote Taalgeleerden spellen echter *zaken* enz. met één Klinker; het welk ook verdedigd wordt door VERWER of ANON. BATAV. in *de Boekz. Sept. en Oct. 1708.* bl. 369-372, KLUIT *Aant. op Hoogstr. Lijst* bl. 513. NYL. *Aant.* bl. 44-48, V. D. PALM *Spr.* bl. 34-36.

Laat ons dit verschil met aflegging van vooroordeelen eens beknoptelijk bepleiten.

Wanneer wij met één' Klinker volstaan kunnen, en er geen genoegzame reden is om twee te gebruiken; zou een' Spelling met twee Klinkers dwaasheid zijn. Dit moet elk toestaan. Wij hebben dan te onderzoeken, of er zulke redenen zijn voor het gebruik van twee Vokalen.

De *eerste* reden, die onze Schrijver bijbrengt, is ontleend van de *afleiding*. Men zegt het afgeleide *zaaken* moet zoo wel twee Klinkers hebben, als het oorspronkelijke *zaak* twee heeft. — Maar

1. Mag

Dewijl de *oo* twederlei wijze van uitpraak heeft, zacht of hard; en de *oo* bij sommigen ook

1. Mag men dan in de afleiding geen een letter bijdoen, afdoen, of veranderen? Hoe kan men dan van *buis*, *brief*, in de afleiding *buizen*, *brieven* spellen? Hoe krijgt men dan van *genieten*, *ik genoot het genot*; van *nemen*, *nam genomen* met zoo veel verwisseling van Klinkers? -- Niets is gemeener in andere talen dan dit. -- In het oorspronkelijke *zaak*, en foortgelijke woorden kan één klinker niet voldoen; want *zaak* verschilt van *zak*: maar waar toe twee in *zaken*, daar één voldoen kan, en lang genoeg in *klank* kan worden uitgerekt?

2. Het zij zoo: wij moeten het oorspronkelijke volgen. Maar -- wat is hier het oorspronkelijke? *zaak*? Neen. Naar den aart onzer tale is de laatste lettergreep kort en zacht, daarom schreef men in de eerste tijden *zake*, *splete*, *mine*, *zone*, *mure*; ook in de werkwoorden *ik beminne*, *vermane*, *neme*; zelfs in de Gebiedende wijze *beminne*, *neme gy*. Men kan hier van uit MELIS STOKE genoegzaam overtuigd worden, die ook wel eens in sommige Voorzetsels dezen uitgang heeft, als *ute* b. l. v. 327, *one* l. 314, *ave* l. 985 Sedert gewende men zich aan een' verkorten tongslag *zak'*; *splet'*; enz. en schreef met eene ingetrokkene *e*, voor *za'k* enz. *zaek*, *spleet*, *zoen*, *muer*; en eindelijk *zaak*, *zoon*, *muur*: maar men schreef geen *mien*, maar altijd *mijn* of *mine*, om de *ie* en *ij* niet te verwar-

ook onderscheiden, dof of helder wordt uitgesproken, zo heeft men 7 onderscheiden ver-

warren. Deze verkortende uitspraak is nog te vinden in de Engelsche werkwoorden *make*, *write* enz. Ze wierd door de Dichters, die op eenen aangenaamen afloop der rede gesteld waren, al meer en meer aangekweekt. Daarom sprak men ook, bij afkorting der werkwoorden, *ik bemin*, *neem*; *bemin*, *neem gij*, voor *beminne*, *neme*. Over dit alles verdient VERWER te worden ingezien, die er breeder over handelt in zijnen *brief aan Reland* bl. 478-491, te vinden achter den ouderen druk van HOOGSTR. *gestachts Lijst*; en in een' *brief aan HOOGSTR.* in de *Boekz. Sept. en Oct.* 1708. bl. 363-365. benevens KLUIT *Aant. op HOOGSTR. Lijst.* bl. 511, 512.

— Hoe zal men nu van dit oorspronlijke het Meervoudige, en de afgeleide woorden spellen? — Het oude Eenvoudige *zake* gaf niet anders, en kon niet anders geven in 't Meerv. dan *zaken*, gelijk ook *spleten*, *zonen*, *muren*, met één' Klinker. En, schoon naderhand eene afkapping plaats greep, en men, voor *zake*, *zaak* begon te schrijven; het Meerv. behoefde daarom geene verandering. Om diezelve reden moeten de Meervoud. werkwoorden gespeld worden *wij vermanen*, *nemen*, van het oudere Eenvoud, *ik vermane*, *neme*, waar voor nu *vermaan neem* is. --Derhalven moet ook in de verdere afleiding één klinker gebruikt worden, daar één in het oude oorspronlijke is. Dus, in de verbuiging

verlengde vokaalklanken, in de volgende te hooren: *aa* in *baanen, jaaren*; zachte *ee* in *bee-*

ging *zake* (nu *zaak*,) *der zake; baar, bare, baren, bekwaam, bekwame, bekwamen*: in de Tydvoeging der werkwoorden, in derzelver onbepaalde wyze *vermanen, nemen*; in hunnen Onvolmaakt verledenen tijd *wij streden, bogen, genoten*. Immers, dat de wortelklinkers der werkwoorden, schoon die zeer lang schijnen, en wel eens een tweeklank zijn, ligt verkort worden, blijkt uit *genieten ik genoot, genot*; zoo ook *beurag* enz. Niet minder moet dan ook één klinker zijn in de Deelwoorden *gestagen, gestreden, genomen*. Omtrent de Onbepaalde wyze der werkw., en de Deelw. wordt dit ook door AMPZ. toegestaan, bl. 61, die anders voor *zaaken* enz is. Eindelyk moet dan ook maar één Klinker zijn in de overige aftammelingen, als *vermaning, eenparig*, enz.

3. En, moest er uit hoofde der afleiding eene dubbelde vokaalspelling zijn, gebruikt men die ook in de onbep. wyze der werkwoorden; waarom spelt men ook *Vader* niet met *aa*, wyl het afkomstig is van een werkw., het welk men dan ook met twee klinkers schrijft, *ik vaad, vaaden*, (*bezorgen, bestellen*, zie TEN KATTE I. 68-70): het welk echter niet geschiedt zie §. VI? Ja, dan moest men, om op een' eenparigen voet voort te gaan, in alle naamw. die van werkw. aftammen, of eigenlyk werkw. zijn de dubbele spelling volgen; als *eeten, leeven*, enz. Al-

beelen verbergen), *week* (7 dagen); harde
ee

Althans wij mogen uit al dit beredeneerde wel besluiten, dat de *Afleiding* ruim zo veel de enkele, als de dubbele Vokaalspelling begunstigt.

Ten tweeden beroept onze Schrijver zich op de *Duidlijkheid*, op dat Vreemdelingen gemakkelijker het Eenvoudige zouden mogen weten, en *zaaken*, beter dan *zaken*, zouden kunnen afleiden van *zaak*. -- Maar, kan men niet gemakkelijk genoeg in *zaken*, *zake*, en eindelijk *zaak* vinden? Mogen wij, ten gevalle van Vreemdelingen, eene Spelling gebruiken, die niet door den aart der tale gevorderd wordt? Vreemdelingen moeten zich erinneren, dat zoo wel in onze tale, als in hunne, een klinker in de afleiding ligt verlengd verkort, of veranderd wordt.

Ten derden zegt Hij, dat door het gebruik van twee Klinkers het *onderscheid van beteekenis* in gelijkkluidende woorden behoorde aangewezen te worden. --- Doch, dit kan niet altijd geschieden. Men gebruike een of twee Vokalen, men zal nimmer de drieërleie beteekenis van *Graven* kunnen onderscheiden, beduidende zekeren rang van Edellieden, of spitten in de aarde, of plaatfen waar in men lijken legt: Zoo ook *dagen* in den zin van aanlichten, of dagvaarden, of het meerv. van *dag*; *lagen*, strikken, of rijen van steen of iets anders, of zij *lagen* (van *liggen*)
Hoe

ee in *beelen* (geneezen), *weeken* (zacht maaken);

Hoe zal men *week* (7 dagen) van *week* (zacht) door Klinkerspelling onderscheiden? In tegendeel door de enkele spelling verschilt *wenzen* (zijn) van *weezen* (ouderloozen) waar in de harde *ee* plaats moet hebben, gelijk wij in onze volgende aantmerk zullen toonen.

Ten vierden redeneert men uit de *Nadruk der uitsprake*, in *bedeelen* enz. --- Maar zal die nadruk door twee klinkers worden aangewezen, dan zou men ook *beedelen*, *verbeeteren*, *verzeekeren*, *reekenen*, *beveelen* meerv. van *bevel*) moeten spellen; het welk niemand ligt zal toestaan. De klemtoon valt van zelve op het zaaklijke deel eens woords; zie onder *S. L.* Wat behooven wij, om een' Klinker lang en met nadruk uit te spreken, denzelven meer te verdubbelen, dan de Latijnen in *amare*, *docere*, *audire*; die, hier van, hun korte *e* in *legere* door spelling niet onderscheiden, zelfs niet in de woorden *jacere*, *lepores* enz. die naar de langheid en korthed der uitspraak onderscheidene betekenis hebben? En geschiede dit slechts in zulke woorden die anders dubbelzinnig zijn, ik zou het niet berwisten, om *zee*, *wee*, van *ze*, *we* te onderscheiden: maar in anderen doet men even zoo, waar in geen gevaar van verwarring is, als *zoonen*, enz.

Ten vyfden, verdedigt onze Schrijver zijne Spelling door het achtbare *Gebruik* van groote

ken); doffe *oo* in *hoopen* (verwachten), *koo-*
len

te Taalgeleerden. --- Ik beken, dat het Gebruik veel gezach heeft in de Taalkunde; maar dan mag veel eer de enkele Vokaalspelling zich hier op beroepen. Immers men heeft opgemerkt, dat dezelve tot omtrent het jaar 1600 standvastig gevolgd is: althans men vindt dezelve by MELIS STOKE, en de REDERYKERS, indien men slechts de heldere *es*, en *oo* uitzondert, waar van wij in de volgende Aanm. zullen spreken: zie de *Rederijkers van bet Landjuweel en bet Haagspel*, uitgegeven in de *spelen van sinne* te Antwerp 1562, en de verzameling derzelve 1607, in *bet speelkorenken, of constthoonende juweel*. En dat wy aan de Ouden vrij veel gezach mogen toeschrijven, zal niemand wraken; ten minsten, wanneer de opmerking van VERWER (in zijn br. in de *Boekz. Mai en Juni* 1708 bl. 531-533) eenige waarde heeft, gelijk ze heeft. Naar deze moet men vier tijdbeurten onzer tale onderscheiden: de eerste noemt hij de *duistere*, van het begin tot aan de dertiende eeuw, waar in MELIS STOKE leefde; de tweede, de *regelmatige*, van dien tijd tot aan 1477; de derde of *verloperne* is tot aan de Letterkonstige vergadering te Amsterdam 1624, het tijdvak der Spaansche beroerten, wanneer de taal zowel inbreuk leed, als 's Lands rust en voorrechten, hoewel binnen dezen tijdkring onze spraak door de Rederijkers beoefend wierd; de vierde, van dien tijd tot aan dezen, is de

len (vuur); heldere oo in *boopen* (op één sta-

de *berstelde* tijdbeurt onzer sprake. Ouder de Taalkundigen van latere dagen eerbiedigen wij wel de verdiensten van hun, die door onzen Schrijver genoemd worden; maar zou het gezach van anderen, die wij in tegenstelling kunnen noemen, minder zijn? Zou de oudheidkundige VERWER of *Anonymus Bata-vus*, de Schrijver der *Idea Ling. Belg.* in achtbaarheid wijken voor MOONEN? De zoete NYLOË voor SEWEL? De oordeelkundige TEN KATE niet evenaren aan den sghranderen HUYDECOPER? zie desz. *Proev.* bl. 558. En hoe groot zou de waarde wel zijn van den grooten VONDEL, als op welken de Schrijver zelve zich beroept §. VI? van KLUIF, en andere waardige Leden van de Leijdsche Letterkundige Maatschappije; die alle, ten grooten deele onze enkele Spelling, al meer en meer schijnen te begunstigen, en wier namen ik verzwijg, om nog maar alleen te zeggen; dat sommigen der Kiesheeren onzer *nieuwe Psalmberijminge* zelve in hunne uitgegevene schriften op dit spoor ook voortgaan?

Eindelyk zegt men, dat de enkele klinkers eenen korten en gebrokenen klank hebben; alleenlijk de dubbele eenen langen. -- Ik eisch bewijs, want het komt mij niet waarschijnlijk voor; zie VERW. *br.* in de *Boekz. Sept. en Oct.* 1708. bl. 357, en 369-372. Hadden dan de Ouden, die altijd een Klinker

Apelen), *koolen* (in een hof); *ij* in *dry-*
C ven,

ker gebruikten nooit een vollen Klank ?
 Is er geen volle klank in *vrede*, *vader*,
water, *genade*? Of zouden die de Klinkers ook
 moeten verdubbelen?

Meer weet ik niet, dat met schijn voor
 des schrijvers beweerde spelling wordt inge-
 bragt. En dan, dunkt mij, blijkt uit dit al-
 les, dat er minder reeden is voor een' dub-
 bele, dan voor cene enkele Vokaalspelling.
 Des zijn wij verplicht de laatstgenoemde te
 volgen, tot dat voor de eerstgenoemde toe-
 reikende redenen worden voortgebragt.

Men zal hier tegen misschien nog een
 bedenking hebben. Waarom dan de *i* ver-
 dubbeld in *zijne*, *blyven* enz. En waarom
 ook hier in de Ouden niet gevolgd, door *zine*,
bliven? ---Ik stem toe, dat M. STOKÉ en de
 Oudsten zoo geschreven hebben, en dat het
 niet ongevoeglijk zou zijn eenparigheids hal-
 ve dit spoor te volgen. Doch, wijl het ge-
 bruik der *ij* reeds zoo lang, zelfs al door de
 laatste Rederijkers, gevestigd is, zoude het te
 veel lust naar nieuwheid, laat mij liever zeg-
 gen, te veel lust naar oudheid ademen, wil-
 de men hier van afgaan. --- Maar waarom
 hebben de Ouden zelve, dit spoor al begin-
 nen te verlaten? In hun onverschillig ge-
 bruik van *y* en *i* (zie aanm. 5) is misschien
 de reden hier van te zoeken, hoewel ze de
y en *ij* zorgvuldig onderscheiden.

Cij

ven, wyne; au in buuren, buuren. (19)
en

Gij zult nu wel denken, mag men dan nimmer eene lettergreep met twee Klinkers cindigen? Dit stuk zullen wij in onze volgende Aanmerking onderzoeken.

(19) De Schrijver spreekt hier van een tweerlei geluid van *ee*, en *oo*. Wij zullen dit --eerst wat nader onderzoeken--en dan de spelling regelen.

Gelijk in onze korte *e*, en *o* niet alleen een dof of zacht, maar ook een helder geluid is, te kennen uit de woorden *gezél, een dollé ós* (§. VII.) zoo is er ook in de lange *e*, of *ee*, en *o*, of *oo* niet alleen een doffe of zachte uitspraak, in de woorden *leven, veel; geboren, door*: maar ook een helder, hard, of hoog geluid, in de woorden *fiēn, verdee- len; oog, koopen*. Dit onderscheid van klank is ten allen tijde standvastig geweest, en wordt in de meeste gewesten van ons Land duidelijk gehoord; schoon het in sommige streken, en onder de Hoogduitschers al lang aan veel verzuim onderhevig was. In de Zijdtakken van den Stamboom onzer tale vertoont hetzelfde zich geregeld; en moet derhalven niet als een willekeurig of verkeerd geluid, maar als eene bijzondere eigenschap onzer sprake worden aangemerkt: te meer, om dat men anders geene reden geven kan, van waar zulk een standvastig gebruik herkomstig zij. Dat hooge geluid der *ee* komt naast aan den klank, dien wij aan de Grieksche *Eta* en aan de fran- sche

fche *ai* in *faire* geven : hoewel in fommige plaatsen van Holland *ge-est* gesproken wordt , of *gi-est* gelijk ook bij de Landfriesen ; en wij Groningers doorgaans een geluid hebben , dat tusschen *ei* en *ij* is. In eenige dorpen der Ommelanden hoort men echter de Fransche *ai* of Grieksche *Eta* , in *Heere* , *weeren* , en fommige andere woorden. De hooge klank van *oo* komt nabij aan de Fransche *au* in *autre* , of Grieksche *Om:ega* ; maar is bij ons Groningers door verloop niet meer kenbaar.

Zijn deze dingen zoo , dan behoorde men dezen onderscheidenen klank van *ee* , en *oo* door de spelling ook zoo wel onder ons aanteduiden , als in de vermaagschapte talen geschiedt ; gelijk ook de Fransche *ai* , en *au* van dezen zelve Gottischen oorsprong schijnen te zijn. -- In lettergrepen , die op een medeklinker eindigen , zou men een bovenstreping gebruiken kunnen , en de harde *ee* in *wéek* (zacht) daar door onderscheiden van *week* (7 dagen). Dit zou echter wat veel moeite verwekken , en is nog weinig in gebruik. Wij zullen er daarom ook niet op aandringen , maar sterk aanprijzen om in lettergrepen , die op een klinker eindigen , in het hooge geluid de *e* en *o* te verdubbelen , en in het zachte geluid één klinker te gebruiken , zoo , als wij (Aanm. 18) beweerd hebben. Dan zou *weeken* (zacht maken) van *weken* (7 dagen) zoo wel in spelling verschillen , als in klank en beteekenis — Deze onderscheidene klank , en onderscheidene spelling , tevens derzelve oudheit , en standvastigheid zal nader bevestigd worden , wanneer wij de oude verwante ta-

len, het Moefo Gottifch, Alamanifch, Angel-Saxifch, Kimbrifch, Frank-Theutfch, Yfandsch, Hoog-duitsch raadplegen. In dezelve wordt de harde lange *ee* doorgaans uit gedrukt door *ai, ei, e of a*; en de zachte lange *e* of *ee* door *e, i, y, of eo*: de harde *oo* door *au, ou, of ea*; en de zachte lange *o* of *oo* door *o, u, of ij*. Bij voorb. ons woord *teekenen* of *teikenen*, waar in de harde lange *ee* is, heeft in 't M-G. *taiknjan*, Al. *Seignan*, A. S. *tacan, tacnjan*: ons *weten* met een zachte lange *e* heeft in 't M-G. en A-S. *witan*, Al. *wizzan, wizan*, Ki. *Vita*: ons *koopen* met een harde lange *oo* heeft in 't M-G. *kaupjan*, F-Th. *coufan, coufen*, Yfl. en Ki. *kaupa*, A-S. *keapan, cijpan*, Al. *caufen*, H-D. *kauffen*: de lange zachte *o* in *Vogel* is in M-G. *fulgs*, A-S. *fugel, fagl*, Al. Fr-Th. *fogel fugel*. Het is waar te dezen opzichte vinden wij wel bij MEL. STOK. en anderen der Oudften doorgaans een enkele spelling: Doch, dit is geen bewijs, dat er toen geen onderscheid in de uitspraak waargenomen wierde. Hoe zou toch anders dat onderscheid van klank federt dien tijd zoo algemeen hebben kunnen worden ingevoerd? En voor het uitvinden der Drukkonst had men redenen, om zeer kort te spellen; te meer wijl de Kloosterlingen die toen doorgaans de Schrijvers waren, aan eene Latijnsche spelling zich gewend hadden. Wij ontdekken echter deze spelling al in de verzameling van Rederijkers *spelen van sinne* Antw. 1562. En omtrent het begin der voorgaande eeuw is deze weg van dubbele spelling, ter aanwijzing van de

de harde lange *ee* en *oo* door KOORNHERT, UTTENBOGAERT, REYD, H. DE GROOT HOOFD, VONDEL, KAMPHUIZEN, MERULA, HUBERT, en anderen betreden, schoon door allen niet zoo nauwkeurig en standvastig als in HUYGENS, en KILIAENS *woordenboek*, en in de nieuwe *Staten Overzetting* van onzen Bibel geschiedt, en onlangs in de *Proeve van oudh. - taal- en Dichtkunde* uitgegeven door het Utrechtsch Genootschap *Dulces ante omnia musae*. Gij kunt dit alles, het welk wij dus ver van de heldere *ee*, en *oo* geredeneerd hebben, bevestigd vinden by VERWER *br. aan HOOGST. R.* in de *Boekz. Sept. en Oct.* 1708. bl. 358-361. en breeder by TEN KATE *Id.* bl. 117, 118, 157-175, 211-320.

Na dit alles zult gij nu nauwkeurig aanwys vorderen van woorden, waar in men de *ee*, en *oo* behoorde te gebruiken. Tot deze bepaling worden by elk woord waarnemingen vereischt omtrent de gewoonlykste uitspraak, en omtrent de spelling der oude vermaagschaptetalen. Dit onderzoek, het welk te moeilijker is, om dat noch de verwante talen, noch de uitspraak altijd even standvastig zijn, heeft een te ruimen omslag, dan dat de enge palen van ons bestek het zelve zouden kunnen bevatten. Dit stuk trekt echter de aandacht onzer Taalminnaren reeds tot zich: het is, naar ik meen te weten, door de Leijdsche Letterk. Maatschappij aan hare Leden ter beantwoording voorgesteld, van welker lofslijken ijver en uitgestrekte kennis wij veel licht ver-

wachten in deze donkerheid. Tot nog toe is TEN KATE door zijne aantekeningen de beste leidsman. Hij bereidencert, op de aangehaalde plaatsen, de meeste woorden, en kan daar over worden ingezien. Wij zullen zijne waarnemingen kortelijk voorstellen, -- een lijstje van woorden geven die *ee* en *oo* vereischen, en eindelijk uit eenige voorbeelden toonen, hoe nuttig deze spelling is ter onderscheiding van gelijkkluidende woorden.

Naar de genoemde waarnemingen is de lange *e*, of *ee* zacht.

1. In ongelijkvloeiende werkwoorden: zoo wel in de Onbepaalde wijze, *eten*, *bevelen*, *breken* enz. als in andere Tijden, bij inlijving, *gegeten*, *bevolen*, *gebroken*, wij *leden*, *gedreven*.

2. In werkw. die eenen langen staart hebben, *bedelen*, *besjegenen*, *benevelen*, *beteren*, *bezigen*, *hemelen*, *hegelen*, *kekelen*, *knevelen*, *ledigen*, *legeren*, *ontzenuwen*, *prediken*, *prevelen*, *regenen*, *regelen*, *rekenen*, *verdedigen*, *veredelen*, *vernederen*, *verzekereren*, *zegelen*, *zegenen*: uitgenomen zulken, die van een naamw. met een heldere *ee* afstammen *beëdigen* enz.

3. In woorden daar de *e* verkorting duldt: b. v. *nevens* *neffens*, *bezem* *bessem*, *hezic* *bessic*, *deken* *dek*, *eetmaal* *etinaal*, *even* *effen*, *ketelen* *kittelen*, *keten* *ketting*, *menig* *mennig*.

4. In verbogene naamw. die van een ander met een korte scherpe *e* afstammen: *bevelen* van *bevel*, *leden* van *lid*; zoo ook *gebieden*:

den, gebreken, schepen, smeden, spelen, steden.

5. In meerv. die in het eenv. *beid* hebben: *barmhartigbeden*.

6. In den uitgang *eren* bij werkw. *braveren, graveren, boereren, murmureren, profeteren, prijzeren, redeneren, regeren, waardenen*. Deze spelling vind ik bevestigd bij de Rederijkers van het *Land juweel* 1561. hoewel naar de Groninger uitspraak hier de harde *ee* plaats heeft.

7. In uitheemsche woorden; *Ceder, Venetië* enz.

8. Die in de Oude verwante Talen *e, i, y, eo* hebben, gelijk wij te voren aanmerkten omtrent *weten*,

De lange *ee* is hard en hoog.

1. In woorden, die teffens *ei* hebben, en bij de Landfriezen doorgaans *ie* in de uitspraak; *alleen* *allein*, *gemeen*, *teeken*, *meenen*. enz.

2. Die op *eeuw* uitgaan: *leeuw, sneeuw, geeuwen, schreeuwen*.

3. Die op *eel* uitgaan: *bekkeneel*.

4. Die ook met *aa* of *a*, en bij Kiliaen met *ae*, gespeld worden *eerde*. *aarde*, zoo ook *eers, geern, beerd, keers, keeze, kreemer, leeg, leerze, meert, neerstig, peerd*. De Groninger uitspraak vereischt hier de zachte *ee*. Maar hoe met *wereld*? men zegt ook *wareld*; dus zou men voor *weerd* kunnen pleiten; dog het schijnt oorspronkelijk van *wexen weren* (*zijn*), daarom verkiezen wij *wereld*; te meer om dat de naburige talen *weorold, werold,*

weruld, world, world, wijrl, hebben. Zie TEN KATE II d. bl. 519. Id. bl. 240, 254, 261, 262. In de Olijftak van Antwerpen, de Goubloeme van Vilvoorden, en de Christus oogen van Diest, vind ik nu en dan eens weereelt, doch bij diezelven, en bij de overige Rederijkers van 't Landjuweel, die doorgaans in de spelling van ee, en oo vrij nauwkeurig zijn, ontallijke malen weereelt.

5. In sommige naamwoorden, die afgeleid worden van den onvolm. verled. tijd der werkw. die in de onbep. wijze op *ij* eindigen: *blijken, bleek, gebleeken*, hier van *bleek* om dat die onvolm. verl. tijd misfehien oudtijds een, harde *ee* had.

6. Die in de naburige tongvallen *ai, ei, æ, a* hebben: gelijk omtrent *teeken* boven al getoond is.

De lange zachte *o* of *oo* heeft plaats.

1. In de Onbep. wijze der ongelijkvloeiende werkwoorden; *komen, mogen*: maar ook in hunne andere tijden; *bewogen, gebroken*, ik bedroog, *wy bedrogen*.

1. In werkwootten die een' langen Staart hebben, *betoteren*: uitgenomen *noodigen, loobenen, tooveren, ontlooveren*.

3. In woorden, die ook *eu* of *oe* in plaats van *o* hebben; *kogel, (oe), dogen (eu)*, zoo ook *door, bonig, fode, koning, kivel, logen, molen, noot, slotel, sprookje, vogel, voten, voor, zode, zomer, zone*. Wij kunnen echter hier naar de Groninger uitspraak niets besliffen, want bij hun wordt ook wel eens de harde *oo* als *eu* uitgesproken in *gelooven enz.*

3. die

4. Die aan verkorting onderhevig zijn; *broosch* (brofch *loven* (lof)

5. In verbogene woorden; *gekolen* van *geboel*.

6. In uitheemsche woorden; *Europe*.

7. Die in de oude vermaagfchapte talen *o*, *u*, of *ij* hebben: gelijk wij boven omtrent *vogel* aanwezen.

De lange harde *oo* heeft plaats.

1. In woorden, die van uitheemsche in *au* afflammen; *Klooffer*, *Moor*.

2. In sommige woorden, die herkomstig zijn van den onvolm. verl. tijd der ongelijk vloeiende werkw. die in *ie* of *ui* uitgaan, bij welken tijd weleer de harde *oo* fchijnt geweest te zijn; *betoog*, *deelgenoot*, *floot*.

3. In woorden die in de oude verwante talen *au*, *ou*, of *ea* hebben: gelijk wij ftraks over *koopen* gezien hebben.

Laat ons nu de gebruikelijkfte woorden noemen, welke door ons met de harde *ee* en *oo* gefpeld zullen worden, gelijk ze, ons bedunkens, gefpeld moeten worden, tot dat bij nader licht het tegendeel blijke, en waar in onze Staten overzetting van den Bibel ook doorgaans voorgaat. Elk kan gemaklijk deze lijst met zulke woorden vergroten, die van de genoemde afflammen; als *beëdigen* van *eed*, *verhoogen* van *hoog*. In woorden, die geen bijgevoegd teeken hebben, fpreken de Groningers *ee* uit gelijk de Hollanders hunne *ij*; b. v. *been*, enz. maar het teeken † duidt aan dat de Groningers in zulk een woord *ee* in den klank van *e*, of iets zweemende naar de Griekfche *Eta*, of Fransche *ai* uitspreken: b. v. *vreeze*, *Heere*.

Lijst van woorden, die de harde heldere of
hooge *ee* hebben.

Abeel,	geen	leem,	fleef,
alleen,	(niemand),	leen,	sleep †,
alreede,	geern †,	leep,	fmeeken,
been,	geest,	leeren †,	fmeeren †,
beer †,	geheel,	leers †,	fmeeuw,
beeft,	gemeen,	leest,	fpeekzel,
beete,	gereed,	leeuw,	fsteen,
(wortel)	graveel,	meenen,	fsteert †,
begeeren †,	heelen,	meente,	fstreelen †,
bekkeneel,	heem,	meer †,	tafereel,
bleek,	heer †,	meert †,	teen,
bleeten †,	heerd †,	meest,	teeken,
bordeel,	heefsch,	neering †,	teeren †,
breed,	heet,	neerftig †,	tooneel,
deeg,	heeten,	paneel,	twee,
deel,	houweel,	peerd †,	vee,
deeren †,	juweel,	peerl †,	veeg,
dweeper †,	kameel,	peersch †,	veegen †,
ee (ehe),	kaneel,	penfeel,	veerdig,
eed,	kasteel,	platteel,	veerze †,
eekenboom,	keeren,	priëel,	vleefsch,
een,	keers †,	rede (voor †	vreeze †,
eenig,	keeze †,	schepen),	wee,
eerde †,	kleed,	reeden,	week(zacht)
eere †,	kleemen,	reep †,	wenen,
cers †,	kleen,	reeren †,	wcer †
eeuw,	krakeel,	ree (hert) †,	(ram),
fluweel,	kreet †,	fcheef,	weerd †,
gareel,	leed,	fcheel †,	weerdig,
gebeer †,	leeg †	fcheen †,	weezen †,
gedwee,	leek,	fcheer †,	(ouderlozen)
geel †,	leelijk †,	fcheeren †,	wreed,

zee,

zee,   zeel †,   zeemeleer,   zeep,
 zeer,   (bezeeren) †,   zeever,   zweem,
 zweep †,   zweer †,   zweeren †,   zweerd †.
 zweet.

Lijft van woorden die de harde heldere of
 hooge oo hebben.

Altoos,	hoovaardig,	loos (ou-	een mensch),
betoog,	hoozen	derloozen),	floopen,
bloode,	(fcheppen),	loozen,	flooven,
bleot,	hoofd,	moor,	floot,
boom,	hoog,	moord,	fmooken,
boos,	hoon,	nood,	fmooren,
booren,	kleinood,	noodigen,	fmoed,
boot,	klooster,	noopen,	fscop,
brood,	kloot,	oog,	fstooren,
dood,	knoop,	oogft,	fstoeten,
doof,	koole	ook,	fstrooken,
doolen,	(in een hof),	oom,	froom,
doopen,	koopen,	oor,	fstroopen,
doos,	kroon,	oofst,	toem,
droog,	krooft	poogen,	toon,
droom,	liefkoozen	poot,	toonnen,
gelooven,	loochenen,	pooze,	tooveren,
genoot	lood,	rood,	vertoog,
(makker),	loof,	rook,	vloo,
gedoogen,	looveren,	room,	vroom,
goor,	loog,	roop,	woonen,
groot.	look,	rooven,	woord,
hoop (flapel)	loom,	fchoof,	zoo,
hooren	loon,	fchoon,	zoogen,
(luiffteren),	loopen,	fchoot (van	zom,
			zooren.

Naar

Naar deze Spelling worden sommigen dezer woorden van anderen onderscheiden, die schoon in beteekenis verschillende, anders ook in spelling met dezelve zouden overeenkomen b. v. ten KATE I. 316-20. b. v.

Bedeelen,	(schenken), bedelen	(om een aalmoes);
bekeeren	(afkeeren), bekeren	(waar uit men drinkt);
beteeren	(met teer beteren bestrijken),	(verbeteren)
beete	(wortel), bete	(van bijten);
bleek	(van kleur), bleek	(van blijken)
deeg	(een klomp), deeg	(wel);
deel	(gedeelte); deel,	(stuk houts);
geene	(geen eene), gene	(deze gene);
heelen	(genezen), helen	(verbergen);
leed	(limerie); leed	(van lijden);
leeg	(laag), leeg	(ledig);
leeger	(lager), leger	(herleger);
leeft	(voor een leeft schoen),	(gij lieden leeft);
leenen	(ter leen lenen geven);	(leunen);
rede	(voor de rede schepen),	(redevoe) ring);
steenen van	(steen), stenen	(zuchten);
teenen	(van de voeten), tenen	(roeden);
weeken	(zacht weken maaken),	(7 dagen);
weezen	(ouderlozen)wezen	(zijn);
wee	(ter bedrei- we ging),	(wij),
zee	(de zee,) ze	(zij);

Be-

Betoogen	(bewijzen), zij togen	(trokken);
doogen	(dulden), dogen	(deugen);
gelooven	(toestemmen)loven	(danken);
genooten	(bondgeno- genoten ten),	(genieten);
hoopen	(opstapelen)hopen	(verlangen);
hooren	(luisteren), horen	(v. een koe);
kool	(in een hof), kole	(vuur);
kooper	(vankooopen) koper	(metaal);
koozen	(vleien), kozen	(kiezen);
rooven	(plonderen); roven	(op een wonde);
fchooven	(koorn), fchoven	(verfchuiven)
fchoot	(boezem), fchoten	(verfchieten),
floopen	(flijten), flopen	(v. fluipen);
flooven	(vermoeien)floven	(v. flove, fcheure),
flooten	(v. froot), floten	(v. flot);
zoo	(dus), zo	(indien);
zoogen	(een kind zij zogen zoogen),	(v. zuigen).

§ X.

Klank en Gebruik der dubbelde klinkers

eu, ie, en oe: met derzelve Verschil
in zin en uitspraake, van de *u*,
ij, en *oo*.

De enkelvoudig lange klank van *eu* is by ons zachter, en komt de uitspraak van de korte *u* zo nabij, dat hy derzelve verlengde schijnt te zyn. Zie dit onderscheid van klank
en

ea zin in de volgenden *kreuk*, *kruk*; *retuk*, *ruk*. (20)

De *ie* en *ij* hebben overal niet dezelve wyze van uitspraak, zy blyven echter noodzakelyk in klank en beteekenis onderscheiden: b. v. *lief*, *lijf*; *wie*, *wij*; *zien*, *zijn*. (21.)

wyze

(20) Voor *eu* gebruikte men oudtijds *oe*; *broeken* (*eu*) *doeren* (*eu*), *willekoeren* (*eu*) van *Langeveld* 1207 boven aangehaald. Hier van schijnt herkomstig, dat de Groningers *rozien*, *broeien*, *groeien* uitspreken als *reuien*, *breuien*, *greuien*. — *Eu* wierd wel eer ook *ue* gespeld, behoudende echter haren klank, *duegd* voor *deugd*. HUID. Pr. bl. 437. Duizendmaalen vinden wij dit in de Rederijkers van het *Landjurweel* Antwerp. 1561. Dikwijls worden *eu* en *o* of *oo* in de tongvallen verwisseld, *meugen* (*o*) *deugen*, (*oo*); *leugen*, (*o*); *Zeun*, (*oo*). HUID. Aanm. op MEL. STOK. II. d. 17. — Gelijk ook *eu* en *e* of *ee*, *speulen*, (*e*); *sneuelen*, *sneven*. Huid. Pr. 503.

(21) Het verschil in de uitspraak tusschen *ie* en *ij* is moeilijk te onderscheiden: *ij* moet scherper worden uitgesproken, dan *ie*; wij *ie* een-tweklank of samenvoeging is van *i* en *e*, en *ij* een dubbelde *i*. De Groningers spreken derhalven *ie* in *zien*, en de Hollanders *ij* in *zijn* veerkerdelyk uit. Zie boven onze 5 Aanm. op § II. — *ie* en *i* wierden bij de Ouden nooit verwisselt. Zie HUID. Pr. bl. 318, 139, 271. — Met *ie* moet *olie*, *historie* enz. geschreven worden. HUID. Pr. 271.

De *oe* diende oudtyds voor *oo* (22) Doch is van dezelve gelykerwijze onderscheiden. Dies de *ie* ten aanzien van *ij*, even is, als *oe* ten aanzien van *oo*: *boer*, *boor*; *doel*, *dool*; *toen*, *toon*; *zoen*, *zoon*. (23)

§ XI.

Van de spelling der *Tweeklanken*, in 't gemeen.

De 6 *Tweeklanken* die op *i* uitgaan, hebben in hun eerste deel een korte of lange klinkletter. De eersten zyn *ai*, *ei*, *ui*: Zie hun gebruik in de Volgende voorbeelden: *ai*, *Mai*; *eisch*, *heil*; *buis*, *vuil*. De tweden zijn *aai*,

(22) B. v. *voer* (*oo*), *groet* (*oo*), Ontelbare voorbeelden vindt men hier van bij M. STROKE, in de oude stukken, die aangehaald worden in het 1. d. van Gron. Gen. *Pro jure patrio excolendo*, en in stukken van het midden der XVI eeuw, te vinden in de Bijlagen, achter. *I. van Iperen Rede. ter gedacht. van I. MIGGRODE*. hoewel alle deze, ten opzichte van de spellinge, niet dezelve waarde hebben.

(23) *oe* wierde wel eer ook *ou* gespeld, *boek* (boek); gelijk PONTUS de Heuter nog deed. Zie denzelven bl. 75. Doch hier in vierd hij al, met reden, verworpen door AMPZ. *Taalb.* bl. 67-69.

deed.

aaï, *ooï*, *oeï*: hunnen klank hoort men in *gemaaid*, *gedraaid*; *berooïd*, *gestrooid*; *gebroeid*, *gevoloeïd*.

Van de 5 Tweeklanken, die op *u* uitgaan, zyn deze beide kort. *au*, *ou*: men gebruikt ze in *Augustus*, *bedauwd*; *goud*, *zout*. De langen zijn *aaü*, *eeü*, *ieu*: men zietze in *verflaaüwd*, *geschreeüwd*, *vernieuwd*. (24)

§ XII.

Manier van Spelling in 't *Meervoudige* van woorden, die in hun Eenvoud of zaaklyk deel eenen tweeklank hebben.

De Tweeklank van het Eenvoud of zaaklyke deel moet in 't Meervoudig volledig blijven. Men moet dan van *kooï*, *paauw*, *leeuw* niet schrijven *kojen*, *pauwen*, *lewen*: dit loopt aan tegens. § IX.

Dewyl het Eenvoud *baai*, *kooï*, enz. op *i*, maar niet op *ij* eindigt *baaij*, *kooij*; (25) en gewoone teken des Meervouds *en* is: zo

oor-

(24) *Ai* en *ei* worden meermalen verwisseld; zie HUYD. bl. 60, 61, 396. Ook *ui* en *ie*; *bestuur*, *bestuir*, *bestier*; *kuikens*, (*ie*); *ruiken*, (*ie*). Over de spelling der tweeklanken hebbenwe boven, (aanm. XI) gesproken.

(25) Zie boven onze 5 aanm.

oordeelen sommigen, dat men in het Meerv. dier woorden ook zonder *j*, door het toedoen van *en* behoort te spellen, *Hai, Haien, vlei, vleyen; lui, luie; maai, maaien; booi, booien; groei, groeien.* (26)

Maar dewijl het eenvoud *vrouw* enz. doorgaans met *w* geslooten wordt; zo heeft men door bijvoeging van *en* van *bedauw, bedauwen; bouw, bouwen; blaauw, bladuwten, eeuw, eeuwen; bieuw, bieuwen.* (27)

§ XIII.

Noodzaaklyk onderscheid tusschen de *ei* en *ij*.

Daar zijn, die geen onderscheid tusschen de *ei* en *ij* of *y* in de uitspraake weeten; noch de rechte eigenschap der woorden kennen, die met de een of de ander moeten gespeld worden; en daarom onverschillig *lijden* voor *leiden*, *zein* voor *zijn* spellen. Maar men moet nooit *ij* door *ei* uitspreken, noch den zin der woorden omkeeren.

D

Zie

(26) Deze spelling heeft hare bedenkingen voor en tegen; doch deze dingen zijn van te weinig aanbelang dan dat wij ons er bij zouden ophouden.

(27) De bijgevoegde *w* in *vrouw* enz. wordt goed-

Zie en hoor het zin-en klankverschil in de volgenden: *bei, bij; eiken, ijken; leiden, lijden; meiden; mijden; peilen, pijlen; reizen, rijzen; steil, stijl; veilen, vijlen; vleien, vlijen, weiden, wijden; zeil zijl.* (28)

§ XIV.

Van de Verdubbeling der Konzonanten.

Een enkele *Medeklinker* tusschen twee Greepen staande, gaat in de Spelling door-gaans tot de tweede over, om die te beginnen. Zie dit blijkbaar ondersteeld § VI. Hier door wordt de korte Klinker van het Eenvoudige *dak, weg, lot* in een' langen van het Meervoudige veranderd, *daken, wegen, lo-ten.* (29)

Zal

goedgekeurd by TEN KATE I. 127, 128: doch verworpen bij MOON. bl. 14. NIJL. bl. 42; zie MOON. *verded* bl. 57-59.

(28) Het verschil in de uitsprake tusschen *ei* en *ij* blykt uit 'tgeen wij boven, no 5. en 21. hebben aangemerkt. De onvermoeide TEN KATE geeft, I. deel bl. 177-210, een aantal van regelen op, waar naar men *ei*, en *ij* wete te gebruiken. En een grooter lijstje van woorden, foortgelijke als onze Schrijver bijbrengt, vindt gij bij E. ZEIJDELAAR *Spelk. voor de jeugd* bl. 58-60.

(29) Over de scheiding der lettergrepen kunt gij

Zal dan het Meervoud den korten klank des klinkers, die in het Eenvoud was, behouden; de Medeklinker moet *verdubbeld* worden: b. v. *beb*, *bebben*; *bad*, *badden*; *tref*, *treffen*; *lig*, *liggen*; *klok*, *klokken*; *bel*, *bellen*; *stem*, *stemmen*; *zin*, *zinnen*; *stap*, *stappen*; *kar*, *karren*; *vos*, *vossen*; *let*, *letten*.

§ XV.

Over het gebruik der verwante letters,
b, *p*; *d*, *t*; *g*, *ch*; *v*, *f*; *z*, *f*;
 wanneer dezelve voor aan de woorden
 geschreven worden.

Als men de verwante letters verdubbelt, en voor en achter dezelve eenen Klinker voegt; dan heeft men eene proeve van derzelve rechte eigenschap in kracht, en uitspraak. Hoor dit in de zachten; *ebbe*, *edde*, *egge*, *evve*, *ezze*; en in de scherpen, *eppe*, *ette*, *echbe*, *effe*, *esse*.

Naar deze eigenschap van zacht en scherphheid dient haar gebruik te zijn in de spellinge, naar vereisch van 'twoord. Hier door

D 2

heeft

gij wetenswaardige bijzonderheden vinden bij
 MOON. bl. 41—44. *verded. van MOON.*
spelling bl. 23—25. V. D. PALM 1. 43—45.

heeft men ook dikwijls een zin-verschil in anders gelijke woorden.

Zie dit beiden in de volgenden, waar in ze voor aan geschreven worden: *b, p* in *bal, pal; bek, pek; ben, pen; best, pest; bot, pot; bijl, pijn; d, t* in *dal, tal; daal, taal; den, ten; der, ter; dien, tien; doorn, toorn; draag, traag; g, ch* in *goor, cvoor; logen, lochen; v, f* in *veilen, feilen; vel, fel; z, s* in *zaai, saai.* (30)

§ XVI.

Haar gewoone gebruik, achter aan.

Dewijl gewoonlijk het Meervoudige de Konzont, die het Eenvoudige achter aan heeft, behoudt, of ook verdubbelt; zo toont dat Meervoud de rechte eigenschap van spelling en uitspraak des woords in het end van 't Eenvoudige. En deze spelling maakt ook dikwijls een nuttig onderscheid in de beteeknisse. Zie dit verschil in de volgende voorbeelden: omtrent *b* en *p* in *slab, flap; slib, slip; slob, stop; sob, top; rob, rop; d* en *t* in *graad, graat; bard, bart; blood, bloot; nood, noot; boud, bout; zaad, zaat; ried, rist; wijd, wijs; wed, wet; wand, want; zijd,*

(30) Mijne aanmerkingen over deze verwante letters zal ik over de volgende § byéénvoegen.

zjd, zjt; g en cb in rog, rocb; lag, lach; lig; licht; slag, slacb; geslajt, gestacb; weg, wecb!

Dus dient men ook met een *d* te spellen *God, land, goed, kwaad, verkeerd, be- mind*; om dat het meervoud heeft *Goden, landen* enz. Dit is thans ook het gewoone en achtbaarste gebruik.

Maar de spelling van de *v* achter aan in *wijv, wolv, stov*, enz. is tot nog toe wei- nig in gebruik; en nog weiniger van de *z* in *buis, muiz, prijz*, enz. maar men schrijft ze doorgaans met *f* of *s*, of schoon het meer- voudige de *v* of *z* vereischt: b. v. *wijf, wij- ven; stijf, stijve; geloof, gelooven; buis, buizen; boos, booze; prijs, prijzen.* (31)

D 3

§ XVII.

(31) Dat deze letters slechts in zachtheid en scherpheid van elkanderen verschillen, merkt elk duidelijk omtrent *b* en *p*, *d* en *t*, *g* en *cb*, *v* en *f*; doch minder omtrent *z* en *s*. Bij de Latijnen en Grieken is de *z* scherp, en de *s* zacht: zoo achtte men eertijds de *z* ook in onze tale eene scherpe uitheemsche letter te zijn, en de *s* eene zachtere, die men doorgaans gebruikte; gelijk minkundigen nog te dezen dage gewoon zijn te doen. Om- trent het jaar 1584 heeft echter de *Kamer in liefde bloeiende* te Amsterdam, in navol- ging van de Franschen, en gelijk men dacht, van onze oudste Voorvaderen, ter onder- scheidung, *z* als zacht ingevoerd, en de *s* als scherp

scherp behouden ; te meer , wyl de *f* meer zoude sissen als *z* in *sabel* , *saai* , *zadel* , *zaaien*. Sedert dien tijd hebben de Opbouwers onzer Sprake in dit spoor beginnen te treden : schoon onze Overzetters van den Bibel de *z* weinig gebruikt hebben. Nu is derzelve gebruik door langdurigheid reeds gewettigd. In deze gedachten omtrent de *z* stond PONTUS DE HEUITER al bl. 60-63. VERWER *Id.* L. B. p. 63, 64. TEN KATE I. 121. MOON. bl. 15, 16. In tegendeel denkt AMPZ. bl. 29-38.

Maar de vraag zal hier voornaamlijk zijn , wanneer wij deze verwante letters gebruiken moeten ?

Ik zal hier eenige regelen voorstellen , welke opvolging de groote verscheidenheid , die men in de spelling hier omtrent bespeurt , zeer verminderen zoude.

1. *Wij moeten de afleiding en verbuiging der woorden in het org houden.* — Derhalven gebruik ik best *d* in *land* , *God* , *goedheid* en diergelijken , welke in de afleiding en verbuiging een *d* hebben , als *landen* enz. Wij volgen hier in PONTUS DE HEUITER bl. 47, HUIJD. *Pr.* bl. 31-36, AMPZ. bl. 63-66, SEWEL bl. 14-17 : hoewel de *t* bepleit wordt door NIJL. bl. 38-40, MOON. bl. 33-36. MOON. *spell. verded.* bl. 46-52. -- De *t* moet om die zelve reden zijn in *bout* , *gekant* enz. — De *g* in *magt* , *gebragt* , *plagt* , *klagt* , *dragt* , *dag* , *lang* ; van *mogen* , *brenghen* enz. De *gh*
is

is hier onnoodig: het welk MOONEN echter voorstaat bl. 8, 9, *Verded. van MOONENS spell.* bl. 43-46; tegens SEWEL bl. 31, 32.-- De *v* is daarom in *ontvangen*. HUIJD *Pr.* bl. 204, 205.

2. De Uitspraak geeft op het einde van een woord aan de letteren eene scherpheid: derhalven *moet eene scherpere letter eene greep sluiten*, wanc'er er geene verbuiging tegens strijdt. b. v. in *niet*, doch geenzins *nied*. *V* en *z* zijn echter al te zacht, dan dat ze zouden kunnen sluiten; des schrijf ik *staf*, *lof*, *brief*, *wijf*, *buis*, *muis*, *blaas*; al strijdt er ook de verbuiging tegen in *wijven*, *buizen* enz. TEN KATE maakt hier over eenige bedenkingen *Id.* bl. 126, 127.

3. *Eene zachtere letter opent eene greep, wanneer die voor een Klinker of w staat*; daarom schrijf ik *buizen* *brieven*, *zalig*, *zien*, *zwaar* met *z* en *v*.

4. *Een dezer letteren eene greep openende wordt scherp, wanneer die volgt op een medeklinker, of gevolgd wordt door denzelfven*. Dit heeft voornaamlijk plaats in de Spelling van *z* en *s*. Men moet dan *maaksel*, *slaan*, *stooten*, *siffen*, *keersfen*, *persfen*, *dansfen*, *verwisselen*, *schaamte* schrijven met *s*, maar niet met *z*.

5. *Men moet ook acht geven op den bijzonderen aart, en op de uitspraak der woorden*: zoo wordt de *s* vereischt in het begin van *siffen*, *sikkel*, *sabel*, *somber*, *suiker*, *sap*.

D 4

6. Wan-

6. Wanneer men een woord naar den eenen of anderen regel op eene verschillende wijze zoude kunnen spellen, moet men onderzoeken, bij een voorkomend woord, welke regel dan de meeste waardij hebbe: b. v. naar den 2 regel zou men *lant* kunnen schrijven, wilde men de uitspraak volgen; doch de verbuiging *landen* is van meer belang, en vordert daarom *land* naar den 1 regel. In tegendeel is de zachtheid der *z* al te groot, dan dat men naar den 1 regel *buis* zoude spellen, om dat het verbogene *buisen* is, ze vereischt *buis* naar den 2 regel. Hoe zal men spellen *magt* of *macht*? de uitspraak zou het laatste eischen naar den 2 regel; doch de afleiding van *magin* strijdt er tegen; daarom verkiezen wij *magt* naar den 1 regel. Die reden van afleiding is zoo duidelijk niet in *kracht*, des mag hier de *cb* boven de *g* naar den 2 regel gelden.

Ik beken het, daar kunnen wel eenige bedenkingen geopperd worden tegens de waardij dezer regelen: doch ik vlei mij met de hope, dat eene nauwkeurige waarneming van dezelve de eenparigheid in de Spelling zeer bevorderen, en vele zwarigheden uit den weg ruimen zou; gelijk sommige woorden, die gelijkkluidend zijn in klank, maar verschillen in beteekenis, hier door ook onderscheiden zullen worden: b. v. *aard*, *aart*; *deugd*, *deugt*; *gelach*, *gelag*; enz.

§. XVII.

Van de Spellinge met *dt*.

Dt in de naamen *Godt*, *landt*, *goedt*, *kwaadt* enz. is nu buiten het achtbaare gebruik, dewijl de *t* hier aan overtoellig is.

Maar zoo is ze niet als men schrijft, *Gij* of *bij bidt*, *boudt*, *vindt*, *wordt*. Het wezenlijk of zaaklijk deel van *beminnen*, *verlangen*, *bidden*, *bouden*, *worden* heeft men in *ik bemin*, *verlang*, *bid*, *boud*, *ik word bemind*: maar men kan niet schrijven *gij* of *bij bemin*, *verlang* enz. Hier moet de *t* bijkomen, *gij*, *bij* of *zij bemint*, *verlangt*, *bidt*, *boudt*, *wordt bemind*. Dus ieder woord naar deszelfseigenschap en afleiding spelende maakt men den zin duidelijk. Zie hier een veelvoudig onderscheid in *ik houd het eene*, en *gij houdt het andere end van 't hout vast*: *terwijl bij er een hout met de byle in bouwt*. (32)

Om dezelfde reden moet men ook met *dt*, doch zich scheidende in twee greepen, schrijven *breedte*: want door het Bijvoegfel *te* koomt van *hoog*, *diep*, *groot*; *hoogte*,
C 5
diep-

(32) De stelling van onzen Schrijver omtrent het gebruik van *dt* wordt voldongen bij HUIJD. *Pr.* bl. 31-36: waar in elk, die slechts het oog slaat op de afleiding, de verbuiging, en vervoeging der woorden, zal moeten beruften.

diepte, grootte: zoo ook van breed, wijs, rond; breedte, wyde, rondte.

§. XVIII.

Eenige nuttige onderscheidinge in de Spellinge.

Laat mij hier, ten besluite, nog eenig onderscheid tot bevordering van de duidelijkheid bijvoegen.

Liggen is door *i* van *leggen* onderscheiden (33) gelijk ook *zitten* van *zetten*; *drinken*, van *drenken*: zoo wel als *zuigen* en *zoogen* in zin verschilt. Zie dit duidelijker in *de moeder zet het kind op baaren schoot; het kind zit er op. Zy legt het aan baare borst; en zoogt het: het kind ligt er aan, en zuigt. Zij drenkt het uit een bekertje; en het kind drinkt er uit.*

Vuur dient met *uu* gespeld te zijn, in onderscheiding van *Vier*, een telwoord.

Bosch, bos, bus zijn onderscheiden. Een *bosch* wordt met boomen beplant: *bos* is een bundel: *bus*, een armbus.

Dewyl de Toevoegfels *te, ve, we, ze* ganfch

(33) Over *liggen* en *leggen*, benevens de woorden, die daar van afgeleid worden, is HUIJD. waardig om ingezien te worden, Pr. bl. 505--510.

gansch kort en zacht van uitspraak zijn: zoo schryft men *Tee*, *Tbee*, (kruid) *vee*, *wee*, *zee* met *ee*, die noodzaaklyk lang is.

Dus kan men ook onderscheiden zo (indien) van *zoo* (op die wijze), dat met meet nadruk wordt uitgesproken. (34)

T W E.

(34) Woorden, die overeenkomen in uitsprake, maar verschillen in beteekenis, kunnen dikwyls in de Spelling niet onderscheiden worden: b. v. een mes *witten*, en *wetten*, die de Overheid voorschrijft; hij *bad*, en hij ging naar een *bad*. -- Dikwyls moeten ze onderscheiden worden, uit hoofde van de afleiding: *bort* van kleur; hij *bond* (van binden) hij *bood* (van bieden); *boot* (een schipje): hij wierp een *want* (handschoen) naar den *wand* of muur: hij *wedt* (van wedden); eene *wet* der Overheid -- Dikwyls mogen deze woorden, duidelijkheidshalve onderscheiden worden. Zoude men niet in de spelling het *licht* der zonne van een *ligt* gewigt mogen onderscheiden? een *wicht* of kind, van een *wigt*, waar mede men weegt? het ontkennend *noch*, van het bijvoegend *nog*? Schoon ik niet loochenen wil, dat gelijkluidende woorden veeltijds denzelfden oorsprong hebben, welke in sommige duidelijk is b. v. in *rede* een redevoering, en *reden* oorzaak, (zie HOOGSTR. en KLUIT op de woorden REDE en ZEGEN), doch in anderen niet klaar blijkt. Althans wij moeten in deze spelling de regels Aanm. 31 opgegeven, niet voorbij zien.

T W E E D E D E E L,

over de Nederduitſche

T A A L B E S C H R Y V I N G of SPRAAK-
D E E L E N,

§. X I X.

De algemeene *Taaldeelen*.

De gansche bewoording der Nederduitſche taal kan men in tienderlei onderscheiden: 1. de *Naamwoorden*, 2. derzelve *Voorleden*, 3. de *Bijnaamwoorden*, 4. de *Voornaamwoorden*, 5. de *Werkwoorden*, 6. de *Deelwoorden*, 7. de *Bywerkwoorden*, 8. de *Voorzetsels*, 9. de *Voegwoorden*, en 10. de *Tuſſchenwerpsels*. (35)

De

(35) De Schrijver begint hier met dat deel der *Spraakkuſt* her welk men anders *Etijmologia* noemt.

De onderscheidene *Taaldeelen*, of *Partes Orationis*, worden door hem opgegeven. De bijzondere eigenschap van elk deel zal in 't vervolg, telkens bij de overweging van ieder deel, worden voorgesteld, TEN KATE ſpreekt er van Id. bl. 321-323. En in de verſchillen omtrent hun getal en rangſchikking denk ik het onnodig te zijn mij in te laten.

De

De vier laatsten, het *Bywoord* een weinig uitgezonderd (36) zijn onveranderlijk in derzelve spelling: maar de zes eersten zijn veranderlijk door de *Valbuiging*, *Vergrooting*, of *Tijdvoeging* (37)

§. X X.

De Heer D. MESTINGH betoogt in zijne keurige *verbandeling over den oorsprong en de natuur der Taalen in het gemeen*, bl. 45-49. dat de werkwoorden de wortel der anderen deelen zijn. Ten dienste van hun, die onze Nederduitsche Kunstwoorden min gewoon zijn, zal ik hunne gewoone Latijnsche namen, volgens de orde van onzen Schrijver, noemen; 1. *Nomina substantiva*, 2. *Articuli*, 3. *Adjectiva*, 4. *Pronomina*, 5. *Verba*, 6. *Participia*, 7. *Adverbia*, 8. *Praepositiones*, 9. *Conjunctiones*, 10. *Interjectiones*.

(36) Het *Bijwoord* wordt door onzen Schrijver van de onveranderlijke Taaldeelen een weinig uitgezonderd. Het is waar, daar zijn trappen van vergrooting in de bijwoorden, *spoedig*, *spoediger*: doch wij zullen het laatste woord ruim zoo wel als een afzonderlijk bijwoord kunnen aanmerken, als dat *spoedig* onder de bijwoorden veranderd zij in *spoediger*.

(37) De *Valbuiging*, *Vergrooting*, en *Tijdvoeging*, waar door de verandering der zes eerstgenoemde spraakdeelen geschiedt, heeten gewoonlijk *Declinatio*, *Comparatio*, en *Conjugatio*.

§. XX.

Van de *Naamwoorden*.

Een *Naamwoord* of *zelfstandig Naamwoord*, in onderscheiding van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, is een woord, het welk eene zelfstandigheid of zaak, by dien naam bekend, aanduidt.

De *Naamwoorden* zijn *Eigene*, of *Gemeene*. De *Eigene* zijn aan een bijzonder Persoon of zaak eigen; als *Jozef*, *Maria*, *Kannaän*, *Jeruzalem*, *Bethania*, *Jordaan*. De *Gemeene* naamen zijn aan de gansche soorte gemeen: als *mensch*, *land*, *stad*, *dorp*, *rivier*.

Ten aanzien der *Geslachten* zijn de naamwoorden drieërlei: 1. *Manlijk*, 2. *Vrouwlijk*, 3. of *Onzijdig*, anders geenerlei. (38)

§. XXI.

(38) Veel zouden wij omtrent de *Naamwoorden* in 't gemeen kunnen en willen aanmerken; derzelven *Afleiding*, en *Beteekenis* alleen zoude ons een ruim veld van bespiegelingen openen; zo niet ons kort bestek verbood daar in te treden. Dit doet de schrandere TEN KATE zoo opzettelijk en nauwkeurig in het geheele tweede deel zijner *Aanleiding tot de kenn. der Ned. Spr.* dat hij elks nalezing, bewondering, en erkentenis verdiene. Andere spraakkunstenaars hebben er zoo weinig van,

van, eh datzelve nog van zoo weinig waarde, dat wij hunne namen niet eens zullen voorftellen. Doch over de *samenkoppeling* der woorden zie men MOONEN bl. 121-124.

Ik bepaal mij wat opzettelijker bij de *Geflachten*. Een zelfft. Naamwoord is of *manlijk* (*generis mafculini*), of *vrouwlijk* (*generis foeminini*), of *onzijdig* (*neutrius generis*); fomnige hebben *beide* geflachten (*sunt communis generis*). Dit zal aan iemand, die geene andere talen door oefening geleerd heeft, vreemd voorkomen: men mag het ook als een bijzonder *Spraak-eigen* aanmerken, waar van de oorfprong en reden moeilijk valt te bepalen. TEN KATE heeft, gelijk meermalen, zoo ook hier over, eene vernuftige gedachte, Id. bl. 397, 398. In de oudfte tijden naamlijk, toen het fchrijven weinig in gebruik was, vereeuwigde men gedenkwaardige gevallen door gezangen. De Dichters begonden ras den teugel te vieren aan hunne vlugge verbeelding: zij vertoonden de zaken als zekere perfonen. Daar door ontvingen ook, naar zijne giffing, vele naamworden een manlijk of vrouwlijk geflacht, terwijl andere, die onder geene perfoonsverbeelding worden voorgesteld, buiten eenig geflacht of onzijdig bleven. Miffchien komt het u beter voor, dat in de meerdere of mindere hardheid van een woord de oorfprong te zoeken is van deszelfs geflacht. Dit is althans zeker, dat de waarneming der geflachten vrij beftendig was onder de Ouden, en doorgaans
zeer

zeer eenparig in onze Vermaagschapte talen, gelijk TEN KATE uit een groote lijst van woorden toont, Id. bl. 411-468: schoon wij niet ontkennen, dat er door den tijd wel eenige verandering in de geslachten van sommige naamwoorden is voorgevallen. --- De verwaarloozing van deze geslachten is eene groote misflag, en niets is thans gemeener. Maar hoe zal men het verbeteren? Men kundigen staan hier dikwijls verleggen, en de regels der Spraakkunstenars zijn doorgaans niet zeer nauwkeurig. Daar is echter een veiliger weg geopend, die te vinden is in de *Geslachtlijst der zelfstandige Naamwoorden*, welke opgesteld is door D. VAN HOOGSTRATEN, aangevuld door G. OUTHOF, en met nuttige aanmerkingen 1759 uitgegeven door A. KLUIT. Op dit spoor zullen wij onzen Leerling voorlichten.

Gij vraagt dan, waar uit zullen wij het geslacht van elk naamwoord kennen?

Men zegt doorgaans uit de voorgevoegde lidwoorden, *de* en *bet* in den eersten naamval, *des* en *der* in den tweeden, *den*, *de*, *bet* in den vierden: zoo redeneeren NYLOË, SEWEL, ELZEVIER, V. D. PALM en anderen. --- Maar hoe weet een vreemdeling of een onkundige, wanneer *de* of *bet*; *des* of *der*; *den*, *de*, of *bet* geplaatst moet worden? Men beroept zich op de welluidendheid: doch, 't geen bij den eenen welluidt, is een wangeluid bij den anderen. Dit kenmerk der Geslachten is dan niet genoegzaam, gelijk het ook

bok zoo beschouwd wordt door KLUIT in zijne voorrede voor HOOGSTR. *Lijst*, bl. XXVII, XXVIII.

Deze merkt verder op, dat men even weinig zeker gaat, wanneer men in woorden, die uit de Latijnsche of uit andere talen tot ons overgebracht zijn, op gezag van de *Id. L. B. p. 16.* hun geslagt mede overneemt. Dit bemerken wij uit het onzijdig *vinum* der Latijnen, en ons manlijk woord *wijn*.

Zijn de geslagten eene bijzondere eigenschap der tale, en moet men den aart eener tale; uit derzelve gebruik voornamelijk ontdekken; dan volgt, dat de waarneming van het bestendig gebruik der geslachten; het welk bij de beste Schrijvers; die hier in ook de Ouden volgen, voorkomt, de voorname bron is, waar uit wij eene grondige kennis van dezelve kunnen erlangen. Op dezen voet gaat ook HOOGSTRATEN in zijne *Geslachtlijst* te werk, op eene wijze, dat hij (naar het juiste Oordeel van HUYD. *Pr.* bl. 87) hier door *verdiend heeft, dat men zijns naams, zoo lang er Duitsch gesproken wordt, met achting en genegenheid, gedenke.* HOOFD en VONDEL zijn zijne voornaamste Leidslieden. Onze Staten Overzetting van den Bibel is in het stuk der geslachten ook vrij zuiver: zie de *Aansp.* voor de genoemde *Geslachtl.* bl. LI--LVII; hoewel MOONEN in deze Overzetting eenige mislagen aanduidt; in eenen *brief* aan D. V. HOOGSTRAT., te vinden achter eenen ouderen Druk dier

E *Lijst*

Lijst bl. 431 en volg. — Zijn er dan ook geene regelen, zult gij nu denken, waar naar wij op dien gebaanden weg onzen gang kunnen richten? MOONEN geeft hier veel van op, bl. 59-79, maar heeft er zoo vele uitzonderingen bij, dat men ligt in verwarring kan geraken. Ik zal eenige waarnemingen bijbrengen, die vrij algemeen zijn; en weinig uitzonderingen hebben, schoon ze daar door minder in getalle zijn. Wij zullen bij elk geslacht stil staan.

Het *Manlijke* heeft doorgaans plaats,

1. Bij eigene namen van Mannen; *Samuel, Salomo.*

2. Bij namen van mannelijke bedieningen of eigenschappen; *Vorst, koopman, broeder.*

3. Bij naamwoorden, die uitgaande op *aar* of *er* afstammen van werkwoorden, en derzelve werking op een persoon overbrengen; *wandelaar, looper*: of die uitgaande op *ier* afstammen van zelfstandige naamwoorden, en eenen werkenden persoon aanduiden; *wijngaardenier, bovenier, aalmoesgiver.*

al *afstammende uit een persoonlijk werk doen. Smitter, Lichter, waaien, Wyzer, Stampen, Looper.*

4. Bij naamwoorden, die wel in zich zelve een ander geslacht hebben, echter als eigene namen van Mannen aangemerkt worden, en eenige hunner eigenschappen aanduiden; *Ondeugd, Booswicht, Lidmaat, Bloed, Voorspraak*: zie KLUIT bij HOOGSTR. op *wicht.*

5. Bij namen van steenen, genomen voor eenen

teenen bijzonderen steen; *diamant*, *saffier*, *robiyn*. Maar genomen voor de erts of stof zijnze onzijdig: zie KLUIT op *diamant*, en beneden bij het onzijdig geslacht no. 2.

Vrouwelijk zijn.

1. De eigene namen van Vrouwen; *Eva*, *Rachel*.

2. Namen van Vrouwelijke bedieningen en eigenschappen; *dienstmaagd*, *zuster*.

3. Namen van bijzondere Letteren; *a*, *b*, *c*, *d*.

4. Die op *ster* uitgaande afstammen van werkwoorden, en derzelve werking op eene vrouw overbrengen; *voedster*.

5. Die op *in*, *ing* uitgaande, van werkw. afdalen, en hunne werking aanduiden, *wandeling*, *beweging*, *bevinding*.

6. Die *nis* ten uitgang hebben; het welk achter werkwoorden of deelwoorden gevoegd; een daad beteekent; *bebbudenis*, *gedachtenis*.

7. Die, afstammende van zelfstandige naamwoorden, eindigen op *in*, *esse*, *of sचे*, en eene Vrouw vertoonen; *Koningin*, *Vriendin*, *Zondaresse*, *Meestersche*.

8. Die, afgeleid van naamwoorden, uitgaan op *ij* of *ije*, en eenen staat, eene bediening, of werking te kennen geven; *abdij*, *waardij*, *burgerij*, *bakkerij*, *dieverij*. Hier van zijn echter onderscheiden sommige onzijdige woorden, als *gerij*, die bij afkorting zoo gespeld worden voor *gerijd*, van *rijden*. Zie, beneden, onder het onzijdige geslacht, no 5.

E 2

9. Die,

veernde woorden in de theologie, philoſofie,

9. Die, van bijvoeglijke naamwoorden herkomstig, op *heid* uitgaan, en eene hoedanigheid, in het afgetrokkene beschouwd, voorstellen; *rechtvaardigheid, grootheid.*

10. Die, op *schap* eindigende, afstammen van bijvoegl. naamw. en eene hoedanigheid beteekenen; *gramschap, dronkenschap.* Ook, die dezen uitgang hebben, en, van zelfstand. naamw. afgeleid, eene algemeenheid van persoon in een vergaderd lichaam aanduiden; *de broederschap, burgerschap:* maar wanneer deze laatste foort van woorden eene bediening, waardigheid of gesteldheid eener zaak uitdrukken, zijn ze onzijdig; *het burgerschap, meesterschap stadhouderschap:* zie dit bevestigd en opgehelderd bij KLUIT op *aanbieding, bontgenootschap,* maar voornaamlijk op *priesterschap.*

11. Die *te* achter aan hebben, en, afkomende van bijv. naamw., bijna in beteekenis overeenkomen met die in *heid* uitgaan; *ronde, boogte, diepte, grootte.* Oudtijds spelde men *de* voor *te:* waar van nog waarschijnlijk ons *koude* voor *koudde* is. Zie KLUIT op *ronde.*

12. Die op eene zachte *e* uitgaan; *vreeze, zorge:* doch het wegwerpen der *e,* bij eene verkorte spelling, maakt het geslacht wel eens manlijk; als *eene gaarde Vr., een wijn-gaard m., intrede vt., tred m.:* maar meer malen onzijdig *de punte, oore, ooge, ure, oorloge, het punt, oor, oog, uur, oorlog:* zie

KLUIT

KLUIT op *punt, gaarde, intrede*, HUIJD. Pr. bl. 47, 239. TEN KATE Id. bl. 404-406. HOOFD *waarnem.* XV achter TEN KATE, I. 718.

Onzijdig zijn

1. De namen van Steden en Landen; *bet kooprijk Amsterdam, bet steenachtig Arabië*: zie HOOGSTR. op *Abjidus* en KLUIT op *Min* bl. 252, 253, Welluidendheidshalve zegt men *den Haag*, schoon tegen den aart der tale.

2. Die eene algemeenheid of stoffe aanduiden; *bet graan, goud, steen*. zie, het geen wij onder het manlijk geslacht no 5. aanmerkten, en KLUIT op *diamant, doek*, TEN KATE I. 403.

3. Werkwoorden in de onbepaalde wijze als naamwoorden gebruikt wordende; *bet eten, drinken*.

4. Bijvoegl. naamw. als zelfstandige gesteld; *bet ruim, rond, goed*: zie KLUIT op *recht, vet, mensch*.

5. Het zaaklijke dael van een werkw., met het voorvoegsel *be, ge, ver, ont*, wordt een onzijdig naamwoord, ter beteekenis van de werking van het werkw.; *bet bederf, geraas, verblijf, ontwerp*.

6. Die, in *sel* uitgaande, en van werkwoorden afkomstig zijnde, eene voortgebrachte zaak, of een werktuig beteekenen; *schepsel, baksel, deksel*.

7. Die, in *schap* eindigende, van zelfstand naamw.

naamw. afdalen, en eene bediening, waardigheid of gesteldheid eener zake uitdrukken het *burgerfchap*: zie 't geen wij boven aanmerkten onder het vrouwl. geflacht no 10.

8. Verkleinende naamw. die *je, tje, ke, ken, kijn, lijn* achter aan hebben; *het oogje mannetje, wijfke* enz.

9. Die in *dom* eindigen, wanneer ze eene algemeenheid of gezelschap van perfoonen te kennen geven; *het Engelendom, Heidendom, Pausdom*: anders zijn *rijkdom, adeldom, wasdom* enz., waar in deze beteekenis niet is, manlijk: zie KLUIT op *maagdom*.

Daar zijn ook woorden, die dan eens *mannelijk*, dan eens *Vrouwlijk* zijn, naar vereisch van het onderscheiden geflacht der perfoonen, die daar door uitgedrukt worden; *boel* (zie HUIJD. Pr. bl. 178), *Gemaat* (HUIJD. bl. 269.) ook alle, die op *ling* uitgaan, en iemands aart aanduiden; *vreemde-ling, vondeling, tweeling*: zie KLUIT op *zuigeling*. Voorts, die in *genoot* eindigen; *bedgenoot, lotgenoot*.

Nu moet ik er nog vier algemeene waarnemingen bijvoegen.

1. Wanneer perfoonen door eenige zaken of naamwoorden verbeeld worden, dan wordt het geflacht van den verbeelden perfoon, doch niet dat van het naamwoord, het welk dien perfoon uitdrukt, gevolgd door de betrekkelijke voornaamwoorden. Zoo zegt men
in

in goed Duitsch; *bet wijf draagt een kind op baren arm; de daden van zijne Majesteit, Hoogheid, maken hem onsterflijk in naam; gelijk ook met J. DE DECKER, voor 't aanzicht van de zon, dien zienelijken God; en met VONDEL, de Nijd ligt op haar lui-men.* Even zoo is het gelegen met de namen van Steden en Landschappen, die schoon anders onzijdig, als personen verbeeld een manlijk of vrouwlijk voornaamwoord achter zich hebben; *bet kooprijk Amsterdam heeft baren roem verbreid over de gansche aarde.* ANTONIDES zegt, *'t getulband Azie deelt aan de Scheepvaart uit gesteente, zijde, en goud uit baren vollen boorn.* Hoe vreemd deze aanmerking in den eersten opslag schijne, en hoe weinig ze ook doorgaans, zelfs van HOOGSTATEN begrepen zij, ze wordt echter reeds erinneerd in de *Id. L. B 64,* en betoogd door HUYD. *Pr. bl. 87-96,* KLUIT op *Abijds* en *Min,* FORTMAN *taalk. Aanm.* achter zijne *dichtl. Mengel. bl. 2-10,* gelijk ze ook uit het Angel-saxisch bevestigd wordt bij TEN KATE I. 474. 475.

2. Meermalen heeft men het lidwoord *de* voor naamwoorden van het onzijdig geslacht daar anders *bet* moest staan; ook wel voor verbogene naamvallen van mannelijke naamwoorden, daar anders *den* moest staan: zoo zegt men *b. v. in navolging der beste schrijvers; bet volk komt op de been, een leger in de wapen brengen, iemand onder de voet werpen, wij zullen de gevangene visch straks eten.* De reden is, om dat die naamwoor-

den een verzamelenden zin hebben, en als meerv. gebruikt worden, of meervoudige zijn met afkorting van den meerv. uitgang *en*; als of er gezegd wierd *het volk komt op de beenen, in de wapenen, onder de voeten, de visschen*. Men zegt ook *alle ding, alle man*, waar over wij onder §. XXXII. nader spreken zullen. Zie over dit alles KLUIT bij HOOGSTR. op *been*, HUJD. *Pr.* bl. 291-300, TEN KATE I. 395, 396.

3. Woorden, die uit twee naamwoorden zijn saamgesteld, behouden het geslacht van het laatste woord der samenstelling; b. v. *rechtsgeleerdheid* vr. Zoo blijft ook het zelfstandige naamwoord zijn geslacht behouden, wanneer een van onze afscheidlijke voorzetsels er voor komt; b. v. *gang* m., zoo ook *ingang, doorgang*; *grond* m., *afgrond* m., *breuk* vr, *afbreuk, inbreuk* vr. Maar, wanneer een onafscheidlijk voorzetsel voor een naamw. komt, b. v. *verstand, beslag*, dan behoudt het naamwoord niet altijd, maar slechts in sommige gevallen zijn geslacht. Waar over gij den nauwkeurigen TEN KATE kunt inzien Id. bl. 406-410 en HUJD. *Pr.* bl. 47.

4. In sommige woorden heeft een verloop van geslachten plaats: zoo was *beest* oudtijds vr. maar nu heeft het onzijdige geslacht reeds stand gegrepen. Sommige hebben door den tijd twee geslachten aangenomen. b. v. *smaad* m. en vr. Sommige drie, als *sneeuw, slag*. zie KLUIT op alle deze genoemde woorden. Men moet het gebruikelijkste volgen.

Meer

Meer bijzondere en algemeene waarnemingen omtrent de bepaling van de onderscheidene geslachten der naamwoorden zullen wij nu niet bijbrengen. En dat zult gij billijk denken, dat er duizend woorden over blijven, welker geslacht men uit de opgegevene waarnemingen niet ontdekken kan. Men moet hier het gebruik raadplegen, en daar in hebben wij HOOGSTRATEN en KLUIT in de uitgegevene *Geslachtlijst* tot goede Leidslieden.

Onze Schrijver liet hier in zijn handschrift een klein lijstje van manlijke, en een dierge-lijk van Vrouwelijke, en een van onzijdige naamwoorden volgen. Doch dit laten wij achter, om dat het geslacht van vele dier-woorden uit onze genoemde waarnemingen kenbaar is, en men een grooter lijst der ge-bruikelijkste woorden noodig heeft, gelijk het ook ongemaklijk is een woord, veeltijds in alle die drie lijstjes naar zijn geslacht, op te zoeken.

Wij zullen daarom aan het einde van dit werkje een grootere naamlijst, naar de orde der letteren laten volgen, waar in men gemaklijk de voornaamste woorden zal kunnen opslaan, en hun geslacht er bij aangeteekend vinden; waar van men het bewijs, tevens met de woorden, die bij ons ontbreken, opzoeken kan in de genoemde *Geslachtlijst* van HOOGSTR. door KLUIT' uitgegeven.

§. XXI.

Van de *Valbuiging*.

De *Valbuiging*, *Verbuiging*, of *Buiging* is eene stelling, of verandering der Naamwoorden (of die er voor in plaats komen), met derzelve Toebehooren (Voortid, of Voornaam, en Bijnaam), naar vereisch van ieders Geslacht en Getal, in zekere Naamgevallen.

Een *Naamval*, of *Naamgeval* is een geval, of gelegenheid, waar in een persoon of zaak, door het naamwoord berekend, gesteld wordt; het zij als werkende (of ook iets zijnde, of wordende) of bewerkt; het zij als iets ontvangende, of dervende; het zij die als eigenaar van iets, of eindelijk als aangesproken aangemerkt worde.

Dus zijn er zes Naamgevallen, waar in een persoon, of zaak, genoemd kan worden.

1. de *Werker*; van wien men getuigt, dat hij iets doet, is, of wordt:
2. de *Eigenaar*; dien men iets eigent:
3. de *Ontvanger*; dien men aanmerkt als iets gegeven:
4. de *Lijder*; of de bewerkte, die de werking ondergaat:
5. de *Toeboorder*; die aangesproken, of wien iets toegeroepen wordt:

6. de

6. de *Derver*; dien men doorgaans aanmerkt als iets ontnomen.

De eerste en vijfde vereischen het naamwoord, met zijn voorhebbend, in zijnen *Rechten stand*, dat is onveranderd; maar de vier overige, als *Gebogen*, of veranderd (39.)

§. XXII.

(39.) De Naamvallen (*Casus*), waar door de verbuiging (*Declinatio*) geschiedt, worden doorgaans met de Latijnsche namen 1. *Nominativus*, 2. *Genitivus*, 3. *Dativus*, 4. *Accusativus*, 5. *Vocativus*, 6. *Ablativus* uitgedrukt, of bij ons geheeten 1. de *Noemer*, 2. *Teler*, 3. *Gever*, 4. *Aanklager*, 5. *Roeper*, 6. *Nemer*. Aan deze orde is men gewoon: daarom acht ik het best die ook te volgen, en heb ze hier naar des Schrijvers orde veranderd, welke in zijn handschrift dus had, 1. de *Werker*, 2. de *Toeboorder*, 3. de *Eigenaar*, 4. de *Lijder*, 5. de *Ontvanger*, 6. de *Derver*. Hij gebruikt hier min gewoone Nederduitsche benamingen, en volgt daar in, schoon met eenige verandering, het voetspoor van het Kunstgenootschap *Natura et arte*, en anderen. Dezelve komen met den aart der zake vrij wel over een, gelijk te zien is uit het geen bijgebracht wordt, het welk nader wordt opgehelderd door ELZEVIER *Proev. van nieuwe Nederd. Spraekk.* bl. 50-57, en VAN DER PALM *Spraekk.* II. bl. 6-21, welke hier van ook voorstanders zijn. Wij zullen dit thans niet betwisten, en in onze
aan-

aanmerkingen, om verwarring voor te komen, des Schrijvers namen behouden, of de naamvallen naar onze orde, die de gewoone is, den *eersten*, *tweeden*, *derden* enz. noemen. Echter kan ik niet ontveinzen, dat ook deze benamingen des Schrijvers even weinig nauwkeurig zijn, als de gewoone, welke laatste men wel volgen kan, wanneer men dezelve niet toepast op de personen of zaken, die door een voorkomend woord uitgedrukt worden, gelijk doorgaans geschiedt, maar op de buiging van het woord zelve: bij voorbeeld *Paulus heeft vele volken het beil van Christus aangeboden*; gij merkt *Paulus* staat hier in den *eersten*, *Christus* in den *tweeden*, *Volken* in den *derden* naamval; nu mogen wij *Paulus* den *Noemer* heeten, niet om dat *Paulus* hier iets noemt, maar om dat door deze woordbuiging de persoon of zaak genoemd wordt, van welke gesproken wordt; *van Christus* is hier de *Teler*, niet om dat die iets teelt, maar om dat dit woord in zulk eene buiging staat, waar door te kennen gegeven wordt, dat aan hem iets geteeld of geëigend wordt; *Volken* heeten wij den *Gever*, niet, om dat die iets geven, maar om dat door die woordbuiging aan geduid wordt, dat hun iets gegeven wordt, namelijk *het beil van Christus*. Maar de benoeming van *Aanklager* blijft zeer ongepast. Men zou deze naamvallen duidelijker kunnen heeten, *het noemende*, *telende*, *gevende geval* enz. gelijk in de werkwoorden *de gebiedende wijze* enz. Gij kunt over deze benamingen eene keurige Verhandeling vinden van den Heer H. HOUTAM, onlangs uitgegeven in het eerste deel der

§. XXII.

Van de *Voorleden*, en derzelver Buiging.

De *Artikels* of *Voorleden*, ook *Naamleden* en *Geslachtswoorden* genaamd, zijn voorloopers van de gemeene Naamwoorden; en wijzen nauwkeuriglijk aan de minder of meerder bepaaldheid van den zin derzelver, neffens het onderscheid van Geslachte.

Zij zijn tweederlei: het onbepalende (*Een*) *Eene*, en *Een*; het bepalende *De* en *Het* (40.)

Laat

der *Taal- en Dichtl. Oefeningen* van het Leijdsch Genootsch. *Kunst wordt door arbeid verkregen*, bl. 147-168, door welken de oude en gewoone benamingen verdedigd worden.

VAN DER PALM brengt een voorbeeld bij waar in alle naamvallen voorkomen: *de vordering van den leerling (des leerlings) geeft den Meester blijdschap; kwijs u dan, o jongelingen! van uwen pligt.* -- Nauwkeurig worden alle deze naamvallen door TEN KATE overwogen, Id. bl. 324-328.

- (40) Wanneer een naamwoord in den alleronbepaaldsten zin gebruikt wordt, is er zelfs het onbepalende Lidwoord niet voor. Zoo zijn deze spreekwijzen *daar is vuur; daar is een vuur; daar is het vuur* onderscheiden in eene meerdere of mindere bepaaldheid van zin.

Laat mij hier derzelve Buiging, ook tot een voorbeeld van die der meeste voornaamwoorden, bijvoegen. (41)

In hunnen rechten stand zijn het Manlijke en Vrouwlijke even eens, en beiden van het Onzijdige opderscheiden. Nochtans wordt wegens de welluidendheid de korte zachte *e* van achter *Eene* (gelijk ook van eenige Voornaamen) altijd of dikwijls voor al in 't Manlijke achtergelaaten. (42)

De Buiging geschiedt door de Toevoegfels *f*, *n*, of *r*, al naar vereisch; en gewoonlijk ook met hulpe van de Voorzetsels *aan* en *van*.

Omt

zin. Dit wordt nauwkeuriger ontwikkeld bij TENKATE Ideel bl. 341-345, en voornaamlijk bij KLUIT *Vind. artic. Graec. in N. T. part. 1 tom. 1 p. 1-27.*

(41) De buiging der voorleden onder de Oudert en Verwanten kan men bij TENKATE vinden Ideel bl. 354-364.

(42) Men beminde oudtijds meer dan nu den uitgang op eene zachte *e*; dus is nu het mannelijke gewoonlijk *een*, het vrouwelijke *eene*; het onzijdige *een*; terwijl de welluidendheid wel eens eene *e* in 't mannelijke bijvoege, en in 't vrouwelijke afwerpe, voor welk laatste men nauwkeuriger *een'* schrijft, gelijk *een'* ook wel in plaats van *enen* gesteld wordt; zie HUYD. *Pr.* bl. 446, en onze Aanm. 47.

Om de kortheid zyn de gegeven naamen der Naamvallen hier gemerkt met hunne eerste Letteren.

1. Het onbepaalende Voorlid, ook als Telwoord, [*Een,*] *Eene, Een.*

Het Eenvoud.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W. <i>Eene</i> of <i>Een</i>	<i>Eene</i> , of <i>Een</i>	<i>Een</i>
E <i>Eenes</i> [<i>Eens</i>]	<i>Eener</i> of <i>van een</i>	<i>Eens</i> of
of <i>van eenen</i>	<i>een</i> [<i>eene</i>]	<i>van een</i>
O <i>Aan eenen</i> ,	<i>Aan eene</i> , of	<i>Aan een</i> of
of <i>Eenen</i>	<i>Eener</i> (43)	<i>Eenes</i>
L. <i>Eenen</i>	<i>Eene</i> , of <i>Een</i>	<i>Een</i>
T. *	*	*
D. <i>van eenen</i>	<i>Van eene</i>	<i>Van een</i> of
		<i>Van eenem</i>

Het Meervoud ontbreekt.

2. Het Bepaalende Voorlid *De* en *Het*.

Het Eenvoud.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W. <i>De</i> (44)	<i>De</i>	Het
		E. <i>Des</i>

(43) Dat men in dezen naamvalle in het vrouwelijke billijk *eener*, *der* zegt, wordt bewezen bij HUIJD. *Pr.* bl. 379, 380.

(44) In den eersten naamv. van het manl. eenvoud schrijft men verkeerdelijk *den*, gelijk men te dikwijls zegt en schrijft *den Apostel spreekt*; zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst* bl. 297-299.

E. Des of	Der of	Van het
Van den	Van de	of Des
O. Den of	Aan de of	Aan het
Aan den	Der	of Den
L. Den	De	Het
T. *	*	*
D. Van den	Van de (45)	Van het
		of van den
	Het Meervoud.	

W. De	De	De
E. Der of	Der of	Der of
Van de	Van de	Van de
O. Aan de	Aan de	Aan de
of Den	of Der	of Den
L. De	De	De
T *	*	*
D. Van de	Van de	Van de

De hier en daar onderscheiden buiging geeft aanleiding tot een minder of meerder verhevenheid of laagheid van stijl. (46)

§. XXIII.

(45) Oudtijds gebruikte men in dezen naamv. ook *van der*, van waar men nog heeft *op der aarde*, *van der band* en meer diergelijken; zie HUYD. Pr. bl. 169, 170.

(46) Van dit onderscheid tusschen eenen hoogdravenden, deftigen, en gemeenzamen stijl, en het daar uit voortvloeiend verschil in de spel-

§. XXIII.

Voorbeelden van de Buiging der Naamwoorden, met derzelver Voorleden.

1. Met den Artikel *Een*.

Laat de Naamwoorden zijn *Appel*, *Bloem*, *Kruid*, waar van het eerste is manlijk, het tweede vrouwlijk, het derde onzijdig; gevoegd met eenig bijvoegfel, tot beter begrip der onkundigen.

W. (47) *Een appel* van goeden smaak; *Een bloem* van bevallige kleur en geur; *Een kruid* van gezond gebruik; zyn vruchten van den hof.

F

E. (48)

spelling spreekt TEN KATE I deel bl. 334. en volgg. Doch ik twijfel, of dit wel op goede gronden geschiede, en die veranderingen niet liever aan de welluidendheid zouden moeten worden toegeschreven, of aan eenen meer of minder verouderden spreektrant.

(47) Oudtijds gingen de Naamwoorden uit op eene zachte *e*; zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst*. bl. 511-513, onze aanmerk. bladz. 26. VERWER in eenen brief aan RELAND achter den ouderen druk van HOOGSTR. *Lijst* bl. 479-49, daar dit beweerd wordt tegens MOONEN in zijnen brief, die ook daar

E. (48) De goede smaak *eens appels* of *van eenen appel*; de aanminnige kleur en geur

daar ter plaatze te vinden is, bl. 435 en volg. Maar in vervolg van tijd spelde men met meer verkorting, en sneed de *e* achter af; hoewel dezelve, vooral in de verbogene naamvallen, meermalen behouden wordt, of mag worden: b. v. *vermaninge*, *menschē*, *ruste*; *zonne*, *wille*. ELZEVIER houdt de *e* noodzaaklijk in den derden en zesden naamvalle Spr. bl. 57, 58.

(48) De tweede naamval is gelijk aan den eersten in vrouwlijke naamwoorden, *de stad*, *der stad*: ook in het manlijke, en onzijdige, wanneer de buiging geschiedt met *van*, b. v. *van eenen appel*, *van eenen man*, *van een kind*. --- Buigt men met *eens*, of *des*, dan hebben manlijke en onzijdige woorden in den tweeden naamval *es* of *s* achter aan, *des geestes*, *des mans*, *eens kinds*; zoo ook, wanneer de buiging geschiedt zonder voorlid, b. v. *die vrouw heeft mans krachten*; in welken gevalle de tweede naamval staan moet voor het woord, waar van hij afhangt; zie TEN KATE 351-353. NYL. 60-62. Even zoo worden ook vrouwlijke woorden wel met *s* gebogen, *'s moeders goed*, *mijn dochters man*, gelijk de vrouwl. eigene namen *Rachels kinderen*, *Eva's zonde*, zie TEN KATE I. 394, 395. en 465 bij het woord *zee*, MOON bl. 101, 102. -- Sommige manl. en onzijdige woorden vereischen in den tweeden naamval den uit-

geur *eener bloem*, of *van eene bloem*; het nuttige gebruik *eens kruids* of *van een kruid*, vermaanen ons van 's Hemels goedheid.

O. De lieve zon geeft *aan eenen appel*; *aan eene bloeme* of *eener bloeme*; *aan een kruid* van gezond gebruik; alle wenschelijke vereischten.

L. Daar door mogen wij *eenen appel* eeten; *eene bloem* in derzelve lieflijkheid beschouwen en ruiken; *een kruid* van onzen akker tot gezondheid gebruiken.

T. *

D. Dan kan men tot verfrissing *van eenen appel* eeten; *van eene bloeme* gebruik maken; *van een kruid*, tot levensonderhoud geschapen, nuttigen.

2. Met den Artikel *De*.

Laat de Naamwoorden, naar de drie geslachten, zijn *Heer*, *Vrouw*, *Kind*.

F 2

Het

uitgang *en* in *des Heeren*, *Graven*, *menschen*, *barten*, enz. welke een overblijffel schijnt van de oude verbuiging; zie TEN KATE I. 392-395, die hier toe ook den uitgang *sen* in eigene namen brengt, b. v. *Gerrit Jakobsen*. Men zou echter *sen* ook als eene verkorting van *zoon* kunnen aanmerken. De uitgang *en* heeft ook plaats bij sommige vrouwl. woorden, *mijn vrouwen moeder*.

Het Eenvoud.

- W. *De Heer, de Vrouw, het Kind.*
 E. *Des Heeren, der Vrouw, des Kinds, of van den Heer, van de Vrouw, van het Kind.*
 O. *Aan den Heere, aan de Vrouwe, aan het Kind: of den Heere, der Vrouwe, den Kinde (49).*
 L. *Den Heer, de Vrouw, het Kind.*
 T. *O Heer, Vrouw, Kind!*
 D. *Van den Heere, van de Vrouwe, van het Kind, of van den Kinde (49).*

Het Meervoud (50).

- W. *De Heeren, Vrouwen, Kinderen.*
 E. *Der [of van de] Heeren, Vrouwen, Kinderen.*

O. *Aan*

(49) De derde en zesde naamval van het onzijdige, met *den* of *eenen* gebogen, eischen eene *e* achter aan, h. v. *den volgenden geslachte, uit den geloove*: zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst*. bl. 53, 54.

(50) De uitgang van het meervoudige is *en*, als *borsten, beenen*; of *s*, als *loopers*; of *en* en *s*, als *mans mannen, broeders broederen*; of *eren*, als *gemoederen*; of *en* en *eren*, als *volken volkeren, beenen beenderen*; dit alles wordt

- O. *Aan de of den Heeren, aan de of der Vrouwen, aan de of den Kinderen.*
 L. *De Heeren, Vrouwen, Kinderen.*
 T. *O Heeren, Vrouwen, Kinderen!*
 D. *Van de Heeren, Vrouwen, Kinderen (51)*

§ XXIV.

Een *Bijnaamwoord*, of *Bijvoeglijk Naamwoord*, is een woord, dat de hoedanigheid of stoffe der dingen, door het naamwoord benoemd, aanduidt, het welk in zijnen eigenen

F 3

stand

wordt nauwkeuriger ontwikkeld door TEN KATE I. 382-391; die 'er ook *ens* bijvoegt in *begeertens, belangens*, doch ten onrechte volgens de *Proeve* van het Genootsch. *dulces ante omnia Musae* bl. 100-102. -- Bij sommige woorden heeft geen meervoud plaats, waar van MOONEN eene lijst geeft, bl. 80-83, die echter hare uitzonderingen heeft.

(51) Men moet omtrent de buiging der naamw. nog aanmerken, dat zulken, die in de laatste lettergrepe een korten klinker hebben, den laatste medeklinker verdubbelen, als *katten, eigenschappen*; zie TEN KATE I. 386, 387. -- Ook zoude men, in navolging van MOON. ELZEV. V. D. PALM en anderen, naar de onderscheidene buiging der woorden, onderscheidene rangen van Buigingen kunnen stellen. Maar men verwacht ligt in noodelooze onderscheidingen.

stand onmiddelijk voor het naamwoord geplaatst wordt.

Die de *hoedanigheid* der dingen beschrijven zijn menigvuldig: ziende op derzelver waarde, getalte, grootte, enz. als *goed, kwaad; rond, vierkant; groot, klein; wit, zwart.*

Die de *stoffe* der dingen beschrijven zijn daar van afgeleid door het bijvoegen van *en*: b. v. van *goud* komt *gouden*; van *zilver*, *zilveren*; van *tin*, *tinnen* enz. Dus zegt en schrijft men een *gouden ring, zilveren kop, tinnen schotel, koperen ketel, zijden kled, wollen lap, roggen brood, tarwen bol.*

Zij blijven dus in alle geslachten, getallen, en gevallen onveranderd. (52)

§. XXV.

(52) De uitgang *en* in stoffelijke bijnaamwoorden wordt door TEN KATE I. 393. als een verouderde tweede naamval aangezien. Wat hier van zij: die uitgang onderscheidt ten minsten dit soort van bijv. woorden, en is hun wezenlijk kenmerk. Ten onrechte werpt MOONEN dan in het vrouwl. de *n* achter af, bl. 51; gelijk door HUYD. uit de Oudheid voldongen wordt *Pr.* bl. 348-352, 367, 368; zie ook KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst.* bl. 175-178, die tevens vrij betooglijk beweert, dat deze woorden door bijvoeging van *e*, en *en* wel verbogen mogen worden, b. v. *goudene vaten.* Doch deze buiging wordt we g-

§. XXV.

Van de buiging der Bijvoeglijke naamwoorden, gepaard met hun volgend zelfstondige.

Het Eenvoud.

De Werker.

Hier heeft men drieërlei gelegenheid der Bijnamen waar te neemen.

1.) Voor manlijke naamwoorden, met het onbepaalende lidwoord *een*, en die in hunne beteekenis eenige *waardigheid* of *bedrijf* te kennen geeven, als *Koning*, *Prins*, *Heer*, *Knacht* enz. insgelijks *man*, *menscb*, *Christen*; wordt het Bijnaamwoord zaaklijk zonder achtergevoegde *e* vereischt: b. v. een *magtig* Koning, een *goed* Prins, een *doorluchtig* Vorst, een *groos* Heer, een *verstandig* Meester, een *getrouw* knecht, een *geleerd* Man, een *zondig* mensch, een *innig* Christen.

2.) Voor manlijke naamwoorden, ook mer den artikel *een*, die van gemelde bedrijvende beteekenis niet zijn, als *zoon*, *leeuw*,

F 4

bond

weggelaten, wanneer ze eenen te langen staart maakt, of kwalijk luidt: zoo zegt men *eenen zilveren beker*, of *zilveren bekens koopen*, niet *zilverenen* of *zilverene*.

bond enz. moet de bijnaam met *e* geschreeven worden, zoo wel als voor vrouwlijke namen; doch het onzijdige zonder *e*: b. v. in 't manl. een *lieve* zoon, een *felle* teeuw, een *booze* hond; in 't vrouwl. een *lieve* dochter, een *milde* gaave, een *goede* daad; in 't onzijdige een *lief* kind, een *sterk* paard, een *goed* werk.

3) Maar wanneer het naamw wegens den voorafgaanden artikel *de*, *het* of eenig ander voornaamw. van eene *bepaalde beteekenis* is; dan moet de bijnaam, ook voor het onzijdige, en voor de gemelde bedrijvende manlijke naamw. met *e* geschreeven worden: b. v. in 't manl. de *magtige* Koning, de *grootte* Heer, de *geleerde* Man; in 't onzijdige het *lieve* kind, het *sterke* paard, het *goede* werk. (53)

De Toehoorder.

Hier is het naamwoord wegens de aanspraak bepaald, diensvolgens vereischt de bijnaam, ge-

(53) Het geen hier aangemerkt wordt van de buiging der bijv. naamw. met een zelfst. naamw. wordt breeder beredeneerd door den nauwkeurigen TEN KATE I. 365-376, en HUYD. *Pr.* bl. 190-194. En het onderzoek daar van is van te grooten omslag, dan dat wij 'er ons, in een kort bestek, mede bemoeien kunnen.

gelyk het even voorgaande, de e achter aan in alle geslachten: b. v. o *magtige* Koning! o *groote* Heer! o *geleerde* Man! mijn *lieve* Kind!

De Eigenaar, Ontvanger, Lijder, Derver.

Die van de *eerste* gelegenheid houden zich in alle verboogen gevallen onveranderlijk: b. v.

E. De troon van eenen of een' *magtig* Koning.

O Aan een' of een' *doorluchtig* Vorst hulde doen.

L. Een' *goed* Prins eerbiedig beminnen.

D. Van een' *getrouw* Vader alle behoefte ontvangen. (54)

F 5

Die

(54) Wanneer deze bijv. naamw. hier niet gebogen worden, zou men ze als bijwoorden (*adverbia*) kunnen aanmerken, of deze onveranderlijkheid uit de welluidendheid afleiden: maar dan eischt deze zelfde welluidendheid, dat ook het voorlid *een* onverbogen zij, en men niet zegge *de troon van eenen*, maat *van een magtig Koning*. Daar is echter weinig reden, waarom men deze bijv. woorden onverbuiglijk stelle, ten zij men denke, dat ze dan eenen algemeeneren zin aanduiden. TEN KATE merkt ook aan, I. 378, dat bijv. woorden, die van een stad of land ontleend

Die van de *tweede* gelegenheid, met den artikel *ten*, hebben in de drie geslachten, als volgt:

E. De beminnelijkheid eenes *lieven* zoons; of van eenen *lieven* zoon; eener of van eene *lieve* dochter; eens *lieven* kinds, of van een *lief* kind.

O. Eenen *lieven*, of aan eenen *lieven* zoone; eener of aan eene *lieve* dochter; aan een *lief* kind, of eenen *lieven* kinde goede giften geeven.

L. Eenen *lieven* zoon; eene *lieve* dochter; een *lief* kind wel opvoeden.

D. Van eenen *lieven* zoone; van eene *lieve* dochter; van een *lief* kind kinderlijke liefde ontvangen.

Die van de *derde* gelegenheid, met den artikel *de*, *bes.* worden in de drie geslachten dus geboogen.

E. Des *magtigen* Konings of vanden *magtigen* Koning; der of van de *booge* Overheid, van het *groene* veld, of des *groenen* velds.

O. Den of aan den *magtigen* Koning; der of aan de *booge* Overheid; aan het *groene* veld, of den *groenen* velde.

L. Den

leend zijn, en op *er* uitgaan, onverbuiglijk zijn, *Amsterdammer Schippers* enz. Eene te lange staart, die deze woorden hier door krijgen, en die wanluidend zijn zou, schijnt hier van de reden te zijn.

L. Den *magtigen* Koning; de *booge* Overheid; het *groene* veld.

D. Van den *magtigen* Koning; van de *booge* Overheid, van het *groene* veld.

Het Meervoud.

Die van de laatste, met den artikel *de*, *het*, zijn alleenlijk meervoudig. Zij vereischen in alle geslachten, en gevallen, den uitgang in *e*: *magtige*, *booge*, *groene*.

§. XXVI

Van de *Vergrooting* der Bijnaamwoorden.

De *Vergrooting* der Bijnamen is eene verheffing of verlaaging van derzelver beteekenis tot het volgende naamwoord; in vergelijking van nog één, twee, of meer diergelijke dingen; het zij als dezen te bovengaan- de, of allen overtreffende. Want van twee dingen kan het eene wel grooter wezen, dan het andere, maar niet het grootste; hier toe worden ten minsten drie vereischt.

Men noemt dan drie trappen van vergelijking de *Stellende*, de *Vergrootende*, de *Overtreffende* (55) De eerste heeft den bijnaam op zich

(55) Taalkundigen noemen deze trappen van vergelijking den *Positivus*, *Comparativus*, en *Superlativus*.

zich zelf, de beide volgende zijn twee graaden van Verhooging. Het gewoone kenteken van den eersten is het toevoegfel -- *er*, van den laatste *st*, achter het weezenlijke van den Bijnaam. Deze drie trappen van vergelijking worden in de volgende voorbeelden gezien: *breed. breeder, breedst; groot, grooter, grootst; hoog, hooger, hoogst; min, minder, minst; mooi, mooier, mooist*, (56) bij

(56) De Vergrootende, of tweede trap, gemaakt door een achtergevoegd *er*, neemt, om de gemaklijkheid der uitspraak, wel een medeklinker voor *er* aan: zoo zegt men van *zwaar, zwaarder* in plaats van *zwarer*. -- En, wanneer de laatste Klinker kort is, wordt, naar aanm. 51, de laatste medeklinker in de vergrooting verdubbeld: zoo komt van *tam snel, tammer sneller*. -- Men houdt dezen tweeden trap doorgaans ook, met TEN KATE I. 328, onverbuiglijk: doch, de aart der bijv. woorden billijkt de buiging, ten zij eene te lange staart wanluidendheid verwekte: men mag dan zeggen *eenen hoogeren berg beklimmen*, beter dan *eenen hooger berg*; en *eenen verhevener smaak hebben*, beter dan *eenen verheveneren*; zie aanm. 54. -- Diezelve langstaartigheid en wanluidendheid verbiedt meermalen de buiging met *er* of *st*, oudtijds *est*, en eischt het gebruik van *meer, zeer, boven*, of *meeft* met den stellenden trap. zie §. XL. Gelijk ook sommige woorden, uit hoofde van

bij het laatste wordt dikwijls *aller* gevoegd *allergrootst*, *allerhoogst*, waar van het naamwoord *Allerhoogste* is. (57)

In de Vergelijking van twee zaaken wordt *als* vereischt bij de gelijkheid met het Stellende; maar *dan* bij het Vergrootende: b. v. *Wie was ooit zoo een wijs, rijk, en beerlijk Koning als Salomo? Onze Heere Jezus, Koning der Koningen, en Heer der Heeren, is meerder dan Salomo.* (58)

§. XXVII.

van hunne beteekenisse, geene vergroo-
ting gedogen. Dit alles kan elk in de bij-
zondere gevallen ligt merken, en hier uit,
onder vergelijkinge van onze 52 aanm., op-
maken, dat ook de stoffelijke bijnaamwoorden
bezwaarlijk vergroot kunnen worden.

(57) Dit voorgevoegd *aller* beduidt den hoog-
sten trap, *allersterkst*: zie HUYD. *Pr.* bl.
85-87.

(58) Ter bevestiging van het geen hier over *als*
en *dan* gezegd wordt kan men HUYD. zien
in zijne *Pr.* bl. 128-134, 460, 461, 623, en
aanmerk. op MEL. STOKES Rymkron. Id.
bl. 196, 170. benevens de *Proev. van dulces*
ante omnia Musae bl. 145, 146.

§. XXVII.

Van de Buiging der Byvoegl. naamw. als ze zonder een volgend zelfstandige geschreeven worden.

Wanneer, by wyze van uitslating des naamwoords, het bynaamwoord alleen staat, behoudt het echter zyne betrekking op het naamwoord, dieswegens vereischt het eene buiging, als of 'er het naamwoord bijstond. Laat tot een voorbeeld zyn *de vrome Christen en Christenen*.

Eenvoud.	Meervoud.
W. <i>De vrome ...</i>	<i>De vrome ...</i>
E. <i>Des vromen.</i>	<i>Der vrome.</i>
O. <i>Aan den of den vromen.</i>	<i>Aan de of den vrome.</i>
L. <i>Den vromen.</i>	<i>De vrome.</i>
T. <i>O vrome.</i>	<i>O vrome.</i>
D <i>Van den vromen.</i>	<i>Van de vrome.</i>

Maar wanneer het bynaamwoord, door voorvoeging van een ander, in een zelfstandig woord veranderd is, of anders op zich zelf als zoodanig voorkomt, dan is de buiging gelijk een manlijk zelfstandig naamwoord: by voorbeeld.

Een-

Eenvoud. . . . . Meervoud

W. *De oprechte vroomme.* *De oprechte vroomen.*E. *Des oprechten vroomen of van den oprechten vroomen.* *Der of van de oprechte vroomen.*O. *Aan den oprechten vroomen.* *Aan de of den oprechte vroomen.*L. *Den oprechten vroomen.* *De oprechte vroomen.*T. *O oprechte vroomen.* *O oprechte vroomen.*D. *Van den oprechten vroomen.* *Van de oprechte vroomen.* (59)

§. XXVIII.

59. In het voorbeeld van onzen Schryver luidt *vroomen* in den tweeden, derden, vierden, en zesden naamv. van het eenvoudige *beter* dan *vroomen*: en dan volgt het den aart der bijv. naamw. schoon het, bij uitlating, den zin heeft van een zelfst, gelijk ook *verloos ons van den boozen*. Althans in het meerv. moet in zulken gevalle, mijns bedunkens, altijd de *nachteraan* zijn, gelijk de Schrijver ook *vroomen* stelt in navolging van VONDEL en anderen: zie HUYD. *Pr.* bl. 10. P. C. HOOFD heeft echter hier over zwaarigheid, in zijne XI, XXVI, XXIX, XXXIII, XXXIX, XLI. *Waarwem.* achter TEN KATE I d. Zo wel als SEWEL in de *tweemaand. uittreks.* Jul. 1702. bl. 105. — Wanneer twee bijv. naamw. saamgevoegd worden, en het eerste betrekkelijk is op het tweede, dan wordt het als een bijwoord

§. XXVIII.

Van de *Voornaamwoorden*.

Een *Voornaamwoord* is een woord, dat in den stand van een zelfst. of bijv. naamw. gesteld een persoon of zaak aanduidt, die iets doet, lijdt, is, of wordt.

Ze zyn menigvuldig: ik zal 'er de volgenden van melden. Daar zyn.

1. *Persoonlijke*: *ik*, *gij*, beide manl. en vrouwl.; *by* manlyk; *zij* vrouwl.; *het* een onzijdig verhaalwoord; en *men* een algemeen persoonlyk woord.

2. *Vraagende*: *wie?* en *wat?* *welke?* en *welk?* (60)

3. *Aanwyzende*: *die* en *dat*; *deze*, *gene*, *dit*; *deze* en *gene*, *deze* en *die*, *dit* en *dat*; *dezelve*, *het zelve*, of *zelfde* (61); *eene*, *een*; *geene*

woord gebruikt zonder verbuiging b. v. *aangenaam*, in deze uitdrukking *een aangenaam riekende bloem*: maar wanneer beide bijv. naamw. hun opzicht hebben op het volgende zelfst. dan wordenze beide gebogen, b. v. *eene oude zorgdragende Moeder*.

(60) Voeg 'er bij *welk een?* *boedanig een?* *wat voor een?*

(61) Over het onderscheid tusschen *dezelve* en *dezelfde* zie HUYD, *Pr.* bl. 424, 426, 427, 432.

geene en geen; eenige, sommige, veele, andere; iemand, niemand; een iegelyk, dusdanig-, zoodanig-, zulk een; enz (62).

4. *Betreklyke* tot perfoonen of zaaken te voeren genoemd; *die, dat, welke of dewelke; het gene* (63)

5. *Bezittlyke*: als byvoeglyk, *myne, uwe, zyne, baare, onze, bunne*, [*myn, uw enz.*] Daar van als zelfstandig *de myne, de uwe enz.* [*het myne, het uwe enz.*] (64)

§. XXIX.

Van de buiging der *Perfoonlyke* Voornaamwoorden.

Laat mij, uit den hoop, eerst de *Per-*
G *foon-*

(62) Voeg er bij *alle, allerhande, allerlei, elk, elk een, ieder, ieder een, elkander, diegelyke, etlijke, menige, beide, iets, niets, alles.* Ook kan men de vragende voornaamw. beantwoorden met de *perfoonlyke*.

(63) Over *de gene, het gene* zie. HUYD. *Pr.* bl. 619, 620.

(64) (Wij kunnen de *Wederkeurende* voornaamw. als eene zesde soort bijbrengen, *zich, zyn, bun, baar*; waar omtrent men dikwijls deerlijk mistaft. en waar over ik den kundigen HUYD. *Pr.* bl. 422—434. ter aandachtige lezing aanprijze: schoon VERWER deze feilen verſchoont in de *Boekz. Mai.* 1708. bl. 555.

soonlijke verbuigen : dan de Vraagders , ieder met een Aanwijzend voornaamw. tot antwoord , ten voorbeelde van anderen , verbuigen voorstellen ;

In de buiging der eersten heeft men drie perfoonen te onderscheiden : want de ingevoerde spreekker gewaagt in den eersten perfoon *van zich zelve* ; in den tweeden perfoon spreekt hij *tot* eenen anderen ; in den derden verhaalt hij *van* eenen anderen.

De verbuiging is als volgt.

Een-

(65) Meermalen begaat men eenen mislag in 't gebruik van *bun* , *ben* , *baar*. *Haar* is vrouwlijk , en heeft plaats in de verbogene naamv. van beide getallen. *Hun* en *ben* is manlijk en onzijdig , doch *bun* komt in den tweeden , derden , en zesden naamv. van het meervoud , en *ben* in den vierden. HUYD. brengt *Pr.* bl. 105. een voorbeeld bij , waar uit men het onderscheid van deze voornaamw. in alle naamv. duidelijk kennen en gemakkelijk onthouden kan : *Zy zijn goede vrienden , doch geen bunner bebaagt my ; ook bebaag ik bun niet ; echter baat ik ben niet ; maar zal my wel van bun wachten.* Sommigen onderscheiden ook *baar* en *beur* , *bare* en *beure* , als of *beur* meervoudig ware : zie AMPZ bl. 74 , 75. Doch mijns oordeels , is deze onderscheiding zonder grond , en is slechts een verschillende tongval TEN KATE schijntze ook niet te ondersceiden I. d. bl. 471.

Eenvoud.

- W. *Ik, gy, by, zy.*
 E. *Van my, van u, van hem, van haar.*
 O. *Aan my, aan u, aan hem, aan haar.*
 L. *My, u, hem, haar.*
 T. *Gy, of O gy!*
 D. *Van my, van u, van hem, van haar.*

Meervoud.

- W. *Wy, gy, zy.*
 E. *Van ons, van u, van hun, van haar.*
 O. *Aan ons, aan u, aan hun, aan haar.*
 L. *Ons, u, hen, haar.*
 T. - *Gy, of O gy!*
 D. *Van ons, van u, van hun, van haar.*

§. XXX.

Byvoegfel dezer buiging, tot nuttige onderscheiding.

Laat my tor nuttige onderscheiding hier by noch aantekenen:

1) Offchoon de *Eigenaar* en *Derver* een zelide gedaante heeft; is nochtans de uitspraak zoo wel als de zin onderscheiden: want in den eersten valt de klemtoon op *my, u, hem,* maar in den laatsten op *van*: by voorbeeld;

in den *Eigen*. *dit is een kind van my*; in den *Derver*, *ik liet myn kind van my gaan*.

2) De *Eigenaar* heeft ook anders wel *mynes*, *uwes*, *zynes* *Heeren* [*of myns*, *uws*, *zyns*]; en *myner*, *uwer*, *zyner*, *baarer*, *onzer*, *bunner*: by voorbeeld; wiens is dat? *Dat is mynes*, *uwes*, [*myns*, *uws*] enz. *Hy gedenkt myner*, *uwer*, *zyner* enz. dit laatste wordt echter in den *Ontvanger* zeer eigen uitgedrukt, *by gedenkt aan mij*, *u*, *bem* enz.

3) Dewijl in den tweeden persoon, na de uitwerping van *du* en *dy*, uit de Schrijftaal, het eenvoud en meervoud *gij* en *u* aan elkander gelijk is; zo voegt men 'er wel ten kenteeken van het meervoud *lieden* (van personen alleen gebruikelijk) achter-aan, als *gij-lieden*, *u-lieden* (66).

4) Wanneer de gestelde spreker van den derden persoon verhaalt, dat hij of zij niet omtrent een anderen, maar omtrent zich zelve

(66 Oudtijds zeide men in den eersten naamv. van het eenvoud. *du*, in de verbogene *dij*; in de andere naamv. *u*. Een zekere soort van beleefdheid schijnt de oorzaak te zijn, dat men naderhand ook in het eenv. *gij* en *u* sprak, met verwerping van *du* en *dij* zoo wordt ook *lieden* doorgaans achtergelaten wanneer het meervoud. van elders kenbaar is, zie TEN KATE, I. 471-473.

ven werkzaam is; dan gebruikt men het wederkeerige *zich* in stede van *bem baar*, *ben bun*. (67) Bij voorbeeld; men zegge en schrijve onderscheidenlijk, in den *Eigen*. *Hij is een liefhebber van bem; en by is een liefhebber van zich*: in den *Lijder*, hij *beklaagde bem, acb myn Broeder!* en *by beklaagde zich*, zeggende *wat heb ik gedaan*. (68)

§. XXXI.

Buiging van den Vraagenden voornaam *wie?* en *wat?* met het aanwyzende *die*, *dat* (69) als zelfstandig; en van *wat* als byvoeglyk.

De verbuiging der eersten als zelfstandig zy dus.

G 3

Het

(67) Omtrent het gebruik van *zich*, *zyn*, *bun baar* hebben wij no. 64. HUYD. aangewezen.

(68) Wij moeten hier bij nog aanmerken, dat men in eenen gemeenzamen stijl, bij verkorting, in plaats van *mij* enz ook *me*, *ge*, *we* *ze*, zegge; zelfs ook in den vierden naamv. van het mees v. gebruikt men *ze*, waar in de Ouden voorgaan naar TEN KATE I. 473, 474, waar over AMPZ. te ruim oordeelt bl. 75, en het welk VERWER in dit geval geheel verwerpt *Boekz. Mai* 1708 bl. 541.

(69) Men kan op *wie* en *wat* ook antwoorden *deze*, *dit*, waar van de buiging in de volg.

Het Eenvoud.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W. <i>Wie?</i>	<i>wie?</i>	<i>wat</i> is het?
<i>Die</i>	<i>die</i>	<i>dat</i> is het.
E. <i>Wiens,</i> of <i>van wien?</i>	<i>van wie?</i> (70)	<i>waar van?</i>
<i>Diens,</i> of <i>van</i> <i>dien</i>	<i>van die</i>	<i>daar van</i>
O. <i>Wien of aan</i> <i>wien?</i>	<i>wie,</i> of <i>aan wie?</i>	<i>waar aan?</i>
<i>Dien,</i> of <i>aan</i> <i>dien</i>	<i>die,</i> of <i>aan die</i>	<i>daar aan.</i>
L. <i>Wien?</i>	<i>wie?</i>	<i>wat?</i>
<i>Dien</i>	<i>die</i>	<i>dat.</i>
D. <i>Van wien?</i>	<i>van wie?</i>	<i>waar van?</i>
<i>Van dien</i>	<i>van die</i>	<i>daar van.</i>

Het

volg. § wordt voorgesteld: maar dan wordt in den tweeden zesden en derden naamv. van het onzijd eenv. geantwoord *bier van,* *bier aan.*

(70) VERWER stelt, in de *Boez. v. Mai* 1708 bl. 541. *wies,* *dies,* en bij verandering van *s.* in *r.* *wier,* *dier,* in den tweeden naamw. van het vrouwl. eenv. Ik houd het met den aart der andere voornaamw. overeenkomstiger, in het manl. eenv. te zeggen *wiens,* *diens,* *dies;* in het vrouwlyk *wier,* *dier;* en in het meerv. in beide geslachten *wier,* *dier:* zoſ denkt HOOFD ook in zijne LXX en LXXII. *waarnem.* achter TEN KATE I, d.

Het Meervoud.

	Manlyk.	Vrouwlyk.
W. en L.	<i>Wie</i> ;	<i>Wie</i> zyn het?
	<i>Die</i>	<i>die</i> zyn het?
E. en D.	<i>Van wie?</i> (70)	<i>van wie?</i> (70)
	<i>Van die</i>	<i>van die.</i>
O.	<i>Wien</i> , of <i>aan aan wie?</i> <i>wie?</i>	
	<i>Dien</i> , of <i>aan aan die.</i> <i>die</i>	

Het meerv. van ons onzydige *was*, als zelfftandig, ontbreekt: maar wanneer het bijvoeglijk gebruikt wordt, onderzoekende naar de hoedanigheid van perſoonen of zaaken, dan heeft het zelve plaats in alle geflachten, en gevallen van beide getallen: als

Het Eenvoud.

W. en L.	<i>Wat</i> man, vrouw, kind?
E. en D.	<i>Van wat</i> man, vrouw, kind?
O.	<i>Aan wat</i> man, vrouw, kind?

Het Meervoud.

Is even eens: zet slechts, mannen, vrouwen, kinderen.

Het antwoord aan dezen vraager kan zoo-

danig weezen. *Was* man leeft 'er, die den dood niet zien zal? *Zoodanig* een niemand, wie hij ook zij.

§. XXXII.

Verbuiging van het Vraagende voornaamwoord *welke*, *welk*; met het Aanwijzende *deze*, *dit*, tot antwoord, beide bijvoeglijk.

Deze Vraager begeert aanwijs van dezen of genen uit eene zekere veelheid; zie hier de volgende buiging.

Het Eenvoud.

W.	<i>Welk</i> man?	<i>welke</i> vrouw?	<i>welk</i> kind?
	<i>Deze</i>	<i>deze</i>	<i>dit</i>
E.	<i>Van welken?</i>	<i>van welke?</i>	<i>van welk?</i>
	[<i>welks</i>]?	[<i>welker</i>]?	[<i>welks</i>]?
	<i>Van dezen</i>	<i>van deze</i>	<i>van dit</i>
	[<i>dezes</i>]	[<i>dezer</i>]	[<i>dezes</i>].
O.	<i>Aan welken?</i>	<i>aan welke?</i>	<i>aan welk?</i>
			<i>of welken?</i>
	<i>Aan dezen</i>	<i>aan deze.</i>	<i>aan dit,</i>
			<i>of dezen.</i>
L.	<i>Welken?</i>	<i>welke?</i>	<i>welk?</i>
	<i>Dezen</i>	<i>deze</i>	<i>dit.</i>
D.	<i>Van welken?</i>	<i>van welke?</i>	<i>van welk?</i>
	<i>van dezen</i>	<i>van deze</i>	<i>van dit.</i>

Het

Het Meervoud.

W. en L. <i>Welke</i>	<i>welke</i>	<i>vrou-</i>	<i>welke</i>	<i>kinde-</i>
mannen?	wen?		ren?	
<i>Deze</i>	<i>deze</i>		<i>deze.</i>	
E. <i>Van welke</i>	<i>van welke</i>		<i>van welke</i>	
[<i>welker</i>]?	[<i>welker</i>]?		[<i>welker</i>]?	
<i>van deze</i>	<i>van deze</i>		<i>van deze</i>	
[<i>dezer</i>]	[<i>dezer</i>]		[<i>dezer</i>]	
O. <i>Aan welke,</i>	<i>aan welke?</i>		<i>aan welke,</i>	
<i>of welken?</i>			<i>of welken?</i>	
<i>Aan deze</i>	<i>aan deze</i>		<i>aan deze</i>	
<i>of dezen</i>			<i>of dezen</i>	
D. <i>van welke?</i>	<i>van welke?</i>		<i>van welke?</i>	
<i>van deze</i>	<i>van deze.</i>		<i>vandeze.</i> (71)	

G 5

§. XXXIII.

(71) Wij hebben nog een en ander omtrent de buiging der voornaamw. aantemerkten. Sommige volgen den trant der bijv. naamw. als *mijn, mijne, uw, zijn, hun, baar, boedanige, sommige, etlijke, vele* enz. met dat onderscheid dat zij in den tweeden naamv. van het meerv. ook in *er* uitgaan, zonder een voorgevoegd *van*; b. v. *het is sommiger, ja veler menschen lot, onoverwacht te sterven, althans dit was het lot myner ouden*: de reden hier van is om dat die woorden geen *der*, het andere teeken van den tweeden meerv. naamv. voor zich hebben. Andere voornaamw. zijn onveranderlijk in de naamv. behalven dat zij slechts eene *s* achter zich hebben in den tweeden eenv. naamv. als

§. XXXIII.

Van de *Werkwoorden*.

Een *Werkwoord* is een woord, dat de beweging of het bedryf van, of omtrent een per-

als *ieder, iemand, niemand* — Sommige zijn geheel onverbuiglijk, als *iets, niets, alles, atterhande, velerhande*. Zoo denkt KLUIT ook over *allerlei, velerlei* bij HOOGSTR. bl. 41, Waar van ik echter nog niet overtuigd ben. *Al* staande voor het lidwoord of voor *mijn, uw, zijn*, is naar de IX. *waarnem.* van HOOFD ook onverbuiglijk, b. v. *al den arbeid voortbrengen, al de menschen*. Hier van meent HUYD. Pr. bl. 364 de reden te zijn, dat de bijv. naamw. in 't gemeen, staande voor een lidwoord, onveranderlijk zijn; b. v. *bij deed zoo zwaar eenen arbeid*: misschien denkt iemand liever, dat *al* eene verkorting is van *alle* of *allen*: althans deze onverbuiglykheid wordt ook door KLUIT beweerd. HOOGST. b. 39. Doch deze twee groote Taalkundigen verschillen omtrent *alle*. KLUYT bevestigt uit vele voorbeelden, bl. 6 -- 41, dat dit woord zelfs in den vierden naamv. voor manl. en onzijd. naamwoorden niet gebogen wordt; des men zeggen moete, *alle man, alle ding, alle land, beschut voor alle kommer, in alle voorspoed*; hij gaat verder, en houdt dit zelve vast, ofschoon er op *alle* een voornaamw. volgt *alle my-*

perfoon of zaak, of derzelve zyn en bestaan,
op zich zelf, aanduidt.

Dus

mynen rouwe, alle dit verdriet. In tegendeel meent HUYD. Pr. bl. 203, 364, 635. dat men hier moet schrijven, *al myn' rouwe, al dit verdriet*, naar de IX *waarnem.* van HOOFD; maar dat men, wanneer 'er geen voorlid of voornaamw. volgt, *alle* moet verbuigen, en in den vierden naamv. *allen* man zeggen. Zou men dit niet besliffen kunnen door acht te geven op den zin der uitdrukking? Is die van een verzamelenden aart, zoo dat ze allerhande foorten van iets bedoele (gelijk men het noemt *genera singulorum*) dan heeft het naamw. schoon enkelvoudig eene meervoudige beteekenis, wordt als een meerv. gebruikt, en vereifcht derhalven *alle*, gelijk de meervoudige, onverbuiglijk: dus zegt men *alle man, alle ding, alle land, alle ongemak, alle volk*; de meening is *allerhande mannen, dingen, landen, allerlei volk*. Maar beduidt de spreekwijs een geheele foort (*singula generum*), dan spreekt men *al de man, al de dingen, al het land, al het ongemak, al het volk*; of men gebruikt *alle* als een byvoegl. woord, in den zin van *elk, ieder*, het welk dan ook gebogen moet worden; b. v. *ik ken allen man van die plaats, het sterfuur aller menschen nadert*; de meening is *elken man, van ieder menscb.* TEN KATE heeft hier ook iets over I. 493, 494. — Eindelijk valt omtrent de buiging der voornaamw. nog aan te merken, dat

Dus zijn de werkwoorden in hunnen aart

1. Bedrijvende; als *beminnen*, *bidden*, *prijzen*.

2. Lijdende; als *bemind worden*, *gebeden worden*, *geprezen worden*.

3. Onzijdige; *blijven*, *sterven*, *komen*, *verdwijnen*, *rijzen*, *daalen*.

4. Onperzoonlijke; *berouwen*, *geschieden*, *spijzen*, *verdrieten*.

5. Voeg hier by de hulpwoorden zonder welke de Tijden en wijzen der werkwoorden niet kunnen geformd worden: deze zijn inzonderheid *zullen*, *hebben*, *worden*, *zijn*. *Zullen* is een algemeen hulpwoord voor alle werkwoorden: (72) de drie andere worden onderscheidenlijk gebruikt, en zijn dus als kentekenen van het Geslacht der werkwoorden. (73)

Een

dat men in den eersten naamv. wel eens zegt *welken*, *zulken man* by verkortng voor *welk een*, *zulk een man*; zie KLUIT bl. 346. 347. AMPZ bl. 12. Doch dat men verkeerdelyk zegt om *uwent wil*, en zeggen moet *om uwen wil*; HUYD. Pr. bl. 354, 355. ten zy men dit uit hoofde van welluidendheid wille goed maken.

(72) Den oorsprong van dit woord *zullen* vindt men by TEN KATE I. 330, 331 Het dient om den toekomenden tyd uit te drukken.

(73) Daar is nog een zesde Geslacht der werkwoorden.

Een *Bedrijvend* werkwoord vertoont een daad van den werker omtrent zeker voorwerp. Zijn kenteeken is het hulpwoord *bebben*.

Een *Lijdend* vertoont den werker of gestelden persoon als lijdende, of de werkzaamheid als een voorwerp ontvangende. Zijn kenteeken zijn de hulpwoorden *worden* en *zijn*.

Een *Onzijdig* werkwoord vertoont den werker als het onderwerp van bestaan of beweging waar in dezelve plaats heeft: weshalven een Onzijdig in geen Lijdend werkwoord kan veranderd worden. Het kenteeken is diens volgens alleenlijk het hulpwoord *zijn* (74).

Een *onpersoonlijk* werkwoord gedooft de personen *ik*, *gij*, of *bij* niet voor zich, als een werker, maar *mij*, *u*, of *bem*, achter zich als een *ontvanger*. Zijn kenteeken

ter-

woorden, namelyk de *Wederkeerende* b. v. *zich schamen*, *zich verwonderen* enz. Dezelve vereifchen in den eerften persoon *ik* *schaaam my*, *ik verwonder my*.

(74) Het *onzijdige* draagt dien naam, om dat het nog tot de *bedrijvende*, nog tot de *lijden*-werk. behoort, en geene van beide zijden kiest. *Blijven* is in aart van *beminnen*, en *bemind worden* onderscheiden. Deze werk. gebruiken ook wel het hulpwoord *bebben*, b. v. *ik heb gedwaald*, *ik heb geruft*.

terstond aan 't hoofd is in den derden persoon het onzijdige verhaalwoord *bes.* (75)

§. XXXIV.

Van de *Tijdvoeging* der Werkwoorden in 't gemeen.

De *Tijdvoeging* is eene verandering en verschikking der werkwoorden naar vereisch van zekere *Tijden*, *wijzen*, en *Personen*.

De *Tijden* zijn vijfderlei: (76) 1) de *Tegenwoordige*, waar in iets nu geschiedt. 2) De *onvolmaakt verleeden*, waar in iets, of schoon reeds gebeurd, als geschiedende verhaald wordt (77) 3) de *Volmaakt verleeden*, waar in iets als volbragt wordt voorgesteld. 4) de *Meer dan volmaakt verleeden* waar in iets als volbragt voorkomt, eer een nader gebeurtenis voorviel (77) 5) de *Toekomende*, waar in iets staat te geschieden.

De

(75) b. v. *Het berouwde Petrus, dat by gevallen was.* In plaats van *bet* wordt wel zekere zaak genoemd; h. v. *die moeielijke arbeid verdriet mij* Zie over *bet* HUYD. *Pr.* bl. 15, 16, 345, 471 -- 473.

(76) In de vervoeging der werkwoorden had men wel eer zoo veel *Tijden* niet als nu: zie TEN KATE I. 329--331.

(77) De *onvolmaakt verledene*, en de *meer dan vol-*

De *wijzen* zijn vierderlei: 1) de *Onbepaalde*, waar in het werkwoord, in zijnen rechten stand, zonder eenige bepalinge van Perfoonen en Tijden, op zich zelf, wordt voorgesteld; terwijl de andere wijzen hier door bepaald worden. Doch het verhoogene heeft, neffens de Deelwoorden, die Tijden. 2) de *Gebiedende*, waar in iets geboden, of verzocht wordt. 3) de *Aantoonende*, waar in de daadlijkheid van, of omtrent den werker regelrecht aangetoond wordt. 4) de *Aanvoegende*, waar in dezelve ondersteld of gewenscht wordt.

De *Perfoonen* zyn drie in de beide Getallen, waar van reeds §. XXIX. gesproken is. (78)
§. XXXV.

volmaakt verledene Tijden der werk woorden worden beter uit de voorbeelden, en uit het dagelijks gebruik gekend, dan uit eene omschrijving, die onderscheidenlijk door den eenen en door den anderen wordt opgegeven. In beide tijden kooft altyd eene betrekking voor tot zekere zaake waar van gesproken wordt: ze kunnen dus nimmer alleen eene rede uitmaken.

(78) Namelyk *ik, gij, bij, zij, wij: men* als men van personen in 't gemeen spreekt. Meermalen wordt bij een lijdend werkw. *daar, 'er* gebruikt; b. v. *daar, 'er* werd gezegt. Een zelfstand. naamw. vervangt dikwijls ook de plaats

§. XXXV.

Tijdvoeging van de *Bedrijvende* werkwoorden, *beminnen*, *bidden*.

Laat mij hier een voorbeeld van verschikking stellen van twee *bedrijvende* werkwoorden. waar van het eerste Gelijk- en het andere Ongelijk vloeiend is. (79)

De Tijdvoeging heeft eene zeer geregelde en aanminnige orde. Eerst heeft men het bedrijvende werkwoord zelfs met zijn onvolmaakt verleeden; dan komt het hulpwoord *bebben* in, met zijn onvolmaakt verleeden [*bad*]: eindelijk het hulpwoord *zullen*, met zijn onvolmaakt verleeden *zoude*; het geen als een voorwaardelijk of voor-toekomend gebruikt wordt. Ik zal de vijf gemelde Tijden met sijfertal teekenen, en begin met de.

On-

plaats van een persoon b. v. *de wereld wierd bemind door Demas*. Veeltijds wort eene ganfche rede of *bet* in plaats gesteld; b. v. *dat wij voor den Godlijken Richtcr eens verschijnen zullen moeste ons bedachtzaam maken, en bet wekt ook velen daar toe op*. Wy zagen in de voorig. § dat *bet* ook voor onpers. werkw. gebruikt wordt.

(79) Over de Gelijk- en Ongelijk vloeiende werkwoorden zal § XXXIX gesproken worden.

Onbepaalde wijze.

beminnen, bidden. (80)Tegenwoordig: *te beminnen, te bidden.* (81)Verleeden; *bemind, gebeden te hebben.*Toekomend *te zullen beminnen, bidden.*

H

Deel-

(80) VERWER beweert, in de *Id. L. B.* 35, 36. dat de *onbep. wijze* oudtijds uitging op *ne.* MOONEN ontkent dit, wanneer die *onbep. wijze* niet gebogen is door een voor gevoegd *te*, in zijnen brief achter den ouden druk van HOOGSTR. *lijst.* bl. 441- 443. VERWER houdt dit echter nog staande, in zijnen brief aan RELAND ook aldaar te vinden, bl 497, 498 — In de *onbep. wijze* wordt het denkbeeld, door het werkwoord voorgesteld, eenvoudigst aangewezen, daarom meent VERWER te recht, dat dezelve de wortel is, waar uit alle de tijden der werkw. afgeleid moeten worden, *Id. L. B.* p 36, 37, en in zijnen aangehaalden brief bl. 498-501, daar hij weder tegens MOONEN pleit, welke hier toe de gebiedende wijze als den wortel voorstelt *Spr.* bl. 183-196, en in zijnen genoemden brief. bl. 443, 444. Een Nederlander kent de wijze van vorming der bijzondere tijden in de werkw. uit het gebruik zijner tale, en kan die verder kennen uit de voorbeelden, die door onzen schryver worden bijgebracht: daarom zullen wij 'er niet meer van zeggen. -- Ik voeg 'er alleenlijk bij, dat de *onbep. wijze.* meermalen gebruikt wordt als een bepaald zelfstandig naamw: b: *v. het bidden is onze pligt.*

Deelwoorden. (82)

Tegenw. *beminnende, biddende.*Verleed. *bemind, gebeden hebbende.*Toekom. *zullende beminnen, bidden* (83.)
Ge-

(81) Het is niet gemakkelijk te beredeneren, wanneer de *onbep. wijze* gebogen moet worden, en *te* voor zich hebben. Men kent de bepaling hier van met meer gemak uit het gebruik zijner moederfprake, en zal zich hier in niet ligt vergiffen: want wie, zelfs de onkundigste en onbeschaafdfte onzer Landgenooten, wie zou zeggen, *ik wil te lopen, ik begeer loopen?* Zou niet elk, gelijk hij moest, zich dus uitdrukken, *ik wil loopen, ik begeer te loopen?* ziet niet elk van zelve het onderscheid dezer uitdrukkingen, *ik zal hem zien loopen, en ik zal zien te loopen?* HUYD. zegt, *Pr. bl. 558, die er iets fraais over wil lezen, zie wat de Hr. TEN KATE, in de XIV Redewisseling, daar van met veel oordeel, geschreeven hebbe.* Waarlijk, Hij schrijft daar over zeer vernuftig. I. 515-519 — Deze verbogene *onbep. wijze* wordt ook gebruikt als een zelfst. naamw. van eene onbepaalde beteekenis; b. v. *te dwalen is menschelijk*: of gebogen met de voorzetsels *van-, door-, om te beminnen*, komt dezelve overeen met de Latijnsche *Gerundia, amandi, amando, amandum.*

(82) Van de *Deelwoorden* zal § XL gehandeld worden.

(83) Men kan hierbijvoegen een' *meer dan volm. verl. tijd bemind gebad hebbende*; en een'

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

Tegenwoordig. Toekomend.

2. Perfoon: *bemin*, *gij zult beminnen*, *bid*
bid (84). *den*. (85)

Meervoud.

— *bemint*, *bidt*(84) *gij lieden zult* enz.

Opwekking of Aanspooring.

Eenvoud.

Meervoud.

1 Perfoon: *Laat ik bidden*. *laaten wij bidden*.3 — *laat bij*, *zij bidden*. *laaten zij bidden*.

H 2

Op-

een' waar in de *verl.* en *toekomende* tijden vermengd zijn, *zullende bemind hebben*.

(84) Hier vindt de wortel, waar uit MOONEN alle de Tyden zouden kunnen, en moeten afgeleid worden; Zie onze 80 aanm. — Men moet hier ook letten, dat het kenmerk van den 2 pers. van 't meerv. eene *t* is, ter onderscheiding van 't eenv. daar geen *t* gevonden wordt, *bemin*, *bemint*. AMPZ. bl. 77, 78, en *Idea L. B.* p. 49 zien hier geen noodzaaklijkheid in: doch dit wordt uit de Oudheid voldongen door HUYD. *Pr.* bl. 288, 289, die ook aanmerkt, dat men eertijds zeide *beminne*, *spreke gij*; zie ook het geen wij te voren hebben aangemerkt bl. 26, 27, en de *Proeve* van het Genootsch. *dulces ante omnia Musae* bl. 94--100.

(85) De klem der uitspraak valt hier op *zult*, en in den toekomenden tijd, *gij zult beginnen*, op het werkwoord zelve, zie TEN KATE I. 521.

Maar *laaten* in den zin van *toelaaten*, maakt een bevelgeving aan den 2 Perfoon :
 Eenv. *laat mij, bem, baar bidden.*
 Meerv. *laas ons, ben, baar bidden.* (86)
 Aan-

(86) Het onderscheid van gebruik en buiging in het woord *laten*, als een hulpwoord ter opwekking, of als een werkw. in den zin van *toelaten*, wordt hier door onzen Schrijver zoo voorgesteld, als het gemeenlijk begrepen wordt, in navolging van TEN KATE I. 52c, F.L.ZEV bl. 101-enz. Maar de Heer W. R. NANNINGA heeft in het eerste deel der werken van de Leijdsche Maetsch. der Nederl. Letterkunde eene keurige Verhandeling ten betooge, dat *laat* onverbogen moet blijven, en men niet moet zeggen *laat ik-gij-, bij laten wij gaan, maar laat mij, baar, bem, ons gaan.* De oorsprong pleit hier ook voor. Het werkw. beduidt toestaan vergunnen: *laat* of *laat gij* is 'er de gebiedende wijze van, en beduidt *sta toe*; men verzoekt verlof van eenen anderen, die in den 2 perf. wordt aangesproken: *wijl nu laten* een bedryvend werkwoord is, en de aangesproken perfoon in *laat* de werker is, maar de spreker de perfoon is, op welken de werking overgaat, volgt, dat men niet moet zeggen *laat ik gaan, maar laat mij of laat gij mij gaan*, dat is vergun mij, dat ik ga, doe mij gaan. Even zoo is het in het meervoud. *laat ons gaan*, bij verkorting van *latet ons gaan.* Op deze wijze kan men zoo wel spre-

Aantoonende Wijze.
Eenvoud.

1 Perfoon: *Ik* 1) *bemin*, *bid* (87); 2) *beminde*, *bad*; (88) 3) *beb bemind*, *gebeneden*
H 3

spreken in den zin van opwekking, als van toelating. Het gebruik van dit woord onder de Engelschen, en onder onze beste Schrijvers bevestigt deze opvatting.

(87) Den eersten perfoon stelt men ook wel, naar den ouden trant, *ik beminne*, *bidde*; waar aan de Schrijver der *Itea* den voorrang geeft in eenen brief in de *Boekz Mai* 1708. bl. 552-554. tegens welken SEWEL zich verdedigt in de *Boekz. Jun.* 1708, bl. 145-147; zie ook onze aanm. bl. 26, 27. -- Den tegenwoordigen tijd kan men ook dus uitdrukken, *ik ben beminrende*; maar dan wordt 'er eene meer aanhoudende daad door aangeduid.

(88) Op gelijke wijze, als wij in onze voorga. aanmerk. zagen, kan men hier ook zeggen *ik was beminrende* -- Hier hebben wij een gelijkvloeiend werkwoord, het welk de achteraan heeft, ten kenmerk van dezen Tijd. Van de Ongelijkvloeiende werkwoorden zie §. XXXIX - In plaats van *de* heeft men ook wel *te*, gelijk de welluidendheid vordert, wanneer de achterste medeklinker van het werkwoord scherp is b. v. *f*, *k*, *p*, *s*, *t*, *cb*; als *bij blafte*, *drukte*, *boopre*, *taste* of *tastede*, *lachte*. -- Oudtijds had men *ik beminrede*, gelijk men nog zegt *ik vattede*.

den (89); 4) *bad bemind gebeden* (90)
5) *zal beminnen, bidden*; en *zoud beminnen, bidden* (91).

2 Per-

(89) Gelijk de *verled.* en de *meer dan volmaakt verledene* Tijd gemaakt worden, van *ik heb* of *bad* met het lijdend deelwoord, *ik heb*, of *bad bemind, gewild, geboord, gezien, begeerd, gemeend*; zoo blijft die ook, wanneer 'er eene verbogene onbep. wijze met *te* op volgt, als *ik heb*, of *bad begeerd te wandelen, ik heb* of *bad gemeend te zullen zien, ik heb* of *bad begonnen te werken, ik heb* of *bad behoord te geboorzamen, ik heb* en *had getracht te booren*: maar wanneer 'er eene onbep. wijze zonder *te* volgt, dan heeft men *heb* of *bad* ook met eene onbep. wijze achter zich, in den zin van den volm. verl. of meer dan volm. verl. tijd b, v. *ik heb* of *bad hem willen zien, ik heb* en *bad hem booren spreken, ik heb* of *bad hem zien wandelen*; en niet *gewild, geboord, gezien*. Deze manier van spreken is standvastig, en wordt met voorbeelden bevestigd door HUYD. *Pr.* bl. 557-559.

(90) Bij dezen *meer dan volm. tijd* geldt ook onze voorgaande aanm. — Wanneer men dezen en den *verled.* tijd samenmengt, wordt een tijd aangeduid, die nog meer voorbij is, b. v. *ik heb* of *bad bemind gebed.*

(91) De klemtoon valt in den *toekom. tijd* op het werkw. zelve, niet op *zal*; zie onze aanm. 85. — Wanneer men uitdrukken wil, dat

- 2 Perfoon: *gij* 1) *bemint*, *bidt* (92); 2) *bemindet* *badt* (93); 3) *bebt* *bemind*, *gebeden*; 4) *badt* *bemind*, *gebeden*; 5) *zult* en *zoudt* *beminnen*, *bidden*.
- 3 Perfoon: *bij*, *zij* 1) *bemint*, *bidt* (94); 2) *beminde*, *bad* (95); 3) *heeft* *bemind*;
- H 4 ge-

dat de tijd, die komen zoude, nadert, zegt men *bij staat te beminnen*, *te staan* — Wil men een vermengden tijd van het verled. en toekom. te kennen geven, men stelle *bij zal bemind hebben*.

(92) Eertijds gebruikte men wel *st* of *est* ten merke van den tweeden perfoon, *du salst*, *bist* voor *binst*. Nu is de *t* bij verkorting van *et* het teeken, *gij beminnet* of *bemint*. Hier uitmerkt *gij*, dat werkw. die eene *d* hebben ten wortelletter, in den 2 pers. in *dt* of *det* eindigen; b. v. *gij houdt*, *wordt*, voor *houdet*, *wordet*. Op gelijke wijze heeft de *t* plaats in den 3 pers. van 't eenv. *bij bemint*, en in den 2 pers. van het meerv. *gijlieden bemint*; maar ook in den 2 pers. van den onvolm verl. tijd, in beide getallen, als *gij* en *gijlieden bemindet*; zie HUYD. *Pr.* bl. 288. en breeder over *d*, *t*, *dt*, bl. 31-36; ook boven §. XVII.

(93) Over de *t* hier achter aan, zie de voorg. aanm.

(94) Over de *t* hier achter aan, zie 92 aanm. *Hij zet*, *vat* zegt men verkort voor *hij zettet*, *vattet*; zie boven bl. 16.

(95) In den 3 pers. van dezen 2 Tijd moet geen *t* achter aan zijn, *bij bad*, doch niet *bij badt*; zie de *Proeve* der verh. van het Genootsch *dulces ante omnia musae*, bl. 86-92.

gebeden; 4) *had bemind*, *gebeden*, 5) *zat en zoude beminnen, bidden*.

Meervoud,

- 1 en 3 Pers. *Wij, zijlieden* 1) *beminnen, bidden*; 2) *beminden, baden*; 3) *bebben bemind, gebeden*; 4) *baden bemind gebeden*; 5) *zullen en zouden beminnen, bidden*.
- 2 Perfoon: *gijlieden bemint, bidt*; en zoo verv. als in 't Eenv. (96)

Onderstellende, of Wenschende Wijze. (97) Een-

(96) In den 2 perf. van den eersten Tijd is een *t* achter aan; zie aanm. 92. — Doch 'er is verschil over den 2 perf. in 't meerv. van den 2 Tijd of men zeggen moet *gijlieden beminde*, of *beminden*, dan of *bemindet*. Wij keuren het laatste best, in overeenkomst met den 2 perf. van het eenv. en met de Ouden, gelijk HUYD. ook doet; zie *Pr.* bl. 207-209, en VERWER *brief* aan RELAND bl. 511, 512.

(97) Deze wijze van Tijdvoeg. heeft eenen verschillenden zin. — Zonder voorvoegfels kan 'er 1) een wensch door aangeduid worden *bij beminne!* 2) eene voorwaarde; *beminde bij, ik zou mij verblijden*. — Met eenige voorvoegfels wordt 1) het oogmerk uitgedrukt door *op dat, dat, ten einde*: 2) een wensch, door

ocb

Eenvoud.

- 1 Perfoon: *dat ik* 1) *beminne, bidde*; 2) *beminde,, bade*; 3) *bemind gebeden bebbe*; 4) *bemind, gebeden badde*; 5) *beminnen, bidden zulle, en zoude*.
- 2 Perfoon: *dat gij* 1) *beminnet, biddet*; 2) *bemindet, badet* 3) *bemind, gebeden bebbet*; 4) *bemind, gebeden baddet*; 5) *beminnen, bidden zullet, en zouden*.
- 3 Perfoon: *dat hij, zij beminne*, en verv. als de 1 Perf.

Meervoud.

- 1 en 3 Perf. *dat wij, zijlieden* 1) *beminnen, bidden*; 2) *beminden, baden*; 3) *bemind, gebeden bebben*; 4) *bemind, gebeden hadden*; 5) *beminnen, bidden zullen*.
- 2 Perfoon: *dat gijlieden beminnet* enz. als 't Eenvoud.

Gij vind hier geen *bebben gebad*, en *badden gebad*, door den zoetvloeienden NY-LOE gestreept (98). Dit komt eigenaartig in

H 5

de

och dat, dat: 3) eene voorwaarde, door *indien, of wanneer*, 't en zij: 4) eene aanspooring door *dat*: 5) eene toegeving door *boewel, schoon, het zij*. Men zou op dit alles echter nog nadere bedenkingen kunnen maken; zie TEN KATE I. 523-528.

(98) Zie aanm. 90.

de tijdvoeging van het hulpwoord *bebben* zelfs;
b. v.

- 1) *ik beb* den HEER lief.
- 2) -- *bad* hem lief.
- 3) -- *beb* hem lief *gebad*.
- 4) -- *bad* hem lief *gebad*.
- 5) -- *zal* hem lief *bebben*. enz.

§. XXXVI.

Tijdvoeging van het *Lijdende* (99)
werkwoord *bemind worden*.

Hier komt eerst het hulpwoord *worden*
(100) met zijn Onvolmaakt-verleeden, het
geen

(99) Het geen wij over den aart der bijzondere
wijzen, en Tijden in de twee voorg. §. heb-
ben aangemerkt, geklt doorgaans hier ook,
en in de twee volgende §. Hét zal daarom
niet herhaald worden: gelijk bijzondere aan-
merkingen over de Personen hier ook te stude
komen; b. v. aanm. 92, en 96.

(100) Taalkundigen verschillen in de vervoeg.
van het hulpw. *worden*. SEWEL heeft, *ik*
word of *werd*, *ik wierd*, *dat ik worde* of
werde, *dat ik wierde*; *worden*. MOONEN
en V. D. PALM, *ik worde*, *werd*, *dat ik*
worde, *dat ik wierde*, *worden*. *Idea L. B. p.*
43, *ik worde*, *ik wierde*, *dat ik werde*, *dat*
ik wierde, *worden*: en in de *Boekz. Mai 1708*
bl.

geen hier de plaats van het bedryvende werkwoord inneemt: dan het hulpwoord *zijn* (101), met het onvolm. verleid. (*ben, was*): eindelijk *zullen*.

(101)

bl. 543 beide *werden* en *worden*. het eerste als Zuidhollandsch, en daar van *ik wierde*; het andere als Noordhollandsch, en van daar *ik werde*. Maar HUYD. beweert, Pr. bl. 80-82, uit de Oudheid, *ik worde, ik werde, dat ik worde* of *werde, dat ik wierde, worden*. Ik acht dit geschil van geen groot belang, Men kieze naar zijn genoegen. Ik kieze *worden, ik worde, dat ik worde*, met onzen Schrijver, om dat men oudtijds, en nu, zoo meest schrijft. *Werden, ik werde*, in den 1 tijd der Aantoon. Wijze is waarschijnlijk een bijzondere tongslag van hetzelfde woord *worden*. Het komt maar aan op den 2 tijd, *ik wierd, dat ik wierde*, of *ik werd, dat ik werde*. Ik vind geen zwaarigheid om het eerste met onzen Schrijver te volgen: want meermalen hebben de werkw. in dezen tijd de *ie*, b. v. *ik viel, ik sloop*; en doorgaans wordt de aanvoegende wijze gemaakt van de aantoneude wijze door een bijgevoegde *e*. Heeft de Heer HUYD. voorbeelden der Ouden voor *worden, ik werde* enz.; ik weet niet of die algemeen zoo schreven.

(101) Met het hulpw. *zijn* in plaats van *worden* kan men het geheele lijdende werkw. *vervoegen, ik ben bemind; was bemind, ben en was*

Onbepaalde Wyze.

bemind worden.

Verboogen.

Tegenw. *bemind te worden.*Verleed. *bemind geworden te zyn.*Toekom. *te zullen bemind worden.*

Deelwoorden.

Tegenw. *bemind wordende, of bemind.*Verleed. *bemind geworden zynde.*Toekom. *zullende bemind worden.*

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

2 Perf *word bemind.*

Meervoud.

wordt bemind.

Aan-

was bemind geweest, zal bemind zijn. Doch dan schijnt de nadruk meer op het werkwoord zelve te vallen, die anders meer op het hulpw. *worden is.*

Aantoonende Wijze.

Eenvoud.

- 1 Perf. *ik* 1) *word bemind* 2) *wierd bemind* 3) *ben bemind geworden* 4) *was bemind geworden* 5) *zal en zoude bemind worden.*
- 2 Perf. *gij* 1) *wordt bemind* 2) *wierdt bemind* 3) *zijt en* 4) *waart bemind geworden* 5) *zult en zoudt bemind worden.*
- 3 Perf. *bij, zij* 1) *wordt en* 2) *wierd bemind* 3) *is- en* 4) *was bemind geworden* 5) *zal en zoude bemind worden.*

Meervoud.

- 1 en 3 Perf. *wij, zijlieden* 1) *worden- en* 2) *wierden bemind* 3) *zijn- en waaren bemind geworden* 5) *zullen en zouden bemind worden.*
- 2 Perf. *gijlieden-* als 't eenvoud:

Onderstellende of
Wenschende Wijze.

Eenvoud.

- 1 en 3 Perf. *dat ik, bij, zij* 1) *bemind worde en* 2) *-- wierde* 3) *bemind zij en* 4)

- 4) -- *waare geworden* 5) -- *zulle en zoude worden.*
 2 Perf. *dat gij bemind* 1) *wordet*, en
 2) -- *wierdet* 3) *zijt* en 4) -- *waaret geworden* 5) -- *zullet en zoudet worden.*

Meervoud.

- 1 en 3 Perf. *dat wij, zij lieden bemind*
 1) *worden* en 2) - *wierden* 3) *zijn* en
 4) *waaren geworden* 5) *zullen* en *zouden worden.*
 2 Perf. *dat gij lieden* -- als 't Eenvoud.

§. XXXVII.

Tijdvoeging van het Onzijdige
Werkwoord *blijven*.

De orde hier van is uit het voorige genoegzaam blijkbaar.

Onbepaalde Wijze.

blijven.

Verboogen.

Tegenw. *te blijven.*

Verleed. *gebleeven te zyn*

Toekom. *te zullen blijven.*

Deel-

Deelwoorden.

Tegenw. *blyvende*
 Verleed. *gebleeven zynde,*
 Toekom. *zullende blijven.*

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

Tegenw.	Toekom.
2 Perf. <i>blijf</i>	<i>gij zult blijven</i>
	Meervoud.
<i>blijft</i>	<i>gijlieden enz.</i>
	enz.

Aantoonende Wijze.

Eenvoud.

- 1 Perf. *ik* 1) *blijf* 2) *bleef* 3) *ben.* en 4) *was gebleeven* 5) *zal* en *zoude blijven.*
- 2 Perf. *gij* 1) *blijft* 1) *bleeft* 3) *zijs.* en 4) *waars gebleeven* 5) *zult* en *zoudt blijven.*
- 3 Perf. *zij*, *zij* 1) *blijft* 2) *bleef* 3) *is* en 4) *was gebleeven* 5) *zal* en *zou blijven.*

Meervoud.

- 1 en 3 Perf. *wij*, *zijlieden* 1) *blijven* 2) *bleeven* 4) *zyn.* en *waaren gebleeven* 5) *zullen* en *zouden blijven.*

2 Perf. *gijlieden* -- als het Eenvoud.

De Onderstellende of wenschende wijze is uit het voorgige ligt te zien.

Hier ziet gij insgelijks geen *ik ben*, en *was*

was gebleeoen geweest enz. dit is eigen aan de tijdvoeging van het hulpwoord *zijn* zelf b. v.

- 1) *ik ben* van den HEERE *bemind*
- 2) - *was* van hem *bemind*
- 3) - *ben* van hem *bemind geweest*
- 4) - *was* van hem *bemind geweest*
- 5) - *zal* van hem *bemind weezen* of *zijn* enz. (102)

§. XXXVIII.

Tijdvoeging van het *Onpersoonlijke* werkwoord *berouwen*.

Onbepaalde Wijze.

berouwen.

Verboogen

Tegenw. *mij te berouwen*

Verleed. *mij berouwd te hebben*

Toekom. *mij te zullen berouwen,*

Deelwoorden.

Tegenw. *mij berouwende*

Verleed. *mij berouwd hebbende*

Toekom. *mij zullende berouwen.*

Gebiedende Wijze

2 Perf. Eenv. *bet berouwe u*

Meerv. *bet berouwe ulieden.*

Aantoonende Wijze.

het 1) *berouwe mij, u, bem* enz. 2) *berouw-*
de

(102) Zie de voorg. aanm. over dit *zijn*.

de mij 3) *beeft-* en 4) *bad mij berouwd*
5) *zal en zou mij berouwen.*

Aanvoegende Wijze.

dat het mij 1) *berouwe* 2) *berouwde* 3) *berouwd hebbe* en 4) *badde* 5) *berouwen zullen* en *zoude* (103).

§. XXXIX.

De onderscheiden *Rangen* der werkwoorden naar het verschil hunner *worteltijden*.

Laat mij hier ten slotte iets bijvoegen van het verschil in 't uitdrukken der *Worteltijden*. Deze zijn ten aanzien van het werkwoord zelfs zonder bijvoegsel, 1) het Tegenwoordige, b. v. *bid*; 2) het Onvolmaaktverleeden, *bad*; en 3) het Volmaaktverleeden Deelwoord, *gebeden*. Deze zijn in de Tijdvoeging van ieder werkwoord noodig te weeten.

Ik zal slechts de onderscheiden *Rangen*, door den Taalgeleerde L. TEN KATE geschift

(103) Wij zouden 'er een voorbeeld van de vervoeging der *wederkeerende* werkw. op kunnen en moeten laten volgen, 't en zij wij dachten, dat dit uit het bijgebragte welaafgeleid kunne worden; zie *zich schamen* bij V. D. PSALM II. 92-93.

Schift (104), hier met een voorbeeld voorstellen.

De Gelijkvloeienden.

1 Rang. Die 1) in 't tegenwoordige, 2) onvolmaakt verleeden, en 3) het verleeden Deelwoord eenen zelfden klinker hebben; en in het Deelwoord geen *en* achter aan, maar slechts het onscheidbaare voorvoegsel *ge*: als *hoopen*, 1) *hoop*, 2) *hoopte*, 3) *geboopt*. (105)

De Ongelijkvloeienden.

2 Rang. Die in 2) en 3) gelijke voktaal hebben; maãt van 1) verschillen; en in het Deelwoorden achteraan hebben: als *schrijven*, 1) *schrijf*, 2) *schreef*, 3) *geschreeven*
3 Rang
(106).

(104) I deel, bl. 543-574: gelijk hij ook over de rangschikking der Moeso-Gottische, Frank. Duitfche, Angel-saxifche, Hoog-Duitfche, Yslandfche, en Land-Friefche spreekt bl. 575-710.

(105) De Deelwoorden hebben in dezen Rang *t* achter aan, wanneer de laafte medeklinker fcherp is, en 'er eene *t* is in den 2 tijd; anders *d*, als *bemind*; zie aanm. 111, en 88. — Over het voorgevoegde *ge*, zie beneden aanm. 111. en §. XLIII.

(106) In dezen 2 Rang wordt 1) de *y* van de on-

3 Rang. Die in 1) en 3) gelijke; maar in 2) ongelijke vokaal hebben: als *lezen*, *laes*, *las*, *gelezen* (107.

1 2

4 Rang

onbep. wijze veranderd in *e*; als *schrijven*, *schreef*, *geschreven*: zoo ook *belijden*, *bedrijven*, *bewijzen*, *bezwijken*, *blijken*, *blijven*, *bijten*, *drijven*, *grijpen* enz. 2) de *ui* in *o* sluiten, *floot*, *gesloten*: zoo ook *druipen*, *duiken*, *kluiven*, *kruipen*, *ontluiken*, *pluizen*, *ruiken*, *schuilen*, *schuiven*, *fluiken*, enz. 3) de *ie* in *o*; *schieten*, *schoot*, *geschoten*: zoo ook *bedriegen*, *bieden*, *genieten*, *gieten*, *kiezen*, *klieven*, *liegen*, *rieken*, *verliezen*, *vliegen*, *vlieden*, *vlieten*, *vriezen*, *zieden*. 4) de zachte lange *e* in *o*; *bewegen*, *bewoog*, *bewogen*: zoo ook *belen*, *wreken*. 5) de korte *i* in *o*; *vinde*, *vond*, *gevonden*: zoo ook *beginnen*, *binden*, *blinken*, *dingen*, *dringen*, *drinken*, enz. 6) de korte *e* in *o*; *bersten*, *borst*, *geborsten*: Zoo ook *bederven*, *bergen*, *delven*, enz.

(107) Gij ziet hier in den 3 Rang 1) dat *e* veranderd wordt in *a*: zoo ook *eten*, *genezen*, *geven*, *meten*, *treden*, *vergeten*, *vrcten*. 2) de lange *a* voor *d*, *p*, *t*, *s*, *z*, in *ie*; als *braden*, *bried*, *gebraden*; gelijk *raden*, *laten*, *slapen*, *blazen*. 3) *a* voor *g*, *r*, *v*, *i*, in *oe*; *dragen*, *droeg*, *gedragen*: zoo ook *jagen*, *slagen*, *varen*, *graven*, *waaien*. 4) korte *a* voor *k*, *l*, *f*, in *ie*; als *vallen*, *viel*, *gevallen*: zoo ook *wasschen*. 5) korte *a* voor *n* in *i* of *o*; als *bangen*, *bing*, *bong*, *gebangen*: zoo ook

van-

- 4 Rang. Die in alle drie ongelijke tvokaal hebben: als *bidden, bid, bad, gebeden.* (108)
- 5 Rang. Die in 2) en 3) gelijken klinker hebben, als de tweede Rang; doch welker Deelwoord niet in *en* eindigt: als *denken, denk, dacht, gedacht.* (109)
- 6 Rang. Die wel in alle drie gelijken klinker, hebben als de eerste Rang, maar welker Deelwoord in *en* eindigt; als *bannen, ban, bande, gebannen* (110).

§. XL.

vangen, gaan verkort van *gangen, staan* van *standen.* 6) *o, oo, ou, oe* in *ie*; als *worden, wierd, geworden*: zoo ook *loopen, stooten, bouden, bouwen, roepen.*

(108) In den 4 Rang heeft men 1) korte *i* in *a* en *e*; als *bidden, bad, gebeden*: zoo *liggen, zitten.* 2) lange *e* in *a*, en *o*; *bevelen, beval, bevolen*: zoo ook *breken, nemen, plegen, spreken, steken, stelen.* 3) korte *e* in *ie*, en *o*; als *helpen, hielp, geholpen*; zoo ook *sterven, verwerven, werpen.* 4) *ee* in *oe* of *oo*, en *o*; als *scheeren, schoer, schoor, geschooren*, zoo ook *zweeren.*

(109) zoo ook *brengen, koopen, zoeken, werken.*

(110) Zoo ook *bakken, brouwen, beeten, lachen, laden, malen, scheiden, spannen, spuiwen, vouwen, weven, zouten.*

Be-

§. XL.

Van de *Deelwoorden*.

De oorsprong en verscheidenheid der *Deelwoorden* is genoegzaam te zien uit de gegeven voorbeelden der Tijdvoeging (111).

Ze worden dikwijls als bijvoeglijke naamw. gebruikt, en voor de zefsstandige geplaatst.

Een *Deelwoord* is dezerwijze een woord, dat de beschreeven daadlijkheid, het zij bedrij-

I 3

ven-

Behalven deze Rangén zijn 'er nog onregelmatige werkwoorden : waar over, gelijk over al het voorgaande men TEN KATE kan inzien op de aangch. plaats. Ook heeft HUYD. hier omtrent nuttige aanmerkingen Pr. bl. 62--66, 123, 344, 543; en *Idea* p. 47, 48.

(111) Omtrent de spelling der lijdende *Deelwoorden* merk ik aan, dat dezelve in regelmatige of gelijkvl. werkw. eindigen in *d* wanneer 'er een *d* is in den 2 tijd der aantoon. wijze ; b. v. *beminde*, *bemind*; *gestelde*, *gesteld*: maar datze eindigen in *t* wanneer 'er in dien 2 tijd een *t* is; b. v. *drukte*, *gedrukt*: zie boven, aanm. 88, 105, en HUYD. bl. 34, 36. — In werkw. van den 2, 3, 4, en 6 Ranggaan dezelve uit op *en* als *geschreven*, *gelezen*, *gebeden*, *gebannen*: ze hebben dan een voorgevoegd *ge*, ten zij 'er een onscheidbaar Voorzetsel bij het werkw. zij, waar van §. XLIII. zal gehandeld worden.

vende, het zij lijdende of ontvangende als eene hoedanigheid van den persoon of zaak, door het naamwoord uitgedrukt, aanduidt: dus heeft het zelve deel aan de eigenschap beide van het werk- en bijnaamwoord, en kan den naam draagen van een *Daadlyk bynaamwoord*.

Als zoodanig zijn de Deelwoorden ook veranderlijk, gelijk de bijnaamw. door *Verbuiging* en *Vergrooising*.

De Verbuiging (112).

W. *eene beminnende Moeder.*   *een bemind wordend, d. i. bemind kind.*
 E. *esner beminnende Moeder enz.*   *van een bemind kind.*

De

(112) Daar is verschil onder de Spraakkunsten naars over de verbuig. der lijdende Deelw. die op *en* uitgaan, zelfs wanneer die als bijvoegl. worden aangemerkt. ELZEV. oordeelt dezelve onveranderlijk, bl. 94. gelijk ook PIETERSON *Rapsodia* van Ned. Taalk. bl. 23-32. MOONEN werpt in de buiging de *n* achter af, bl. 51. Doch waarom zou men hier den aart der bijv. naamw. in de buiging niet mogen volgen, en schrijven *een gevangen en verlossen*? Althans zoo denkt TEN KATE I. 323. 377; HUYD. bl. 191; en KLUIT bl. 178. En ik zie geene reden, waarom ik ook op dit

De Vergrooting. (113)

Bedrijvende.

streeleud,   *streeleuder,*   *allerstreeleudst.*
sterkend,   *meer sterkend,*   *meest sterkend.*

Lijdende.

bekrompen,   *bekrompener,*   *bekrompenst.*
gedrukt,   *meer gedrukt,*   *meest gedrukt.*

§. XLI.

Van de Bijwoorden.

Een *Bijwoord* of *Bijwerkwoord* is een woord dat de hoedanigheid der beweging of daadlijkheid (niet de werking zelf) te kennen geeft. (114)

I 4

Dus

dit spoor niet volgen zoude, ten zij eene te lange staart, door deze buiging, ontstaan, wanluidendheid veroorzaakte.

(113) Hier past ook, 't geen wij op §. XXVI. aanmerkten.

(114) De oorsprong der Bijwoorden is niet altijd dezelve. Sommige worden van geene andere woorden afgeleid als *ja*, *neen*, *hier*,
daar.

Dus zijn 'er, om iets bij te brengen, die de werking beschrijven ten aanzien van derzelve.

1. Wijze: als *kwaalijk*, *wijfsijk*, *stoutelijk*, *schrikkelijk*, *zoo*, enz. b. v. *kwaalijk* spreken, *wijfsijk* overleggen, enz.
2. Hoeveelheid: b. v. *dikwijls* zeggen, *eenmaal* spreken, het woord *tweemaal* hooren, *driemaal* 's daags bidden enz.
3. Tijd: als *toen* dit geschiedde; *nu* dit, en *dan* dat doen; *morgen* is 't rustdag; het is te *vergeefs*, *vroeg* op te staan, *laat* op te blijven, *altijd* te arbeiden, zo het de HEER niet zegent enz.
4. Plaats; als *bier* komen, *daar* blijven, *elders heen* reizen, *naar boven* klimmen, *achterwaards* keeren, enz. (115)

De

daar. De meeste worden van een zelfstandig of bijv. naamw. afgeleid door bijvoeging van *lijk*, als *naamlijk*, *openlijk*. Vele zijn niet anders dan de 2 naamv. van zelfst. woorden, als 's *morgens*, *veelszins*.

(115) Meer soorten, en veel voorbeelden van elke soort vindt gij bij MOON. bl. 246--249¹, V. D. PALM. II. 98--100, SEWEL bl. 318-320. VAN HEULEN *Ned. Gramm.* bl. 67--69. — HUYD. heeft, in zijne Proeve, hier en daar nuttige aanmerkingen, waar van we eenige zullen bijbrengen. -- wordt er van zaken
ge-

De Bijvoegl. naamw. en Deelwoorden worden ook dikwijls als Bijwoorden gebruikt ,
I 5 en

gesproken , men zegt *waar van, waar aan, in, mede*; maar wordt er van personen gesproken , men zegt *van welke, aan welke, in, met welke*, zie den zelven bl. 469. -- *Heind en veer* beduidt nabij en verre; zoo ook *ben* (voor *beind*) of *omtrent*, zie bl. 532, 533. -- *Zulks* wordt wel eens gebruikt voor *zoo zeer*, zie bl. 541. -- *Het* wordt in 't verhalen gebezigd voor *daar, het was*, zie bl. 472, 473. -- 'Er wordt genomen in spreekwijzen als *deze, daar is 'er, die meent of meenen*, zie bl. 345--347; en KLUIT bl. 268--273. ———
Over *terwijl*, en *nog* zie aanm. 127. -- *Ooit*; en *nooit* zien op den verledenen; *immer* en *nimmer* op den toekomenden tijd; b. v. *ik heb dat nooit gezien, ik zal dat nimmer doen.* -- *Daar van daan* wordt door HUYD. zoo uitgelegd, bl. 68, 69, 622, dat *daar* en *daan* eertijds het zelve geweest zij, en een van beide hier overtollig zij; doch in de *Taalkund.* *Aanmerk.* van I. FORTMAN, bl. 51--53, wordt duidelijk getoond, dat het bij welluidendheid zij, voor *daar van aan*, gelijk *van stonden aan, van voren af aan*; bij welke gelegenheid dit *af van, aan* door Hem uit de Oudheid wordt opgehelderd -- *Wel eer* is naar denzelven Hr. FORTMAN, bl. 81, 82, bij verbaftering voor *wijl eer*: *Wijle* beduidt een bepaalden tijd; *wijlen* verleden zijn; *wijlend, wijlen* verleden, overleden, hier van *wijl eer* of *wijlen eer*, en van daar bij,

en dan ondergaan ze, gelijk dezen, geen verandering; b. v. die vrouw is *verftandig*, een *liefflijk* ruikende bloem, dat geneesmiddel is *fterkend*.

§. XLII.

Van de Voorzetselen.

Voorzetsels zijn woorden, die voor of achter de naamw. of voornaamw. gefeld, derzelve omftandigheden, neffens den vereifchten naamval, dien ze beheerfchen, aanwijzen.

Ze regeeren al de verboogen naamvalen. (116)

De *Eigenaar* wordt door *van* vereifcht, in beteekeniffe van bezitting; b. v. *het geld van zijnen Heer*.

De

bij, verbaftering eertijds *wel neer*, nu *wel eer*: gelijk *welligt* bij verbaftering zoude zijn van *vielligt*, 't *viel*, het gebeurde *ligt*, *misschien* voor *magfchien*, 't mag gefchieden.

(116) ELZEV. betoogt, bl. 118--124, met voorbeelden, die meeft uit VONDEL gehaald zijn, dat de voorzetsels dien naamval vereifchen, welke boven genoemd is: doch sommige dier voorbeelden bewijzen niets. Daar zou ook omtrent deze beheerfching nog al vrij wat te onderzoeken vallen, zo wij mogten uitweiden; zie MOON, bl. 305-318, V. D. PALM III. 38-42.

De *Ontvanger* door *aan*; als *aan* *zijn*
diens zich overgeeven [en voor; als ik
 zal dit voor *hun* afschrijven.]

De *Lijder* door *achter*, *behalven* (117),
beneden, *binnen*, *bij*, *boven*, *buiten*,
jegens, *langs*, *na* (118), *naar* (118)
naast, *neffens*, *om*, *omtrent*, *onder*, *op*,
 (119) *over*, *rondom*, *sins*, of *sedert*, *tegen*
 (120), *tegens* (120), *tot* (122), *tusschen*,
volgens, *voorby*, *voor* (beduidende den
 tijd), *wegens*. Bij voorbeeld *achter mij*;
behalven den HEERE; *beneden* of *boven*
zijn *staat*; *binnen* of *buiten den tempel*;
kom

(117) *Behalven* vordert den vierden naamv. des
 mogen wij niet zeggen *behalven ik*, maar *mij*;
 zie HUYD, bl. 512.

(118) *Na* en *naar* zyn onderscheiden. Vol-
 gens HUYD. bl. 622, beduidt *na* eenen ver-
 ledenen tijd; b. v. *na den eersten volgt de*
tweede; ook eene nabijheid: *naar* eene beweeg-
 ing *bij ging naar Amsterdam* (hoewel AMPZ.
 bl. 77. hier *na* gebruikt), en eene schikking
 volgens zekeren regel b. v. *naar dat voor-*
schrift wandelen.

(119) *Op* beteekent meermalen ook *open*, voor-
 al wanneer het bij-werkw. gevoegd wordt,
 als *opkrabben*; zie HUYD. bl. 549, 550.

(120) *Tegen* en *tegens* zyn, naar AMPZ. bl.
 77, zoo onderscheiden, dat men zeggen moete
iemand tegen komen, en *tegens iemand strijden*.

kom bij mij; jegens mij welgezind, langs dezen weg. enz.

De *Dervoer* door *van* in beteekenis van *af*, voorts *door*, *in* en *uit* (121), *met* en *zonder*, *ten* (122), en *ter* (122) in stede van
tot

(121) *Uit* geeft wel eens iemands oorsprong te kennen, als *die man is uit Arabië*, zie HUYD. bl. 113, 622.

(122) *Ten*, bij verkorting van *tot den*, of *tot eenen*, wordt gebruikt voor mannelijke naamw. *Ter* voor *tot der* of *tot eener* voor vrouwel. naamw. Zoo denken ook TEN KATE I. 340 en HUYD. bl. 455. En ik sta onzen Schrijver toe, dat deze voorzetsels den laatsten naamv. vereischen in de spreekwijzen, *ten mijnen buize*, *ten tijde*, *ter goeder ure*, en soortgelijken: dan kooft het oorspronkelijke *tot*, dat in *ten* voor *tot den*, of in *ter* voor *tot der* verborgen ligt, voor in den zin van *te*; gelijk men oudtijds meermalen, doch nu minder zegt, *bij woont tot Amsterdam*, voor *te Amsterdam*; Dit gebruik van *tot* bespeurt men nu niet meer bij achtbare Taalkenners, maar wordt nog verdedigd door VERWER in eenen brief in de *Boekz. van Mai* 1708, bl. 542. Ook kunnen wij in de spreekwijze *ter goeder ure* en diergelijken den laatsten naamval ontdekken uit den uitgang op *r*, dien men in het vrouwl. eertijds hadde, en waar van *met der tijd*, *in der daad*, *op der aarde* is; zie aanm. 45. Maar ik kan
den

tot den en tot der, eindelijk het plaatslike te voor naamen zonder artikel. By voorbeeld *ik heb van den HEERE ontvangen*; niemand komt *tot den Vader dan door mij*; *in hem zijt gij volmaakt*; *uit zijne volheid ontvangen wij*; *met mij zult gy in 's Paradijs zijn*; *zonder mij kunt gij niets doen*; *wie is ten bemel opgeklommen*; *bij doet ter belle nederdalen*; eindelijk *te water*, *te lande*, *te schepe*, *te bedde*, *te buis*, *te Amsterdam*. (123)

§. XLIII.

den laatste naamv. niet vinden in deze uitdrukkingen *God stelde Mozes ten leidsman van Israel*, *Jakob begeerde Rachel ter vrouwe*, *ten bemel gaan*, *ter belle nederdalen*. Zouden wij hier *tot*, het welk in *ten*, en *ter* verborgen ligt, niet moeten nemen in den zin van eene beweging en toestrekking, gelijk het Latijnsche *ad* en *in*; en zoude *tot*, en dus ook *ten*, in dezen zin niet den vierden, doch geenszins den zesden, naamv. vereischen, gelijk *tot* door den Schrijver als een beheerscher van den vierden naamv. straks ook genoemd is? Men zal dit ligt toestaan, maar dan denken, hoe strookt dit met *ter*? die moet dan ook een vierden naamv. vereischen in de spreekwijze *ter belle nederdalen* enz, kan men dan in den vierden naamv. ook *tot der* zeggen? Ik zal dit thans niet onderzoeken.

(123) Zoo ook *te wagen*, *te koets*; zie HUYD. bl.

§ XLIII.

Van het onderscheiden gebruik der voorzetsels bij de werkwoorden.

De Voorzetsels verkeeren dikwijls met de werkwoorden. De onbepaalde wijze heeft ze voor aan met zich vereenigd; Doch sommige vereischen met het (-) koppelteeken verbonden, of geheel afgescheiden gebruikt te worden. Ze worden deswege verdeeld in *onderscheidbaare* en *scheidbaare*: als ter eene zijde, *overleggen*, *overweegen*, *overloopen*, *volmaaken*, *misdoen* enz. (124) ter andere zijde *over-leggen*, *over-weegen*, *over-loopen*,

De kenteekens van onderscheid zijn drievoudig.

1) In den *nadruk der uitspraak*. De Onscheidbaaren ontvangen dien op het zaak-

bl. 110, *te moede*; bl. 480, voor dit *te* komt ook wel *tot*; zie de voorg. aanm.

(124) De voorvoegfels van deze genoemde werkw. zijn eigenlijk scheidbaar, maar worden als onscheidbare aangemerkt. *Onaffscheidelijke* in den sterksten zin zijn *be*, *ge*, *ber*, *ont*, *ver* in *beminnen*, *gebieden*, *berwinnen*, *ontzeggen*, *verliezen*. Over de kracht van dit *ver* voor werkwoorden, zie FORTMAN *taalk.* Aanm. bl. 12--21.

kelijke deel van het werkwoord, als een zaak *overleggen*; maar de scheidbaaren op het voorzetsel, als *een dekfel ergens overleggen*.

2) In 't *verboogene* van de onbepaalde wijze: het eerste neemt *te* voor zich, als een zaak *te overleggen*; het tweede neemt *te* tusschen in, als een deken *over te leggen*; wordende dus gescheiden. (125)

3) in het verleeden Doelwoord: het eerste heeft een voorgestelde zaak *overlegd hebbende*; het tweede scheid *wederom* en neemt *ge* tusschen in; als, *een deken zich overgelegd hebbende*. (126)

§. XLIV.

(125) Hier komt nog bij, dat de Onscheidbare voorveogfels altijd voor aan het werkwoord blijven, en de scheidbare hunne plaats verwisselen b. v. omtrent de eersten, *ik overleg, overleide, heb overlegd, zal overleggen*: omtrent de Scheidbare *ik leg over, leide over, heb overlegd, zal overleggen*; zie TEN KATE I. 536--8.

(126) Even zoo hebben ook zulke werkw. die in den sterkten zin onafscheidelijke voorzetsels voor zich hebben, geen *ge* voor aan in het Deelwoord, als *bevind, gebeden, bezwonen, ontzegt, verloren*.

Over deze §. kan men TEN KATE lezen I. 406-409, 533-538.

§ XLIV.

Van de Voegwoorden.

Voegwoorden zijn die dienen tot binding en bevestiging der rede. Dezen zijn veelerlei. Om er iets van op te geeven: daar zijn.

- 1 Samenbindende: *en, ook, mede, als mede, mitsgaders, [noch, noch].*
- 2 Redengeevende: *want, dewijl, om dat, vermids, [naardien.]*
- 3 Besluitende: *derbalven, dienvolgens, dieswegens, [dan, waarom, daarom.]*
- 4 Toestaande: *boewel, alhoewel, ofschoon, [boe zeer, al wel, 's zij]*
- 5 Tegenstellende: *doch, maar, echter, nochtans [even wel, toch.]*
- 6 Voorwaardelijke: *by aldien, indien, ten zij, ten ware, zoo, [of,] enz. (127)*

§. XLV.

(127) Daar zijn ook *Verbalende* Voegwoorden; *boe, dat*: en *Oorzaaklijke*; *dat, op dat, ten einde* — Alle deze Voegwoorden hebben niet dezelve plaats in eene rede: vele kiezen het begin; andere volgen het begin; sommigen kan men naar willekeur plaatsen: het welk men uit het gebruik toereikend weet. — Ik voeg 'er slechts bij, dat sommige met andere voegwoorden of bijwoorden niet of weinig in klank, maar wel in beteekenis verschillen: gelijk men dezelve om verwarring voor

§ XLV.

Van de Tuffchenwerpfels.

Een *Tuffchenwerpfel* is een woord, dat tuffchen een rede wordt ingeworpen, om de gemoedsbeweeging des fpreekers uittedrukken. Dus heeft men, om ten voorbeelde iets te geeven:

- 1 Een Verwonderend *o!*
- 2 een Klaagend *acb!* [*belaas!*]
- 3 een Wenshend *och!* [*och of!*]
- 4 een Smeekend *ai tocb!* [*ailieve!*]
- 5 een Verfmaadend *fij!* *foei!*
- 6 een Dreigend *wee!*
- 7 een Stilhoudend *fus!* *boo!* enz.

K

DER.

voortekomen, veeltijds door spelling onderscheidt: als *dewijl* (want) en *terwyl* (gedurende); *altoos* (flechts) en *altijd* (ten allen tijde); *doch* (maar) en *tocb* (flechts); *of* (een vraagwoord) en *ofte* (een onderscheidingswoord); *noch*, *nochte* (een ontkennend woord) en *nog* (tot hier toe); *en*, *ende* (een koppelwoord) en *en* (een loochenend woord, *ik en doe dat niet*) het welk nu verouderd is, echter nog voorgestaan wordt door VERWER in de *Idea*. L. B. p. 31. 32 en in de *Beekz. Mai* 1708 bl. 541, 542.

D E R D E D E E L.

O V E R D E

S C H E I D I N G E N L E E Z I N G

van een ontworpen rede.

§ XLVI.

Van de *Schiftinge* der gezegden, met
derzelve *Teekenen*.

Een *Rede* of *Ontwerp*, naar de regels der Schrijftaale te papiere gebragt, vereifcht niet alleen de Spraakkundige bewoording en derzelve samenftelling; maar ook een behoorlijke *Schifting* der gezegden in *affnijdingen*, en deze wederom in *Volzinnen*.

Ieder *Paragraaf* of *Affnijding* vereifcht eenen nieuwen regel, met een weinig wit tuffchen beiden: ze worden ook wel met haar teeken (§) aangewezen, en geteld.

Een *Periode* of *Volzin* vervat een volkomen gezegde; daarom wordt de eene van de andere door een (.) *Punt* of *Sluitteeken* afgefcheiden; en het eerste woord van de volgende met een hoofdletter begonnen. Dit vor-

vordert de grootste pauze of rusting in 't leezen.

Maar een Volzin heeft dikwijls twee *Leden*, de voorgaande en volgende : deze worden gescheiden door het (:) *Lidteeken* of *Kolon*; deze heeft kleiner pauze, dan de vorige. Ieder lid heeft dikwijls verscheiden *Snippets*, waar van sommige de allerkleinste pauze vereischen, en andere een weinig meer; de laatste beeldt men uit met het [;] *Halve Lidteeken* of *Semikolon*], de eersten met een (,) *Scheidteeken* [of *Komma*.]

Voor de gemelde teekenen der zinscheiding komen wel eens, of het (?) *Vraagteeken* of [!] *Uitroepteeken* in plaats, wanneer een vraag of klagte, of iets diergelijks geuit is. [128]

§ XLVII.

Voorbeelden van 't gebruik der Zintee- kenen.

Het rechte gebruik der zin- en rustteekenen is van groot belang : doch de meesten zijn hier in gansch onkundig, of zeer gebrekkig, voor al ten aanzien der perioden. Zie hier een

K 2

op-

(128) Van dit alles wordt breeder gesproken door MOONEN bl. 344-349. V. D. PALM III. 52-62, en SEWEL bl. 365-373.

opmerkelijk voorbeeld; lezaj: 34: 16, *Zoekt in het boek des HEEREN, en leeft: niet één van dezen zal'er feilen, 't eene nog 's andere zal men missen*: verplaats nu eens het Lidteeken één woord, achter *niet*: dan wordt de zin gansch omgekeerd; *zoekt in 't boek des HEEREN en leeft niet: één van dezen zal'er feilen* Zo ook Matth: 18: 32, 33. *Gy booze dienstknegt! alle die schuld heb ik u kwijt gesholden, dewijl gij mij gebedden hebt: behoort gij u ook niet over uw mededienstknecht te ontfemen, gelijk ik ook mij over u onfermd heb?*

§ XLVIII.

Van eenige andere Schrijfteekenen.

Het ( ) *Tuffcheninstellingsteeken* besluit in zich, het geen ten overvloede, tot opheldering van den zin, wordt ingevoegd, en dieswegen in 't leezen kan overgeslaagen worden, zonder den zin te stooren: b. v. 1 Theff. 2: 13, *dat, als gij het woord der prediking Gods van ons ontvongen hebt, gij dat aangenomen hebt, niet als der menschen woord, maar (gelijk het waarlijk is) als Gods woord.*

Het (-) *Koppelteeken* gebruikt men tot de samenbinding der woorden en afgebrooken
grec-

greepen op 't eind van een regel. (129)

Het (- -) *Teeken van uitlaating* zet men, daar men iets, om korthed of anderzins, heeft uitgelaaten.

Het (,,) *Teeken van Aanbaaling* stelt men voor ieder regel van 't geen men uit een ander Schrijver aanhaalt.

Het (,) *Teeken van Afwendinge* toont de afwending der voorste letteren van *bet*, *des ik*, tot op 't 's 'k, en meer andere in Dichtkunst zeer dienstig: want voor *bet is*, *des avonds*, *daar ik zal*, leest men een greep korter 't *is*, 's *avonds*, *daar 'k zal*. (130)

Het (..) *Teeken van Greepscheiding* is dienstig tot de rechte spelling van *Baäl*, *Ioël* enz

Het (A) *Teeken van samentrekking* toont, dat *daaden*, *geboden* tot één greep minder is samentrokken in *daân*, *geboôn*. Doch dit is een toevlucht des Dichters.

K 3

§. XLIX.

(129) Over de scheiding der lettergrepen zie aanm. 29.

(130) Langs dezen weg smelt men wel eens drie lettergrepen in een, *dit is bet* in *dit 's 't*; zie HUYD. bl. 491, 492. Zoo snijdt men ook van achteren iets af; b. v. *ik ken geen' man*, *geen' vrouw*, *die volmaakt onzondig is*, voor *geenen man*, *geene vrouw*; zie MOON. bl. 353--356.

§. XLIX.

Van de Klankteekenen. (131)

Deze zijn twee, (') het *Teeken van harde of heldere*, en het (") *Teeken van klemmende uitspraak*. Deze zijn, schoon in Nederduitschen druk niet gebruikelijk, echter somtijds zeer dienstig. Bij voorbeeld, het laatste maakt onderscheid in *een zaak wel overdenken, maar niet doen, en een zaak wel overdenken, en dan uitvoeren*. Het eerste maakt een Klank- en Zinverschil in verscheiden woorden, die bij veelen met de harde *éé* of *óó* worden uitgesproken; als *daar is een God, en daar is één God, wéék* (zacht) en *wéek* (7 dagen), *kóól* (tuinvrucht) en *kool* (vuur enz. (132).

Boven dien in woorden, die met de doffe of heldere korte *a* worden uitgesproken; b. v. *bot*, en *bòs* enz.

§. L.

Van de Laes-konst.

Het oogmerk der Schrijftaale is, dat ze gelezen worde. Tot eene goede opzegging of

(131) Het uitdrukken dezer klankteekenen in 't schrijven vereischt veel nauwkeurigheid, en is daarom buiten gebruik: ZEYDELAAR neemt het echter in acht.

(132) Zie hier meer van, boven, bl. 44. 45.

of hoorbaare *Leezing* wordt vereischt.

1) dat men de gestelde bewoording met eene klare, en duidelijke stemme, en uitspraake, vaardig, net, zoo als 'er staat uitbrengt. Het tegendeel is *valsch leezen*.

2) dat men, naar vereisch van de zinteeke-
nen der perioden, behoorlijk scheidt, en ruste.
Het tegendeel heet *rabbelen*,

3) dat men niet alleen aan de greepen, maar ook aan de woorden en zaken door den nadruk der uitspraake, hier en ginds, naar vereisch, behoorlijken klem geeve. Het tegendeel noemt men *stijf leezen* (133).

4) En, dat men naar de voorkomende stoffe en stijl, door eene eenvoudige, natuurlijke, of eigenaartige *stemleidinge*, de zaken en gemoedsbeweegingen als naar het leeven uitbeelde. Dit is duidelijk en aandoenlijk voor den Toehoorder. Dit is het toppunt der Leeskonste: doch ieder een heeft die gaave niet, en is ook voor zulk onderwijs niet vatbaar. Zulk een houde 'er zich dan ook van af: de minste gemaaktheid is hier aanstoortelijk. Ook voegt hier geen de minste *Gebaarmaa-*

K 4

maa-

(133) De *Klemtoon* valt in Nederd. woorden op derzelver zaaklijk deel; zie HUYD. bl. 356, TEN KATE II: 6. De beteekenis van sommige woorden wordt hier door ook bepaald; zie TEN KATE I. 345. Derhalven moet men hier in de uitspraak nauwkeurig zijn.

152 Van de Teekenen der Schriftraat.

making of beweeging: deze behoort bij de openbaare Redevoeringen. (134)

Deze stoffe vereifchte wel verder uitbreiding: maar de plaats verbiedt zulks. Dit boekje hebbe hier dan zijn.

E I N D E.

(134) Over de *Uitspraak* en *Gebaarmaking* kan iemand, die 'er belang in heeft, gebruik maken van een nuttig werkje van FEAUCHEUR, en FRANCIUS, het welk ook vertolkt is in onze tale.

GE.

GESLACHTLYST

DER ZELFSTANDIGE NAAM- WOORDEN.

Ik heb, bl. 73, beloofd eene Geslachtlijst der zelfst. Naamw., welke meest gebruikelijk zijn, en welke uit de regelen, bl. 66-72 opgegeven, niet kenbaar waren, hier achter te laten volgen. Zie hier dezelve. Bij elk woord is het geslacht aangeteekend: M. beduidt het *Manlijke*, V. het *Vrouwlijke*, O. het *Onzijdige*. HOOGSTR. en KLUIT geven 'er, in hunne *Lijst*, bewijs voor op: daarom heb ik, bl. 73, den weetgierigen Lezer derwaarts heen gewezen. Doch sedert is mij de *Geslachtlijst* bezorgd, die onlangs door den Hr J. PIETERSON, achter deszelfs *Rhapsodia van Nederd. Taalkunde*, is uitgegeven. Deze heeft veel woorden, die bij HOOGSTR. en KLUIT ontbreken, aangevuld; de drukfeilen van hunne *Lijst* verbeterd; sommige woorden meer bekrachtigd; en verschilt slechts in 22 woorden, waar van eenige door ons bijgebracht en met (*) geteekend zijn. Over woorden die met (†) gemerkt zijn, zie men HOOGSTR. en KLUIT; en PIETERSON over zulke, die het teeken (†) achter zich hebben. Nu volge onze *Lijst*

152 Geslacht-lijst der zelfst. Naamw.

zelve, die alleenlijk daarom wordt bijgebragt, omdat elk eerst beginnende, of mingeoefende *Kluit* of *Pieterfan* niet bezitten zal.

<p>A.</p> <p>Aal, M. zalmoes, V. aanbeeld, O. aandacht, V. aangezigt, O. aanhang, M. aanleg, M. aanschijn, O. aanschouw, M. aanwas, M. aanwenst, V. aanzien, O. aanzoek, O. † aap, M. aardbodem, M. aarde, V. aardkloot, M. aardrijk, O. aars, M. aart, M. aas, O. abrikoos, M. † acht, V. achterdocht, V. adder, V. † adel, M. adelaar, M.</p>	<p>adeldom, M. adem, M. ader, V. affaat, M. affcheid, O. air(koornair), V. akker, M. alkoran, M. almanak, M. ambacht, O. ambt, O. angel, M. angst, M. † anker, O. antwoord, O. appel, M. arbeid, M. arm, M. armoede, V. as, V. † asch, V. avond, M. avondmaal, O.</p>	<p>bad, O. bak, M. bal, M. balk, M. balsam, M. ban, M. band, M. banier, V. bank, V. bast, M. bazuin, V. bed, O. bede, V. bedrog, O. beek, V. beeld, O. been, O. † beer, M. beest, O. beet, M. † begeerte, V. † begin, O. behoefte, V. bek, M. beker, M. belang, O. belofte, V. bende, V. berg, M. bergte, V.</p>
	<p>B.</p> <p>Baak, V. baan, V. baard, M. baas, V.</p>	

beu-

beu
 beu
 beu
 beu
 beze
 bēzi
 bibel
 biech
 bier
 bijl
 bil
 blaas
 blaas
 blad
 blij
 blikf
 bloec
 bloei
 bloer
 bloei
 blok
 bod
 bode
 boed
 boeg
 boek
 boer
 boez
 boog
 boor
 boor
 bort
 bos
 bos

beugel, M.	bofch, O.	dienft, M.
beurs, V.	brand, M.	dier, O.
beurt, V.	breidel, M.	dijk, M.
bevel, O.	brein O.	dij, V.
bezem, M.	bres, V.	ding, O.
bézie, V.	breuk, V.	difch, M.
bibel, M.	brief, M.	diftel, V.
biecht, V.	brood, O.	doel O.
bier, O.	brug, V.	donder, M.
bijl, V.	buik, M.	dood, M. †
bil, V.	buit, M.	doop, M.
blaam, V.	bundel, M.	doorn, M.
blaas, V.	burg, M.	doos, V.
blad, O.	buurt, V.	dorp, O.
blijk, O.		dorpel, M.
blikfem, M.	D.	dorft, M.
bloed, O. †	Daad, V.	draad, M. †
bloei, M.	dag, M.	draai, M.
bloem, V.	dageraad, M.	dras, M. O. ††
bloefem, M.	dak, O.	dragt, V.
blok, O.	dal, O.	drang, M.
bod, O.	damp, M.	drank, M.
bodem, M.	dank, M.	drek, M.
boedel, M.	dans, M.	drift, V.
boeg, M.	darm, M.	droom, M.
boek, O.	dauw, M.	druif, V.
boete, V.	deeg, O.	druk, M.
boezem, M.	deel, O.	druppel, M.
boog, M.	degen, M.	duim, M.
boom, M.	dek, O.	dwang, M.
boon, V.	deken (dek-	
boor, V.	fel), V.	E.
borft, V. †	deugd, V.	Ebbe, V.
bos, bus, V.	deur, V.	echt, M. †
bos bundel, M.		edik, M.

edik, M.
 eed, M.
 eer, V.
 eerbied, M.
 eeuw, V.
 ei, O.
 eigendom, M. †
 eiland, O.
 einde, O.
 eisch, M.
 el, V.
 elende, V.
 emmer; M.
 ente, V.
 erast, M.
 erts, M.
 etter, M.
 euangelie, O.
 evenaar, M.
 ezel, M.

F.

Fabel, V.
 fakkel, V.
 feest, O. †
 feil, V.
 fluim, V.
 fluit, V.
 fontein, V.
 form, V. †
 fout, V.

G.

Gaard; gaarde, M. V. †
 gade, V.
 gal, V.
 galg, V.
 galm, M.
 gang, M.
 gans, V.
 garen, O.
 garve, V.
 gebed, O.
 gebeente, O.
 gebergte, O.
 gedaante, V.
 gedacht, O, V. †
 geding, O.
 geessel, M.
 geest, M.
 geheim, M.
 gelaat, O.
 geld, O.
 gelid, O.
 gelofte, V.
 gemak, O.
 gemeente, V.
 gemoed, O.
 genade, V.
 genoeg, O.
 gerecht, O.
 gerst, V.
 gerucht, O.
 geschil; O.
 gest, V.
 gestalte, V.
 gestarnte, O.

gesteente, O.
 getal, O.
 geur, M.
 gevaar, O.
 gevel, M.
 gevogelte, O.
 gewaad, O.
 gewelf, O.
 geweld, O.
 geweest, O.
 gezag, O.
 gezigt, O.
 gezin, O.
 glans, M.
 glas, O.
 glimp, M.
 gloed, M.
 goot, V.
 gordel, M.
 gordijn, V.
 goud, O.
 graad, M.
 graan, O.
 graf; O.
 gras, O.
 greep, V.
 greep (van grijpen) M. † †
 grendel, M.
 groei, M.
 groete, V.
 gros, O.
 gruis, O.
 gulden, M.
 gunst, V.

H.

H.	hoest, M.	Jaar, O.
Haak, M.	hof (tuin), M.	jagt, V.
haard, M.	hof (eens ko- nings) O.	jagt, (vaartuig), O.
haaft, V.	hond, M.	jeugd, V.
haat, M.	honger, M.	juk, O.
hagel, M.	hoofd, O.	K.
hair, O.	hooi, O.	
balm, M.	hoon, M.	Kaars, V.
hals, M.	hoop (sta- pel). M.	kabinet, O.
hamer, M.	hoop (verwach- ting), V.	kaf, O.
hand, V.	hoorn, M.	kalf, O.
handel, M.	hout, O.	kam. M, V. †
harnas, O.	houw, M.	kamer, V.
harp, V.	huid, V.	kamp, M.
hart, O.	huis, O.	kan, V.
have, V.	hulde, V.	kandelaar, M.
haven, V.	hulp, V.	kap, V.
haver, V.	hut, V.	kapel, V.
heide, V.	huur, V.	kast, V.
heil, O.	huwelijk, O.	kafteel, O.
heir, O.		keel, V.
hel, V. †		keer, M.
helft, V.	I.	kelk, M.
helm, M.	Inborst, V.	kemel M.
hemd, O.	ingewand, O.	kerk, V.
hemel, M.	inhoud, M. †	kerker, M.
herberg, V.	inkeer. M.	kerkhof, O. †
herftt, M.	inkt, M.	kern, V.
heup, V.	invoer, M.	keten, V.
heuvel, M.	inzigt, V. †	keur, V, M. †
hitte, V.		kiel, V.
hoed, M.		kin, V.
hoede, V.		kind; O.
hoek, M.	J.	klaauw, M.
		klagt, V.

178 **Geflachtlijst der zelfst. Naamw.**

klagt, V.	kudde, V.	lilie, V.
klank, M.	kuil, M.	lemmet, O.
kleed, O. †	kunde, V.	lente, V.
kleinood, O.	kunne, V.	lepel, M.
kleur, V.	kunst, V.	les, V.
klinker, M.	kus, M.	letter, V.
klok, V.	kuffen, O.	leugen, V.
klooster, O.	kust, V.	leuze, V.
kloot, M.	kwaal, V.	leven, O.
kluft, V.		lever, V.
knie, V.	L.	lichaam, O.
knoop, M.	Laan, V.	licht, O..
koe, V.	laars, V.	lid, O.
koers, M.	lach, M.	lied, O.
koets, V.	ladder, V.	liefde, V.
kolk, V. †	lade, V.	lier, V.
konst, V.	lage, V.	lyf, O.
konst, V.	laken, O.	lyftocht, M. †*
koord, V.	lam, O.	lijk, O.
koorn, O.	lamp, V.	lijst, V.
koorts, V.	land, O.	linie, V.
kop, M.	lans, V.	linnen, O.
korf, M.	lantaarn, V.	lint, O.
koude, V.	lap, M.	lip, V.
kracht, V.	last, M. †	lift, V.
kreet, M.	laster, M.	liverei, V.
krijg, M.	lat, V.	loef, V.
kring, M.	leed, O.	lof, M.
kroon, V.	leedwezen, O.	lommer, V.
krooft, O.	leem, O.	long, V.
kruid, O.	leen, O.	lood, O.
kruik, V.	leere, V.	loon, M. O.
kruim, V.	leest, V. †	loop, M.
kruin, V.	leger, O.	loot,
kruis, O.	lei, V.	(scheut) V.
		lot, O.

lot, O.	mier, V.	N.
lucht, V.	myl, V.	Naald, V.
luik, O.	myn, V.	naam, M.
luim, V.	myt, V. †	nacht, M.
luis, V.	mijter, M.	nadeel, O.
luister, M.	milt, V.	nagel, M.
luft, M.	min, V.	natuur, V.
	minuut, V.	navel, M.
M.	mirrhe, V.	neep, V.
Maag,	misbruik, O.	nek, M.
(vriend,) M.	misdriff, O.	nerf, V.
maag, V.	mift, M.	nest, O.
maan, V.	modder, M.	net, O.
maand, V.	moed, M.	netel, V.
maat, V. †	moeras, O.	neus, M.
magazijn, O.	moes, O.	nevel, M.
magt, V.	mol, M. †	nier, V.
mam, V.	molen, M.	nijd, M. †
maede, V.	mond, M.	nooddruff, V. †
manier, V.	moord, M.	noorden, O.
mantel, M.	morgen, M.	noot, V.
masker, O.	morgen,	nut, O.
maft, M. †	(land), O.	
mededogen, O.	moffel, V.	O.
meel, O.	most, M.	Ocean, M.
meer, meir, O. †	mouw, V.	ochtend, M.
melk, V.	mudde, O.	oever, M.
menfch, M. †	mug, V.	offer, O.
merg, O.	muil, bek, M. †	offerande, V.
merk, O.	muis, V.	oievaar, M.
merkt, V.	munt, V.	olie, V.
mes, O.	muſch, V.	olifant, M.
metaal, O.	muur, M.	once, V.
middel, O. †		onderhoud, O.
midden, O.		onder-

onderscheid, O.	P.	pis, V.
onderwijs, O.		pit, O. <i>V.</i> * †
ongelijk, O.	Paal, M.	plaag, <i>V.</i>
ongeluk, O.	paar, O.	plaafter, <i>V.</i>
ongemak, O.	paard, O.	plaat, <i>V.</i>
ongenoegen, O.	paarl, V.	plaats, <i>V.</i>
onheil, O.	padde, V.	plank, <i>V.</i>
ontvangst, V.	pad, (weg), O.	plant, <i>V.</i>
onthaal, O.	pak, O.	plein, O.
ontucht, V.	paleis, O.	pleit, O. †
ontzag, O.	palm (der hand,) <i>V.</i>	plek, <i>V.</i>
onweder, O.	pan, V.	plicht, M.
oog, O. †	pand, O.	ploeg, <i>M.</i>
oogmerk, O.	pap, V.	plooi, <i>V.</i>
oogst, M.	papier, O.	pluim, <i>V.</i>
oor, O. †	paradijs, O.	poel, <i>M.</i>
oordeel, O.	park, O.	polder, <i>M.</i>
oorlog, M. †	parlement, O.	pols, <i>M.</i> †
oorsprong, M.	partij, V.	pomp, <i>V.</i>
oorzaak, V.	pas (stond), O.	ponjaard, <i>M.</i>
oosten, O.	pas (door- toegt), M.	poort, <i>V.</i>
oproer, M.	pascha, O.	poos, <i>V.</i>
opschik, M.	pasloot, O.	post, <i>M.</i> †
opstel, O.	passer, M.	pot, <i>M.</i>
opzet, O.	pen, V.	praal, <i>V.</i>
opzigt, V. †	penning, M.	praat, <i>M.</i>
orakel, O.	perkament, O.	pracht, <i>V.</i>
orde, V.	pers, V.	prang, <i>V.</i>
orgel, O.	pest, V.	preek, <i>V.</i>
orkaan, M.	peul, V.	prent, <i>V.</i>
ouwel, M.	pijl, M.	prieel, O.
oven, M.	pijn, V.	priem, <i>M.</i>
overleg, O.	pijp, V.	prijs, <i>M.</i>
overschot, O.	pin, V.	prikkel, <i>M.</i>
		proef, <i>V.</i>
		profijt, O.

pronk, M.
 prooi, V.
 pruim, V.
 psalm, M.
 punt, O. †
 punt, V. † ‡
 put, M.

R.

Raad, M.
 raam, M.
 rad, O.
 ramp, M. V † ‡
 rand, M.
 rang, M.
 rantsoen, O.
 recht, O.
 rede, V.
 reden, V.
 ree, reede, V.
 reeks, V.
 regel, M.
 regen, M.
 register, O.
 rei, M.
 reis, V.
 rest, V.
 reuk, M.
 rib, V.
 riem, M.
 riet, O.
 rijk, O.
 rykdom, M.
 rym (dicht)
 O. † ‡

riimpel, V.
 ring, M.
 rivier, V.
 roede, V.
 roem, M.
 roep, M.
 roest, M.
 rogge V.
 rok, M.
 rol, V.
 rondas, V.
 ronde, V. ‡
 *roof (buit) M. †
 rook, M.
 rots, V.
 rotting
 (stok) M.
 rouw, M.
 rugge, M.
 ruk, M.
 rust, V.
 rij, V.

S.

Sabbat, M.
 fabel, V. †
 saizoen, O.
 sap, O.
 sceptor, M.
 schaamte, V.
 schaap, O.
 schar, V.
 schaats, V.
 schade, V.

L

schaduw, V.
 schakel, V.
 schandaal, O.
 schande, V.
 schandvlek, V.
 schans, V.
 schat, M.
 schave, V.
 schavot, O.
 schade, V.
 schedel, M.
 scheen, V.
 schel, V.
 schelling, M.
 schelm, M.
 schelp, V. †
 schepel, O.
 scherm, M.
 schers, V.
 scheur, V.
 scheurbuik, V.
 scheut, M. ‡
 schicht, M.
 schijf, V.
 schijn, M.
 schik, M.
 schil, V.
 schild, O, M †
 schim, V.
 schimp, M.
 schip, O.
 schob, V.
 schoen, M.
 schok, V.
 schoof, V.
 school, V.

162 Geslacht-lijst der zelfst. Naamw.

school, V.	flang, V.	snuit, M.
schoor, M.	flede, V.	snuiter, M.
schoorsteen, M †	sleep, M.	foldij, V.
schoot, M. † ‡	fleet, V.	fom, V.
schop (spade) V.	fleur, V.	foort, V. †
schors, V.	fleutel, M.	fop, O.
schotel, V.	flyk, O.	spade, V.
schouwburg, M.	flym, O.	span, V.
schouder, V.	flinger, M. ‡	speeltuig, O.
schraag, V.	slip, V.	speen, V.
schraap, V.	sloep, V.	speer, V.
schram, V.	sloot, V.	spek, O.
schrede, V.	slot, O.	spel, O.
schreeuw, M.	sluier, M.	spelonk, V.
schrift, V, O. † ‡	sluis, V.	spiegel, M.
schrik, M.	smaad, M. V. †	spier, V.
schroef, V.	smaak, M.	spies, V.
schroom, M.	smak, M.	spijker, M.
schubbe, V.	smak	spijs, V.
schuif, V.	(schip), V.	spijt, V. †
schuim, O.	smaragd, M.	spil, V.
schuit, V.	smeer, O.	spin, V.
schuld, V.	smert, V.	spits, V. † ‡
schurft, O.	smet, V.	spleet, V.
schut, O.	smook, M.	splinter, M. †
schuur, V.	snaar, V.	spoed, M.
serpent, O.	snap, M.	spoel, V.
fexe, V.	snavel, M.	spons, V.
fieraad, O.	snede, V.	spook, O.
fikkel, V.	sneuw, V. † ‡	spoor (voet- stap), O. †
firoop, V.	snik, M.	spoor (prikkel) V.
flaap, M.	snip, V.	spot, M.
flach, O. †	snoek, M.	spraak, V.
flag, M. ‡	snoer, O.	spreuk, V.
flak, V.	snuf, M.	

spriet,

spriet, M. †	stooft, V.	tabernakel, M.
sprong, M.	stoot, M.	tafel, V.
spriet, V.	stoppel, V.	tak, M.
spuit, V.	storm, M.	talent, O. †
staaf, V.	straal, M.	tand, M.
staal, O.	straat, V.	tang, V.
staart, M.	straf, V.	tap, M.
staat, M.	strand, O. † ‡	tapijt, O.
stad, V.	streek, V. †	tarwe, V.
staf, M.	streep, V.	tasch, V.
stal, M.	streng, V.	tast, M. †
stam, M.	striem, V.	teeken, O.
stand, M.	strijd, M.	teem, M.
standaart, M.	strik, M.	teen (aan den voet), M.
stang, V.	stroo, O.	teen (roede), V.
stank, M.	stroom, M.	tekst, M.
stap, M. †	strop, M.	telg, V.
stapel, M.	strot, M.	tempel, M.
star, V.	struik, M.	tent, V.
steeg, V.	studie, V.	tepel, M.
steek, M.	stuipt, V.	term, M.
steel, M.	stuit, M.	test, V.
steen, M.	stuiwer, M.	testament, O.
stem, V.	stuk, O.	teug, V.
stempel, M.	stulp, V.	teugel, M.
steun, M.	stut, M. V. † ‡	thee, V.
stevet, V.	suiker, V.	theologie, V.
steven, M.	sijllabe, V.	tichel, M.
styl, M.		tijd, M.
stip, V. †	T.	tijding, V.
stoel, M.		til, V.
stoet, M.	Taak, V.	tin, O.
stof, V. †	taal, V.	tinne, V.
stok, M.	tabak, M.	tip, M.
stond, M.	tabberd, M.	

titel, M.	troep, M.	Vaak, M.
tittel, M.	trom, V.	vaars(koe), V.
robbe, V.	trommel, V. †	vaars, O.
toefstel, M.	trompet, V.	vaart, V.
toets, M.	tronie, V.	vaart (voort- gang) M. † ‡
toeval, O, M †	tronk, M.	vaarwel, O.
toevoer, M.	troon, M.	vacht, V.
toezicht, V.	troost, M.	vadem, M.
tocht, M.	tros, M.	vader, M.
tol, M. †	trouw, V.	vak, O.
tombe, V.	tucht, V.	val, M. †
ton, V.	tuig, O.	val (om te van- gen), V.
rontel, O. †	tuin, M.	valei, V.
tong, V.	tuit, V.	valies, O.
tooi, M.	tulp, V.	valk, M.
toom, M.	turf, M.	valreep, M.
toorn, M.	tweebak, V.	vang, M.
toorts, V.	tweespalt, V.	vangst, V.
top, M.	twyfel, M.	var, M.
toppunt, O.	twist, M.	vat, O.
toren, M.		vedel, V.
touw, O.		veder, V.
traan (der oob- gen), M. †	U.	vee, O.
tralie, V.	Uchtend, M.	veeg, M. †
trans, M.	uil, M.	veen, O.
trant, M.	uiterste, O.	veer (over- vaart), O.
trap, M.	uitham, M.	vel, O.
trechter, M.	uifchor, O.	veld, O.
tred, M.	uitftek, O.	velg, V.
trein, M.	uitftel, O.	vendel, O.
trek, M. †	uitvoer, M.	venijn, O.
trezor, O.	uur, O. †	venfter, O. † ‡
triumf, M.		ver-
trits, V.	V.	

verband, O.	vinkeflag, O.	volk, O.
verdienste, V.	visch, M.	vond; M.
verdriet, O.	vlaag, V.	vonk, V.
verf, V.	vlade, V.	vonnis, O.
vergif, O.	vlag, V.	vont, V.
verhemelte, V.	vlak, V.	voordacht, V.
verken, O.	vlak (vlakke) O.	voorhof, O.
verlangen, O.	vlam, V.	voornemen, O.
verlangst, V.	vlas, O.	voorraad, M.
verlof, O.	vlech, V.	voorval, O.
vermoeden, O.	vleesch, O.	voorwaarde, V.
vermogen, O.	vlegel, M.	voorzaat, M.
vernis, O.	vlek	vore (ploeg-
vernunft, O.	(dorp), O. †	finede), V.
verschiet, O.	verk, V.	vork, V.
verschid, O.	vleugel, M.	vorm, M.
verschot, O.	vlieg, V.	vorfch, M.
verflag, O.	vliering, V.	vorst (in den
verftand, O.	vlies, O.	winter), V.
vertoog, O.	vlym, V.	vorftendom, O
verwelf, O.	vlijt, V.	vos, M.
vet, O.	vlinder, M.	vouw, V.
veulen, O.	vloed, M.	vraag, V.
vezel, V.	vloek, M.	vraat, M.
vierkant, O.	vloer, M.	vracht, V.
vijand, M.	vloo, V. †	vrede, M.
vijg, V.	vloot, V.	vrees, V.
vijl, V.	vlot, O.	vrek, M.
vijt, V.	vlucht, O. †	vreugd, V.
vijver, M.	vodde, V.	vrijdom, M.
vijzel, M.	voeder (voor	vrouwmenfch,
vilt, M.	beesten), O. †	O. † †
vin, V.	voeg, V.	vrouwspers-
vinger, M.	voet, M.	foon. O. †
vink, M.	vogel, M.	vrucht, V.

vuilte, V.	wee, O.	wijnstok, M.
vuist, V.	weedom, M.	wijze, V.
vuur, O.	week, V. †	wil, M.
	weelde, V.	wild, O.
W.	weer, (ram), M.	wimpel, M.
	weer, (in de	wind, M.
Waag, V.	weer), V.	winde, V.
waaiet, M.	weg, M.	winkbraauw, V.
waan, M.	wegge, V.	winkel, M.
waarde, V.	wei, (hui) V.	winst, V.
waassem, M.	weide, V.	winter, M.
wacht, V. †	welle, V.	wip, V.
wagen, M.	wenk, M.	wissel, M. V.
wake, V.	wensch, M.	wit, O.
wal, M.	wereld, V.	woede, V.
walg, V.	werf, O.	woeker, M.
wambuis, O.	werk, O.	woestijn, V.
wan, V.	werfel, M. †	wol, V.
wand (op een	wesp, V.	wolf, M.
fchip), O. †	westen, O.	wolk, V.
wand (zijde) M.	wet, V.	wonde, V.
wandel, M.	wezen, O.	wonder, O.
wang, V.	wicht, O. †	wooning, V.
wanne, V.	wieg, V.	woord, O.
want (hand-	wiek, V.	worm, M.
fchoen), V. †	wiel, O.	worp, M.
wantrouwen, O.	wier, O.	worst, M.
wapen, O. †	wierook, M. †	wortel, M.
was, wasch, O.	wigt, O. † †	woud, O.
wasdom, M.	wijf, O.	wraak, V.
water, O.	wijk, V. †	wrak, O.
watte, V.	wijl, V.	wrak, V.
web, O. †	wijn, M.	wrat, V.
wedde, V. †	wijngaard, M.	wrevel, M.
weder, O. †	wijnkoop, M.	wrok, M.

wrong,

wrong, V.	zeil, O.	zucht (begeerte) V. †
	zenuw, V.	zucht (klagte) M. †
Z.	zerk, M. †	zuiden, O.
	zet, M.	zuil, V.
Zaad, O.	zetel, M.	zuivel, O.
zaag, V.	zever, V. †	zwaai, M.
zaak, V.	zicht, V.	zwaan, V.
zaal, V.	ziel, V.	zwaard, O.
zadel, M.	zijde, V.	zwachtel, M.
zak, M.	zijl, V.	zwaluw, V.
zalf, V.	zilver, O.	zwang, M.
zand, O.	zin, M.	zwavel, V. †
zang, M.	zode, V.	zweep, V.
zede, V.	zoen, M.	zweer, V.
zee, V.	zok, V.	zweet, O.
zeef, V.	zolder, M.	zwenk, M.
zeel, O.	zoldij, V.	zwerk, O.
zeep, V.	zomer, M.	zwerm, M.
zeer, O.	zon, V. †	zwier, M.
zege, V. †	zonde, V.	zwijm, V.
zegel, O. †	zool, V.	zwijn, O.
zegen, M. †	zoom, M.	
zegepraal, V.	zorg, V.	
	zout, O.	

BLADWYZER

DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

Het Syfergetal wyft de bladzyden aan : het enkele getal toont des Schryvers werk ; de bygevoegde * de aanmerkingen van den Uitgever.

A.

A te kiezen boven *ae* in *zaak*, enz. om redenen 19-22^a.

c der Latynen wordt verworpen in onze spra- ke 8^a.

ae heeft geen' vermengden klank als de *Eta*, en moet niet gebruikt worden in *paerd* enz. 11^a; -- *ae* wordt door velen gespeld in *zaak* enz. doch wordt verworpen, en *aa* met redenen aanprezen 19-22^a.

Adjectiva zie *Byvoegtyke Naamwoorden*.

Adoerbia zie *Bywoorden*.

Afsnyding of Paragraaf 146.

ai en *ei* verwisseld 48^a.

al, *alle*, *allerlei*; derzelver buiging onderzocht 106^a, 107^a.

aller beduidt den hoogsten trap 93^a.

als en *dan* verschillen 93, 93^a.

altijd en *altoos* 145^a.

Amsterdammer schippers 90^a.

Artikels zie *Voorleden*.

B.

B.

B en *p* 51-53, 53-56^a

behalven 139^a.

beminnen; tydvoeging van dit werkwoord
113-122.

bidden; tydvoeging van dit werkw. 113-122.

Byvoeglijke Naamwoorden; beschreven 85,

86; -- aart en buiging der stoffyke by-

naamw., die op *en* uitgaan 86 86^a, 87^a.

--byv. woorden als Bijwoorden gebruikt

137.

Bijwoorden; of veranderlijk zijn 61, 61^a --

derzelver aart 135; -- oorsprong 135^a, 136^a;

--soorten 136^a, 136-138; -- wanneer *n* in 't

meerv. hebben 95^a.

hont en *hond* 59^a.

hoot, en *hoo* 59^a.

bos, *bosch*, *bus* 58.

C.

C een uitheemsche letter 3; -- wordt ge-

bruikt in *cb* 4, 5; -- is een talletter 8, 8^a; --

luitd voor *a*, *o*, *u* als *k*, voor *e*, *i*, *ij*, *y* als

f. 7^a, -- *c* en *k* 4^a, 5^a, 7^a.

Casus zie *Naamvoallen*.

cb 4^a, 5, 7^a, 8^a; -- *cb* en *g* 51-53, 53-56^a.

Comparatio zie *Vergrooting*.

Conjugatio zie *Tijdvoeging*.

Conjunciones zie Voegwoorden.

D.

D'een talletter 8, 8^a.

d en : 51-53, 53-56^a.

daar is 'er 137^a.

daar van daan 137^a.

dan en *als* verschillen 93-93^a.

Declinatio zie *verbuiging*.

Deelwoorden; derzelver aart, *verbuiging*, *vergrooting* 133-135, 133-135^a -- onderzoek naar den uitgang der lydende Deelwoorden op *d* en : 133^a; 130^a. en naar de buiging der Deelw. op *en* 134^a; --- als Bijwoorden gebruikt 137, 138.

den mag niet gezegd worden in den 1 naamv. van 't manl. eenv. 79^a.

der zie *eener*.

dewijl en *terwijl* 145^a.

deze, *dit* verbogen 104, 105.

dezelve en *dezelfde* 96^a.

die, *dat* verbogen 101-104.

diens, *dies*, *dier* 102^a.

dit 's 't 149^a.

doch en *toch* 145^a.

Drieklanken 13^a.

drinken en *drenken* 58.

dt winneer gespeld moet worden 57, 57^a.

du, *dij* 100, 100^a.

E.

DER VOORNAAMSTE ZAKEN

E.

E is zacht en scherp 10^a, 18, 18^a.

ee is dof of helder in sommige woorden; het welk beredeneerd wordt 34-45^a.

eener, **der** in den 3 naamv. van 't vrouwl. eenv. 79^a.

ei en **ai** verwisseld 48 *a*; -- **ei** en **ij** onderscheiden 49, 50, 50^a.

en, **ende**, 145^a.

Etymologia 60^a.

eu 10, 11, 11^a; -- **eu** en **u** zijn onderscheiden 45, 46; -- **eu** wordt ook met **oe**, **ue** o en e verwisseld 46^a.

eui 13^a, 46^a.

F.

F en **v** 51-53, 53-56^a.

G.

G en **ch** 51-53, 53-56^a.

Gebaatmaking 151, 152^a.

gemeene Letters zie *Letters*.

Gerundia 114^a.

Geflchten der Naamwoorden zijn drie 62, 63^a; -derzelver oorsprong 63^a; -ze moeten in acht genomen worden 64^a, - verkeerde kenmerken van dezelve 64^a, 65^a; -- waar uit

ze

rbuiging, ver-
nderzoetsaar
woorden op
buiging der
Bijwoorden
den 1 naamv.

n 57, 57^a

E.

B. L. A. D. W. A. Y. Z. E. R.

ze te kennen zijn 65^a; -- bijzondere waarnemingen omtrent het manl. 66^a, omtrent het vrouwl. 67 69^a, en het onzijdige geslacht 69^a 70^a; -- algemeene waarnemingen 70 73^a; -- geschiedt der gebruikelijkste naamwoorden 153 en volgg.
gij verbogen 99.

H.

H achter *Jebova*, *sela* te verwerpen 8^a.
baar, *ben*, *bun* zijn onderscheiden 98^a.
Halve Lidteeken of *Semikolon* 147.
beind en *veer* 137^a.
ben zie *baar*.
beur 98^a.
bet 137^a 110, 112^a.
bij verbogen 99.
Hoofdletters zie *Letters*.
bun zie *baar*.

I.

I een talletter 8, 8^a; -- *i* en *j*, ook *I* en *J* zijn onderscheiden in teeken 2, 2^a.
ie 10, 11, 11^a; -- *ie* en *ij* zijn onderscheiden 46, 46^a; -- *ie* en *ui* verwisseld 48^a.
ik verbogen 99.
immer en *oois* 137^a.
Interjectiones zie *Tusschenwerpsels*.

Y.

DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

Y.

Ij en *Y* zijn onderscheiden 2^a, 3, 5^a, 6^a;
-- worden veeltijds door elkanderen ver-
ward 5^a; -- zijn geen Nederd. Klinkers 10^a;
-- *ij* en *ie* zie *ie*; -- *ij* en *ei* zijn onder-
scheiden 49, 50, 50^a.

K.

K en *c* 4^a, 5^a, 7^a.

Klankteekenen 150, 150^a.

Klemtoon 151^a.

Klinkers; enkele, samengestelde *eu*, *ie*, *oe*
9, 10; -- derzelver Klankvorming 9^a; --
Klank 10^a; -- hier toe behooren *ij* en *y*
niet bij ons 10^a; -- overeenkomst tusschen
onze, en de Klinkers der naburige talen
10^a; -- derzelver langheid 15, 16, 17,
17^a; welke niet aangewezen moet worden
door verdubbeling in *Adam*, *Vaader* 17;
-- kortheid 18; -- klinkers, die verlengd
worden, vereischen verdubbeling van huns
gelijken, b. v. *aa*, *ee*, niet *ae* 19; dit
wordt bewezen 19-22^a; -- het gebruik van
één of twee Klinkers maakt groot verschil
in klank en beteekenis 20-22 -- dat men
twee Klinkers in de meerv. *zaaken* enz.
gebruiken moet, beweert onze Schrijver met
redenen 22-25; doch die redenen worden
we-

B L A D W Y Z E R

derlegd in de aanm. en de spelling van zaken verdedigd 25 34^a; -- in sommige woorden blijft echter nog de *ee*, en *oo*; het welk beredeneerd wordt 34-45^a.

Kolon of Lidteeken 147.

Komma of Scheidteeken 147.

Konsonanten zie Medeklinkers:

koude 68^a.

ks en *x* 3, 5^a.

kw en *q* 5^a.

L.

L een talletter 8, 8^a.

laten; dat wij hier van zeggen moeten *laat ons*, niet *laten wij*. schoon de Schrijver dit laatste ook goedkeurt 115, 116, 116^a, 117^a.

Latijsche woorden in onze tale gebruikt wordende moeten niet verbogen worden 3; -- eischen een' Nederd. uitgang 4^a.

Leeskonst 150 152, 151^a, 152^a.

Lettergrepen 14; -- derzelve scheiding 50^a, 51^a.

Letters; derzelve getal, gedaante, naam 1, 2; -- hoofdletters 1, gemeene 2; -- gebruik der hoofdletters 1^a; -- zijn onderscheiden in Klinkers en Medeklinkers 9-12.

Lidteeken of *Kolon* 147.

lieden 100, 100^a.

liggen en *leggen* 58, 58^a.

ligt en *licht* 59^a.

M.

DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

M.

M een letter 8, 8^a.

Medeklinkers beschreven en aangewezen 11, 12; -- hunne verwantschap in opzigt der vorming, der naburige talen, der samenvoeging en verwisseling 12^a; -- verdubbeling van medeklinkers 50. 51.

Meervoudige van woorden, die op een tweeklank in 't eenv. eindigen 48. 49; -- uitgang van 't meervoudige 84^a, 85^a. in bijv. w. 95^a.

miffchien 137^a.

N.

*N*s en *naar* 139^a.

Naamvallen beschreven, en opgenoemd 74, 75 -- derzelver namen beredeneerd 75. 77^a; -- naamv. heeft meer dan éénen uitgang 82^a. 83^a; -- 3 en 6 naamv. van 'tonzyd 84^a.

Naamwoorden of zelfstandige Naamwoorden eindigen oudtijds op e 26^a, 27^a, 81^a. 82^a; beschreven 62; -- zyn Eigene of Gemeene 62; -- derzelver afleiding en berekening 62^a; -- derzelver buiging zie *verbuiging*.

noch *nocht* en *nog* 59^a, 145^a.

nooit en *nimmer* 137^a.

O.

O.

oe der Latijnen wordt bij ons verworpen 8^a.
oe 10, 11; -- *oe* en *oo* verschillen 47; wierden
 oudrijds verwisseld 47, 47^a; -- *oe* en *ou*
 verwisseld 47^a.

of en *ofte* 145^a.

ooit en *immer* 137^a,

oo is in sommige woorden helder of dof 34-
 45^a; -- *oo* en *oe* zie *oe*.

op 139^a.

P.

P en *b* 51-53, 53-56^a.

Paragraaf of Afsnijding 146.

Personen der werkwoorden 111, 111^a; 112^a.

Periode of Volzin 146.

pb moet by ons niet gebruikt worden, maar
f 8^a.

Praepositiones zie *Voorzetsels*.

Punt of sluitteeken 146.

Q.

Q is een uitheemsche letter 3, 7^a; -- *q* en *kw*.
 3, 5^a.

R:

R en *r*; derzelve onderscheid 2, 2^a.

re-

DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

rede en *reden* 59^a; -- *rede* en *reede* 44^a.

S.

S is scherp 53^a 54^a; -- *s* en *f* onderscheiden 2, 2^a; *f* en *z* in uitheemsche woorden 8^a; -- *f* en *z* 51-53, 53-56^a.

Samenkoppeling der woorden 63^a.

Scheidteeken of *komma* 147.

Schrijfteekenen 148, 149.

Semikolon 147.

Sluitteeken of *Punt* 146.

Spelling van uitheemsche woorden te richten naar zekere regels 4-8^a; -- Spelling, waar in bestaat 14; -- regels hier omtrent 14, 15, 15^a; -- is moeilijk 15^a, 16^a; -- men heeft hier dikwijls nuttelooze twisten 16^a.

Stijl; onderscheid tusschen een gemeenzamen, deftigen, en hoogdravenden stijl in de spelling is niet zeker 80^a, 81^a.

T.

Tacheraan, onderscheidt het eenv. en meerv. in de gebied. wijze 115^a; -- wanneer achter den 2 en 3 pers. komt 119^a, 120^a.

t en *d* 51-53, 53-56^a.

t in *dt* zie *dt*.

Taaldeelen opgegeven 60, 60^a, 61^a; -- hoe veranderd worden 61, 61^a.

M

Tal-

Talleters 8, 8^a.

te is ook wel de uitgang van den 2 tijd 117^a.

-- wanneer *te* voor de onbep. wijze komt 114^a; -- *te*, *ten*, *ter* zie *ten*.

Teekenen der schrijftaale 146-149; -- voorbeelden van derzelver gebruik 147, 148;

-- Klankteekenen 150, 150^a.

tegen, *tegens* 139^a.

ten, *ter*, *te* 140, 141, 140, -142^a.

ter zie *ten*.

terwijl en *dewijl* 145^a

th 7^a.

Tijden der werkw. beschreven en genoemd 110, 111^a.

Tijdvoeging der werkw. in 't gemeen 110,

111, 110^a, 111^a; - van de bedrijv. werkw. *be-*

minnen, *bidden* 112-122. 113-122^a; - van

't lijdend werkw. *bemind worden* 122 126,

122^a, 123^a; -- van 't onzyd. werkw. *bly-*

ven 126-128; -- van 't onpers. werkw. *be-*

rouwen 128, 129.

toch en *doch* 145^a.

Tweeklanken beschreven en aangewezen 12.

13; -- eindigen niet op *ij* of *y* 13^a; derzelver

spelling 47, 48, 48^a; 49, 49^a.

U.

U en *eu* zie *eu*.

ui en *ie* verwisseld 48.

uit

DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

uit 139^a.

uitgang der woorden is zacht 26^a.

uiteemsche Letters 3; hoe te gebruiken

4-8^a.

uiteemsche woorden; derzelve gebruik,
buiging; uitgang spelling 3 8^a.

uitspraak 151 152^a.

uwent wil afgekeurd; te zeggen *uwen wil*

108^a,

V.

V een talleter 8, 8^a; -- *v* en *f* 51-53, 53-56^a.

van der is ook in den 6 naamv. van 't vr.
eenv. 80^a.

Verbuiging der Naamw. beschreven 74, 75;

der voorleden *een* en *de* 78-80; -- van een

naamw. met zijn voorlid 81-85; -- aan-

merking over die buiging 85^a; -- van een

byv. naamw. met een zelfst. 87-91, 88-

90^a; -- van een byv. naamw. zonder een

zelfst. 94, 95, 95^a; -- van de voornaamw.

97-105, 98-105^a. -- van de Deelw. 134.

Vergrooting der Bynaamwoorden 91-93; --

der Deelwoorden 135.

Verwantschap in klinkers 10^a, -- in mede-

klinkers 12^a; gebruik der verwante medekl.

51-53, 53-56^a.

Voegwoorden, *zart en soorten* 144, 144^a,

145.

M 2

Vo-

Vokalen zie *Klinkers*.

Volzin of periode 146.

Voorleden beschreven en opgenoemd 77, 77^a, 78^a; -- buiging 78; buiging by de Ouden 78^a; buiging van *een* 79; van *de* 79, 80.

Voornaamwoorden beschreven 96; -- *foorten*, 96, 97-99, 97^a; -- buiging 97-105, 98-105^a.

Voorzetsels; *aart* 138; -- *beheersching* 138-141, 138^a; -- *gebruik* by de werkw. 142, 143, 142^a, 143^a.

vuur en *vier* 58.

W.

W achter *vrouw* 49, 49^a, 50^a.

waar aan, *waar van* *wanneer* te gebruiken 137^a.

wand en *kwant* 59^a.

wedt en *wet* 59^a.

wel eer 137^a.

welke verbogen 104, 105.

wellig 137^a.

Welluidendheid moet in acht genomen worden: *ze* verkiest of verwerpt *wel* een andere letter of grepe, dan de oorsprong vordert 15^a, 16^a, 135^a, 78^a, 87^a, 90^a, 92^a.

wereld; hoe gespeld moet worden, 39^a, 40^a.

Werkwoorden beschreven 106, 107; -- *foorten*

DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

ten 108-110, 108-110^a; -- Tydvoeging
110-132, 110-132^a; -- Rangén naar 't ver-
schil der worteltyden 129-132, 129-132^a;
gelijk en ongelijkvloende 130-132.

wicht, en *wigt* 59^a.

wie, *wai* verbogen 101-104.

wies, *wiens*, *wier* 102^a.

wijze, *wij.en* 137^a.

Wijzen der werkw. 111; -- onbep. wijze;
derzelve uitgang; of de wortel is; staat
in plaats van een naamv.; verbuiging 113^a,
114^a; gebiedende wijze of de wortel is; tyd-
voeging 115^a; wenschende wijze 120^a, 121^a.

worden; de tydvoeging van dit woord 122^a,
123^a.

woorden, die een heldere *ee* en *oo* hebben
42^a, 43^a; -- waar in de heldere *ee* en *oo*
het onderscheidend kenmerk is. 44^a, 45^a;
-- die overeenkomen in uitsprake, maar
verschillen in beteekenis, hoe te spellen
59^a, 56^a, 145^a.

X.

X een uitheemsche letter 3, 7^a; -- een tal-
letter 8, 8^a; *x* en *ks* 3, 5^a.

Y.

Y en *ij* zie *ij* en *y*; -- *y* een uitheemsche
M 3 let-

B. L. A. D. W. Y. Z. E. R.

letter 3, 7^a; -- de aart, het gebruik, de gedaante, en klank dezer letter 5^a, 6^a.

Z.

Z zacht 53^a, 54^a; -- z en s in uitheemsche woorden 8^a; -- z en s 51-53, 53-56^a.

ze 101^a.

zelfstandige Naamw. zie *Naamwoorden*.

zich 101, 97^a.

zitten en zetten 58.

zijn kan in plaats van *worden* bij werkw. gebruikt worden 123^a.

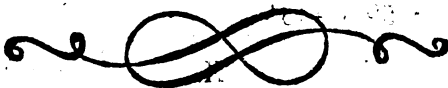
zij verbogen 99.

zo en zoo 59.

zullen oorsprong van dit werkwoord 108^a.

zuiken *men* voor *zulk een man* 108^a.

zulk 137^a.

Naa

Nabericht omtrent de Drukfeilen.

Mijne afwezigheid van de Drukkers is oorzaak, dat, over het geheel, in den druk van dit werkje, die nauwkeurigheid niet gevonden wordt, of worden kon, welke 'er in vereischt wordt, en welke ik daar gaarn in zag — Want, meermalen staan 'er groote Voorletters, daar kleine moesten zijn; en kleine, daar groote moesten staan. Dikwijls zijn de zinscheidingen verkeerdelijk geplaatst of achtergelaten. Nu en dan vindt gij geen Kurzjive of Romeinsche letters op zijn tijd. De spelling is, schoon doorgaans, echter in alles niet, aan zich zelve gelyk. In de spelling der namen van de aangehaalde schrijvers, voor al dien van HUYD., is wel eens een misflag. Ik zou meer kunnen noemen. —

Doch iemand, die zelf niet nauwkeurig is, zal 'er vele niet eens merken; den nauwkeurigen zullen de kleinere feilen niet hinderen, en hij zal (hoop ik) de overige verschoonen. Men herdenke, dat ik maar bl. 42 teeken, en twee spelle; dat onze Schrijver, naar § 1x, tweeklinkers in *zaaken*, *spreeken* enz. gebruikt; doch dat ik hier, naar aanmerk. 18, slechts éenen klinker stelle: dat ik derhalven alles, wat gij hier mede strijdig vindt, afkeure, en zulks daarom niet behoefte aantewiizen. Men verbeterter echter de volgende mistellingen, die den zin stooren, of aanloopen tegens den aart der tale.

Bladzide 4 regel 9 *Hoorat*, lees *Horaat*. 5 r. 9 van ond. vind, l. vindt. 5 r. 3 v. o. klinker, l. klinkers. 5 r. 2 v. o. Dog, l. Doch. 6 r. 3 v. o. 501, l. 509. r. 22 *stryt*, l. *stryd*. 7 r. 21 35, 38 l. 35-38 r. 9 v. o. *a*, l. *q*. 7 r. 7 v. o. *Anaragoras*, l. *Anaxagoras*. 8 r. 8 *Hebreeusche*, l. *Hebreeuwfsche*. 8 r. 1 v. o. beduid, l. beduidt. 9 r. 14 19, 11, l. 39, 40. 10 r. 6 v. o. uitheemse,

fe, l. uitheemsche. 10 r. 2 v. o. dubbelde, l. dubbele. 11 r. 9 115, l. 1:6 11 r. 12 v. o. Dog, l. Doch. 11 r. 11 v. o. poging, l. pooging. 11 r. 6 v. o. keu-, l. keuren. 12 r. 4 v en z, f en f, l. v en f; z en f. 12 r. 12 de klank, l. den klank. 12 r. 13 et; l. 'er. 13. r. 15 15, l. 5. 18 r. 3 v. o. 5, l. 8. 28 r. 1 volgende, l. volgenden. 28 r. 10 v. o. men, l. men dan. 30 r. 9 de, l. den. 30 r. 9 v. o. geschiede, l. geschiedde. 32 r. 1 v. o. een, l. één. 33 r. 10 reeden, l. reden. 35 r. 2 v. o. oudheit, l. oudheid. 36 r. 4 v. o. dese, l. deze. 41 r. 10 v. o. vergroten, l. vergrooten. 42 teen, (che), veerdig, weerdig; l. met † 'er achter. 42 r. 11 v. o. rede, l. reede. 43 r. 2 zeer, l. zeer †. 44 r. 4 b. v. l. zie. 46 r. 2 v. o. 139, l. 319. 46 r. 7 v. o. dubbelde, l. dubbele. 46 r. 3 v. o. verwisselt, l. verwisseld. 48 r. 5 v. o. 6, l. 61. 50 r. 6 v. o. gebruyken, l. gebruiken. 55 r. 6 geeft, l. geeft. 55 r. 10 geenzins, l. geenszins. 58 r. 4 onderscheidinge, l. onderscheidingen. 60 r. 2 v. o. onnodig l. onnoodig. 61 r. 10 anderen, l. andere. 64 r. 9 v. o. redeneeren, l. redeneren. 65 r. 8 geslagt, l. geslacht. 65 r. 11 geslagten, l. geslachten. 68 r. 10 persoon, l. personen. 70 r. 9 perfoonen, l. personen. 70 r. 14 v. o. 148, l. 138. 75 r. 18 hebze, l. heb. 78 r. 6 onderscheiden l. onderscheiden. 81 r. 2 v. o. 49, l. 491. 85 r. 6 § XXIV. l. § XXIV. Van de Bijvoeglijke Naamwoorden. 93 r. 4 v. o. 46 l. 461. 93 r. 2 v. o. 196 l. 169. 106 r. 7 v. o. 61. 36. 11 r. 8 *Personen* l. *Perfoonen*. 121 r. 11 v. o. vind, l. vindt. 139 r. 21 beweging, l. beweging. 139 r. 5 v. o. bijwerkw., l. bij werkw. 142 r. 10 *onderscheidbaare*, l. *onscheidbaare*. 143 r. 11 scheid, l. scheidt. 143 r. 6 v. o. voorzetsels, l. voorzetsels. 148 r. 8 Zo l Zoo. 159 myt, V. †, l. mijt, V. †. Hier en daar staat ook y in plaats van ij, vooral in de Geslachtlijst.

l.
o.
ing.
n 2,
ank,
15,
nde,
lan.
e, l.
3 r.
t, l.
to
he),
r 11
er f.
319.
3 v.
6, l.
l. 55
eens-
min-
6 r.
eren,
65 r.
na, l.
70 l.
78 r.
v. o.
an de
46 l.
l. 36.
rind,
139
ic 22-
heid,
orzet-
f. l.
laats

5